

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

BALIKESİR TEREKE KAYITLARI ÜZERİNDE BİR
DEĞERLENDİRME (1670–1700)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İker ER

Balıkesir, 2008

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

BALIKESİR TEREKE KAYITLARI ÜZERİNDE BİR
DEĞERLENDİRME (1670–1700)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İker ER

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Kenan Ziya TA

Balıkesir, 2008

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

EnstitümüzünAnabilim Dalı'nda
.....numaralı'in hazırladığı
"....." konulu DOKTORA/YÜKSEK
LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öretim ve
Sınav Yönetmeliği uyarınca tarihinde yapılmış, sorulan sorulara
alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİKLE /OY ÇOKLUKLA U ile karar
verilmiştir.

Başkan..... mza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye..... mza.....
Unvanı, Adı-Soyadı (Danışman)

Üye..... mza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye..... mza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye..... mza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye..... mza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını
onaylıyorum.

...../...../2008
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Osmanlı tarihçilerinin önemli ba vuru kaynaklarından biri olan terekeler dolaylı olarak pek çok çalı mada kullanılmı tır. Ancak bunlardan do rudan do ruya terekelerin kendisini bir bütün olarak ele alanlar sınırlıdır. Bu çalı ma herhangi bir problematik etrafında ekillenmemi olup do rudan terekelere yönelmekte ve onların ta ıdıkları potansiyele odaklanmaktadır. Tezin fonunu Balıkesir olu turmakla beraber varılan sonuçlar aynı zamanda daha geni alandaki yerlere ait fikirler verebilecek niteliktedir. Tabii genel kanaatlerin olu ması benzer nitelikli çalı maların aynı co rafyanın farklı yerlerinde ve farklı zamanlarında tekrarlanabilmesiyle ve kar ıla tırmalar yapılmasıyla mümkün olabilecektir. te bu çalı manın kapsamı oldukça dar olmasına kar ın özellikle bu açıdan az da olsa bir fayda getirebilece i umulmaktadır.

Bu tezin hazırlanmasında önemli ölçüde eme i geçen de erli hocam Prof. Dr. Kenan Ziya TA 'a öncelikle te ekkür etmek isterim. Kendisi bu konu üzerinde beni destekledi, ihtiyacım oldu unda yönlendirdi ve vaktini ayırmaktan hiçbir ekillide kaçınmayarak bugün bu i in ortaya çıkmasını sa ladı. Çalı ma arkada larım Ar . Grv. Serdar GENÇ ve Ar . Grv. Bircan DURMAZ'a minnettirim. Ele tirileri benim için yol gösterici oldu. Ayrıca de erli hocalarım Yrd. Doç Dr. Zübeyde GÜNE YA CI ve Yrd. Doç Dr. Abdülmecit MUTAF'a da müte ekkirim. Takıldı ım noktalarda ve genel anlamda bana yardımcı olmaktan hiç geri durmadılar. Son olarak arkada ım smail BÜLBÜL'e özel olarak te ekkür etmek istiyorum. Bu tezde onun da payı var.

Iker ER

ÖZET

BALIKESİR TEREKE KAYITLARI ÜZERİNDE BİR DEĞERLENDİRME (1670-1700)

ER, İker

Yüksek Lisans, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kenan Ziya TA

2008, 104 Sayfa

Tereke kayıtları Osmanlı sosyal tarih araştırmalarının önemli kaynaklarından biridir. Terekeler, kişiler öledükten sonra artlarında bıraktıkları ve varsa mirasçılarına intikal eden her türlü mal, emlak, alacak ve borçlarının bir listesi olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada XVII. yüzyılın ikinci yarısında Balıkesir örneğinde, bir sosyal tarih kaynağı olan terekelerin potansiyelinin vurgulanarak değerlendirilmesine ve bu doğrultuda XVII. yüzyıl sonu Balıkesir'ine dair bir manzara ortaya konmaya gayret edilmiştir. Balıkesir terekeleri daha büyük şehirlerdeki gibi ayrı defterler halinde değildir. Kadı sicilleri içerisinde de sıklıkla yer almaktadırlar. Bu nedenle 1670-1700 tarihleri arasındaki kayıtlar taranarak bir araya getirilmiştir.

Çalışma belge yönelimlidir. Kullanılan yöntem gereği yorumlar ve değerlendirmeler derinleştirilmemiştir, belgelerdeki bulgulara ağırlık verilmiştir. Terekelerin yapısı itibarıyla konuların oldukça çeşitli olması da bunda rol oynayan bir etkidir.

Metnin temeli iki ana bölüm etrafında şekillenmektedir. Bunlardan ilkinde incelenen terekelerin sahipleri üzerinde durulmaktadır. Burada kişilerin unvanları, statüleri ve servet durumları ile bunların arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır. Ayrıca aile yapısına ilişkin bulgular tartışılmaktadır. İkinci bölümde terekelerin içeriği incelenmektedir. Bu bölümde gayrimenkuller, nakit para, alacaklar, giyim-kullanım malzemeleri, ev ve yalaları, hububat, hayvanlar gibi değerli mal kalemleri terekelerin içerisinde masaya yatırılmaktadır. Böylece terekelerin tarihi kaynak olarak zenginliği ortaya

konulurken aynı zamanda XVII. yüzyıl sonu Balıkesir hayatının ana hatlarına ve bu arada ilginç ayrıntılarına dair izlenimler elde edilebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tereke, Balıkesir, XVII. Yüzyıl

ABSTRACT

A COMMENTARY on the TEREKE RECORDS of BALIKES R (1670-1700)

ER, Iker

Master Thesis, Department of History

Advisor: Prof. Dr. Kenan Ziya TA

2008, 104 Pages.

Tereke records are one of the most important source for the Ottoman social history research. The terekes may be described as a list of every kinds of goods, commodity, debts and credits which were transferred to ones' heirs. In this study, it's aimed at emphasising the potantials of terekes as a source of social history taking the case of Balıkesir in the second half of the 17th century into a special consideration.. On the contrary the terekes of other big cities, the Balıkesir terekes are not classified as different defters. They rather may be found among the kadi sicils as scattered. Therefore the records between 1670 and 1700 are collected through a strict research.

This work is conducted on the base of the documents. The assessment and comments are deepened as the method followed here allows us and it's been more dependent on the records.

The text consists of two main chapters. In the first chapter, it's been concentrated on those who left terekes. In this, the titles&status of the people and their property situations are considered. Also their family relations are discussed. In the second chapter, the contents of the terekes are examined. In this context, estates, cash money, credits, clothing materials, household goods, crops, domestic animals and other staff are investigated in the light of the terekes. By doing so, the value of the terekes as a historical source is explained and the main lines of the daily life in Balıkesir at the end of the 17th century may be studied.

Key words: Tereke, Balıkesir, the XVIIth century.

ÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ÇİZELGELER VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1
1.1 Problem.....	1
1.2. Amaç	3
1.3. Önem	3
1.4. Sınırlılıklar	3
1.5. Tanımlar	4
İLGİLİ ALANYAZIN.....	5
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	5
2.2. İlgili Araştırmalar	9
YÖNTEM	11
3.1. Araştırma Modeli	11
3.2. Bilgi Toplama Kaynakları	11
3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi	11
BULGULAR ve YORUMLAR	12
4.1.Tereke Sahiplerinin İncelenmesi	12
4.1.1.Genel Görünüm.....	12
4.1.2. Unvan Sahipleri ve Statüleri	13
4.1.2.1 Tereke Sahiplerinin Kullandıkları Unvanlar	13
4.1.2.2. Unvan-Statü İlişkileri.....	16
4.1.3. Aile Verileri.....	17
4.1.3.1. Genel Veriler	17
4.1.3.2. Çok Eşlilik	18
4.1.3.3. Çocuklar ve Aile Yapısı.....	18
4.1.4. Servet Dağılımı	19
4.1.4.1. Köylü ve Kentliler	20
4.1.4.2. Kadınlar	22
4.1.4.3. Unvan Sahipleri	22
4.2.Terekelerin İçeriğinin İncelenmesi.....	37
4.2.1. Gayrimenkullar	37
4.2.1.1. Binalar	37
4.2.1.2 Bağlar	41
4.2.2. Nakit ve Alacaklar	41
4.2.2.1. Sikke Çeşitleri.....	41
4.2.2.2. Nakit-Alacak-Servet İlişkileri.....	43
4.2.3. Giyim-Kuşam ve Süs Eşyaları.....	48
4.2.3.1. Kumaşlar	48
4.2.3.2. Giysiler	53
4.2.3.3. Aksesuarlar	55
4.2.3.4. Süs Eşyaları	56

4.2.4. Ev Eşyaları	57
4.2.4.1. Mutfak Araç-Gereçleri	57
4.2.4.2. Yayı, Yatak Takımları ve Diğer Eşyalar	59
4.2.5. Hububat ve Hayvanlar	61
4.2.6. Diğerleri	65
4.2.6.1. Köleler	66
4.2.6.2 Kitaplar	66
4.2.6.3 Şahsi Eşyalar ve Hırdavat	68
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	70
5.1. Sonuçlar	70
5.2. Öneriler	71
KAYNAKÇA	72
EKLER	79

ÇİZELGELER VE EKLER LİSTESİ

ÇİZELGELER LİSTESİ

	Sayfa No
Çizelge 1 Tereke Sahiplerinin Genel Özellikleri	23-36
Çizelge 2 15.000 Akçe ve Üstü Nakit Sahipleri ve Toplam Servetleri	44
Çizelge 3 150000 Akçe ve Üzerinde Servete Sahip Olanların Nakitleri	44-45
Çizelge 4 150.000 Akçe ve Üzerinde Servete Sahip Olanların Alacak Miktarları	46
Çizelge 5 150.000 Akçe ve Üzerinde Servete Sahip Olanların Hububat ve Hayvanlar Kalemi Altındaki Mallarının Değer Toplamı	64-65
Çizelge 6 Köle Sahipleri ve Köleleri	66
Çizelge 7 Kitap Sahipleri	67

EKLER LİSTESİ

	Sayfa No
ekil 1 Servet Miktarlarına Göre Tereke Sahipleri	21
ekil 2 Servet Miktarlarına Göre Şehirli Tereke Sahipleri	21
ekil 3 Servet Miktarlarına Göre Köylü Tereke Sahipleri	22

GR

1.1 Problem

Günümüzde Osmanlı tarihi sahasındaki çalımların ivme kazanarak artmakta olduğu bilinmektedir. Bu çalımların önemli bir kısmı ise sosyal ve sosyo-kültürel yaklaşımlar esas alınarak yapılmaktadır. Devlet adamlarının, seçkinlerin hayatlarının yanında artık diğerlerinin de hayatlarının ve dünyaya bakışlarının oldukça ilgi uyandırması, tarihçilikteki süregelen genel eğilim ve düncelerle irtibatlıdır. Özellikle 2. Dünya Savaşı ve getirdiği büyük yıkım sonrasında Batı dünyasında siyasi tarih çalımları biraz arka plana itilmiştir. Tarihe yön vermede büyük adamlar ve siyasi olaylar yerine ekonomi, din, kültür gibi olguların uzun süreli etkilerine dair vurgu yapan bir anlayışın öne çıkması sosyal tarih (sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel) araştırmalarını hızlandırmıştır¹. Dolayısıyla Osmanlı dünyası araştırmalarındaki gelişim de bu sürecin bugünkü uzantılarından biri olarak algılanabilir.

Bu bağlamda tarafta kadı (kadı) sicillerinin Osmanlı araştırmaları açısından önemi çok büyüktür. Kadı sicilleri çoğu kez mahkeme sicilleri olarak anılmalarına ve bu yüzden yalnızca adli olaylara ilişkin kayıtlarını içermelerine karşın öyle değildir. Bunun sebebi kadıların yargılama ve hüküm verme görevlerinin yanı sıra bağda buldukları kazanın beledi ve idari işlerinden birinci derece sorumlu olmalarıdır. Böyle olması belgelerde geçen konuların yelpazesinin genişlemesine sağlamaktadır. Suç, miras, boğalma vb. davalar yanında narh-ölçü işleri, vakıf kayıtları, mahallelerden toplanan vergiler gibi çeşitli hususlar kadı sicillerinde² geçmektedir (Taş, 1998: 179–180). Çoğu kez defterlerdeki

¹ Bkz., Georg Iggers, Yirminci Yüzyılda Tarihyazımı (Çev.: Gül Çalı Güven), İstanbul 2003, Tarih Vakfı Yurt Yay.; John Arnold, Tarih (Çev.: Sevdalı Çalıkan), Ankara 2007, Dost Yay., s. 109-115.

² Kadı sicillerinin içeriği hakkında fikir edindirebilecek transkripsiyon ve değerlendirme temelli birçok tez çalıması yapılmıştır. Bunlara örnek olarak bkz.; Kenan Ziya Taş, Elinin Bir Numaralı Kadı Sicili: Transkripsiyon ve Değerlendirme, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara 1987; Aynur Ünlüyol, Kadı Sicillerine Göre XVIII. Yy.'ın İlk Yarısında Balıkesir (1700-1730), Uludağ Üniv., Doktora Tezi. Bursa 1996; Hasan Ali Yavuz, 1777-1780 Yıllarında Amasya, Uludağ Üniv., Y.Lisans Tezi. Bursa 1999. Hacı Hasan Güne, XVII. Yy.'ın Sonlarında Konya-Merkez İlişkileri (67/F-16 Konya Kadı Siciline Göre), Selçuk Üniv., Y. Lisans Tezi. Konya 2001; Ahmet Akın, 1575-

anlatının kendisi pek ilginç gözükmesine de ayrıntılar fazla oldu undan ara tırmacı onlardan kendi i ine yarayanları derleyerek ilginç çıkarımlar ortaya koyma ansına sahiptir. Bunu yaparken kayıtların belli bir süreklilik ve düzen içermesi ve birbirlerine ba lı bir koleksiyon olmaları ona yardımcı olarak kar ıla tırma imkânı verir.

Tereke listeleri, kadı sicilleri içindeki en büyük alt belge gruplarından biridir. Tereke veya bir ba ka ifadeyle terike, ölen bir insanın bıraktı ı eylerdir. Muhallefât ve metrûkât sözcükleri de terekeyle e anlamlı olarak kullanılabilmektedir (emseddin Sami, 1999: 399). Bu listeler kadı sicilleri arasında da ınık halde yer almaktadırlar. Yalnız stanbul, Bursa, Edirne gibi büyük ehirlerde ayrı defterler ekinde düzenlenmekteydiler. Terekeler biçim yönünden tekdüzedirler. İlk ba ta ölenin ismi varsa unvanı, sakin oldu u mahalle veya köy, varsa e i, çocukları ve di er mirasçılarının isimlerinin belirtildi i kısa bir giri vardır. Bu kimlik bilgileri geç dönem belgelerinde ki inin yaptı ı i vb. ekleme bilgilerle biraz daha ayrıntılandırılmı tır. Sonrasında kalan her türlü malının ve alacaklarının madde madde yazıldı ı ve altlarına fiyatlarının biçildi i liste kaleme alınır. En sonda kadılık makamının yaptı ı payla tırma hizmetinin kar ılı ı olarak resm-i kısmet gibi vergiler ve cenaze vb. masraflar belirtilip ki inin toplam servetinden dü üler ek kalan miktar mirasçılara bölü türülürdü. Bazen vefat eden kimsenin borçları olur veya vefat eden kimse malının belli bir kısmının hayır vb. i ler için ayrılmasını istemi olabiliirdi. Söz konusu hallerde bu mebla lar da toplam servetten çıkarılarak bölü üm öylece yazılırdı.

te bu ara tırmanın problemini terekeler ve onların bir sosyal tarih kayna ı olarak ortaya koyularak bir örnek bazında de erlendirilmesi olu turmaktadır.

1600 tarihli Bursa ıriye Sicillerine Göre Din Görevlisinin Sosyal Hayattaki Rolü, Uluda Üniv., Doktora Tezi. Bursa 2002; Erdoğan Kele , 19. Yy. Ortalarında Mu la'da Aile Yapısı (122,123 ve 124 no'lu Mu la ıriye Sicillerine Göre), Mu la Üniv., Y. Lisans Tezi. Mu la 2002; Saadet Maydaer, ıriye Sicillerine Göre Bursa'da Kadın (1575-1600), Uluda Üniv., Y. Lisans Tezi. Bursa 2002; Özlem Ba arır, XVIII. Yy.'da Osmanlı Sosyal Tarihine Katkı: Konya 60 No'lu ıriye Sicilinin Anailizi ve Tarihsel Bilgi Kayna ı Olarak Kullanımına li kin Bir Yöntem Denemesi, Ankara Üniv., Y. Lisans Tezi. Ankara 2003.

1.2. Amaç

Bu çalı ma XVII. yüzyılın ikinci yarısında Balıkesir örne inde, bir sosyal tarih kayna ı olan terekelerin potansiyelinin vurgulanarak de erlendirilmesine ve bu do rultuda XVII yüzyıl sonu Balıkesir'ine dair bir manzara ortaya konmaya gayret edilecektir.

1.3. Önem

Tereke kayıtlarını do rudan, bir bütün olarak ele alıp mekân ba lamında inceleyen çalı malar stanbul, Bursa, Edirne gibi dönemin Osmanlı devleti idaresindeki büyük ehirleri için yapılmı olmasına kar ın ta rada bu tip ara tırmaların sayısı azdır. Birçok ara tırmada oldu u gibi terekeler kanalıyla varılan sonuçların da kar ıla tırılması elzemdir. Çünkü özellikle terekeler gibi kaynaklar yapısı gere i genel kanaatler üretmeye elveri li belgelerdir. Ancak üphesiz bu genel kanaatlerin do rulu u yapılan ara tırmaların sıklıkla tırılmasıyla artacaktır. te bu çalı mada terekeler ı ında bazı yargılar Balıkesir için sınırlanırken varılan sonuçlar da di er benzeri çalı malar için farklı yer ve zamanlar açısından sınırlanabilecektir. Öte yandan terekelerde geçen çok çe itli konulara dair ayrıntılar belli bir problematik çerçevesinde çalı an ara tırmacılar için hazır veri olabilecek niteliktedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalı ma yer olarak Balıkesir'le sınırlıdır. Balıkesir XVII. yüzyıl sonunda Osmanlı Devleti idaresindeki bir Batı Anadolu kenti olup Karesi Sanca ı'nda yer almaktadır. Kent, aynı zamanda o dönemde on kazası³ bulunan sanca ın merkezini te kil etmektedir (Öntü , 2003: 27). Çalı mada dönem olarak 1670–1700 yılları seçilmi tir. Bunda Balıkesir kadı sicillerinin XVII. yüzyılın sonundan itibaren bir istikrara kavu masının payı vardır. 1670 öncesinde önemli kopukluklar görölmektedir, örne in XVII. yüzyılın ilk yarısında çok kayıt olmasına 1650–1670 arası neredeyse hiçbir kayıt bugün bilinmemektedir. Yine bu yıllar Osmanlı Devleti'nin Batılı devletlerle giri ti i büyük çaplı 1683–1699 sava ıyla çakı maktadır. Nitekim terekelerde zaman

³ Bu kazalar Balıkesir'in yanı sıra Bigadiç, Ba geleme, Fart, Sındırgı, Kozak ma'a Kesikli, Ayazmend, Kemer Edremid, Edremid ve vrindi'dir.

zaman bu sava ta ölen askerlerin isimlerine rastlanmı tır (Balıkesir eriye Sicilleri [BS], Nr.: 704, 41b-1; 706, 85a-2; 710, 63b-2). 1695-1700 tarihlerinde âvâriz borcuyla veya âvâriz vakfına borçla ölen ki ilerin bulunması (BS , Nr.: 709, 91a-1; 709, 92b-2; 710, 60a-2) sava ın etkilerinin terekelerdeki yansımalarından bir ba kası olarak dikkate alınabilir.

1.5. Tanımlar

eriye (Kadı) Sicilleri: Osmanlı yönetiminin temel birimlerinden kazanın ba ındaki ki i olan kadı ve onun idaresindeki görevliler tarafından tutulan kayıtlardır. Kadılar adli, idari, beledi yetki ve sorumlulukları bulundu undan bu kayıtlar de i ik konularda olabilirdi. Bunların bir kısmı merkezden gönderilen talimatlardan olu urken geri kalanlar kaza içindeki olaylarla ilgiliydi.

Tereke: Ölenlerin gerisinde bıraktıkları kullanılabilecek her türlü mal ve e yadır.

Tereke Kayıtları: Ölen bir ki inin gerisinde bıraktı ı mirasçılar tarafından kullanılabilecek her türlü mal ve e yanın belirtildi i kadılık makamınca düzenlenen listelerdir. Bu listelerde ki inin alacaklarına da yer verilirdi.

LG L ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde kuramsal temellerin yerine oturabilmesi için konu ile ilgili bazı genel husus ve tartışmalara değinmek yerinde olacaktır.

Bu hususlardan biri terekelerin, kadılı a intikali meselesidir. Terekelerin kadılı a intikal etmesi için genellikle üç şarttan birinin olması gerekirdi: 1- Mirasçı taraflar arasında herhangi bir anlaşmazlığın vuku bulunması 2- Varisler arasında küçük (bulunmayan) çocuk veya çocukların olması 3- Ölen kişinin varisinin olmaması veya kişinin ölmesi de uzun süredir ortalarda görünmemesi yani kaybolması.

Birinci şart bize anlaşmazlık olmadıkça kadılı'nın miras taksimine karşı amayacağına göstermektedir. Bu, dönemin Osmanlı kanunnamelerinde de kadılar için sık sık vurgulanan bir noktadır: "... *ve resm-i kısmet dahi müteveffânın vârisleri kebîr (büyük) olub kısmeti taleb olunmaz iken cebren kısmet taleb olunmaya...*" (Akgündüz,1994: 303). Öte yandan mirasın resmî makamlarca kaydedilip paylaşılması zaten mirasçıların da gelmemektedir çünkü vergi kesintisi dolayısıyla kayba uğramış olacaklardır. Sırf bu nedenle ölen kimselerin terekelerinin oldukça küçük bir bölümünün belgelere yansıtılması düşünmek mantıklıdır. Bazen kadıların gelirlerini arttırmak için zorla işlem yapmalarına dair iddialar – ki kanunnamede buna işaret edilmektedir – bunun gerçekte ne kadar geçerli olduğu sorusunu hatıra getirebilir. Ancak böyle bir şey yapıldıysa bile bununla ilgili defter tutulması pek de gerekli olmayacağından söz konusu problemin en azından bizim kaynağımıza dair bir sıkıntı teşkil etmeyeceği söylenebilir.

Ama yukarıda da değinildiği üzere mirasçı çocuk olması durumu deşirtmekteydi: "... *e er veresede sagîr ve sagîre veyâ gâib ve gâibe var ise beyne'l-verese kısmet olunmak lâzımdır...*" (Akgündüz, 1994: 303). Bu halde, paylaşımı yapan kadının çocuğun malının korunması için bir de vasî

atardı. Vasî genellikle çocu un ebeveyninden hayatta kalanı olurdu. Ancak ba ka birinin vasî tayini de mümkündü (BS , Nr.: 702, 100b-2; 704, 35b-1).

Ölen ki inin varisi olmaması durumunda malvarlı ı tespit edilerek gerekli i lemlerin ardından beytûlmâl yani devlet hazinesine devredilirdi. Bu i leri yürütmek beytûlmal emininin göreviydi. Balıkesir’de 1670’te beytûlmâl emîni olmadı ından varissiz bir tereke için Mısırlızâde es-Seyyîd Mehmed Çelebi’nin bu göreve tayin edildi i görülmektedir (BS , Nr.: 697, 59b-3). Bir yıl sonra ise aynı makamda bir ba kası vardır (BS , Nr.: 702, 119a-3). Anla ılan o ki bu görevin süreklili i yoktu. Aslında beytûlmâl memurları bazı mahallerde hazır ve görevli olmakla beraber bulunmadıkları yerler de mevcuttu ve bu durumda i e ba kaları tayin ediliyordu (Pakalın, 1993: 225–226). Zaman zaman mallar emînde bir müddet bekletilirdi (BS , Nr.: 702, 119a-3) ki bazı terekelerin sonradan varisi ortaya çıkabiliyordu. Beytûlmâl emîniyle davalı olanların kayıtları da sicillerde yer buluyordu. Örne in, Balıkesir’de Hüseyin Aga b. Mehmed Çavuş böyle bir davada taraf olmu ve haklılı ını ispatlamı tır (BS , Nr.: 702, 124a-1).

Di er bir özel durum ise kaybolan ki ilerin terekeleridir. Mefkûd veya gâib olarak adlandırılan bu ki ilerin haklarını korumak amacıyla kadılık bu gibi olaylarda da devreye girerdi. Nitekim Balıkesir’de kaybolan ki ilerin mallarının tespit edilip yazıldı ı ve muhafaza edildi i görülmektedir. Bu ba lamda Kassâblar mahallesinden *gaybet-i münkati’a* ile ortadan yok olan es-Seyyîd Ahmed Çelebi’nin mallarının “*tahrîr olunub bezzâzistânda emânet ve vaz’ olunması*”na (BS , Nr.: 703, 3b-2) karar verilirken, bir ba ka örnekte Martlı mahallesinden Mehmed b. Dermi ?’in mallarının korunması için kadı tarafından bir *emîn ve hâfız* tayin edilmi tir (BS , Nr.: 705, 51a-1).

Terekelerle ilgili tartı malı bir konu da malların fiyatlandırılmasıdır. Öncelikle unu belirtmek gerekir ki terekelerdeki fiyatlar iki ekilde ortaya çıkmaktadırlar. İki kadılı a ba lı yetkili bilirki iler (ehl-i hibre) olarak görev yapanların mallara biçti i itibari rakamlarla olu anlardır. kincisi ise e yaların satılmasıyla olu anlardır. Ancak satı çok sık görülen bir durum de ildir, ço unlukla varisi olmayanlarda veya çocukların payına dü en e yalarda uygulanmaktadır. Aslında belgelerde bu iki i lemden hangisinin uygulandı ını do rudan gösteren bir ifade pek yoktur. Bu takdirde bazı dolaylı i aretlere

bakılabilir, bunların en önde geleni *dellâliye* vergisinin kaydedilip kaydedilmediğidir. Eğer satı yapılacaksa buna yardımcı olacak bir *dellâl* tutulduğundan *dellâl*ın aldığı para da diğer vergi kesintilerinin gösterildiği yere not edilmekteydi. Balıkesir açısından bakıldığında bu kesintiye nadiren rastlandığı ortaya çıkmaktadır.

Satı olmaksızın fiyatlandırma işlemi terekelerdeki fiyatlarla ilgili birtakım kullara yol açmaktadır. Üstelik *dellâliye* vergisine rastlanmaması illa ki tüm malların satılmış olduğu anlamına gelmeyebilir, sadece bir bölümü satılmış da olabilir. Bazı akademisyenler kadıların alacağı ücretin fiyatın artmasına paralel olarak artacağından rakamların bilinçli olarak değiştirilip saptırılabilirini vurgularken (Cezar, 1977: 66), bazıları ise emyaların az ya da çok kullanılmasının fiyat takdirini güçle tirdiğinden dem vurarak (Faroqhi, 1999: 57) bu konuda ele tiri getirmektedirler. Buna karşın terekelerdeki fiyatların oldukça güvenilir olduğunu dü ün eden akademisyenler de bulunmaktadır (Öztürk, Mustafa, 1999: 846–848).

Bir diğer husus paylaşımıdır. Kadılığın terekenin paylaşılmasından sorumlu görevlisi *kassâm* adını taşı maktaydı. *Kassâm* bulunmayan kaza ve nahiyelerde *kassâm*ın görevini naibler ifa ederdi. Göreve çıktıklarında *kassâm*ların yanında mirasa konu olan malları deftere kaydeden bir *kâtipler* birlikte muhızır, çuhadâr, hizmetçi, miras mallarına değer biçen bilirkişi ve terekeye gözcülük eden *dîdebân* gibi yardımcıları bulunurdu. Mirasın yazım ve taksimi için *kassâm* yerine bazen *kassâm* *kâtiplerine* de görev verildi (Öztürk, Said, 2001: 580).

Ancak satı yapılmayan malların ve emyaların hangi mirasçılara kaldığı tereke kayıtlarından öğrenilememektedir. Paylaşımında sadece altta mirasçılarının adları ve aldıkları paylar rakam yani sayısal değer cinsinden ifade edilmektedir. Rakamlar mirasçılarının varise yakınlıklarına göre hukuk kaideleri uyarınca nettir⁴. Aslında bu durum bazı soruları beraberinde getirmektedir. Mesela, malların sayılar gibi eşit bölünmesi pek kolay bir iş değildir. Bu soruna nasıl çözüm bulunmaktaydı? Acaba denkle tirmek için

⁴ Bu konuda bkz; Ali Himmet Berki, *slâm Hukukunda Ferâiz ve Ntikal* (Sadele tiren: İrfan Yücel), Ankara 1986, Diyanet İleri Başkanlığı Yay.

malların fiyatlarında – küçük de olsa – bir oynama mı yapılmaktaydı? Ne yazık ki bu soruların yanıtları mu lâktır.

Kadıların terekeler üzerinden aldığı vergiler ço unlukla resm-i kısmet veya *resm-i âdî* diye adlandırılmı tır. Balıkesir’de bazen bunun e anlamlısı olarak *harc-ı kısmet* deyi ine de rastlanmaktadır. Bu verginin oranının ne oldu u ise tartı malı bir konu olmu tur. Esasında kanunnamelerde oran açıkça belirlenmi tir ve bu dönem için %1,5 bazen de %2 olarak geçmektedir. Ne var ki uygulamada oldukça farklı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir (Öztürk, Said, 1993: 39–41). Balıkesir’e bakıldı nda oranın de i ebilmekle birlikte 1670–1685 arasında %4-%5 civarında oldu u göze çarpmaktadır. Bu, kanunnamelerdeki oranın yakla ık üç katı epey yüksek bir rakamdır. Örne in, 222.270 akçe serveti olan Hasan Çelebi b. Umur Bey için 10.000 akçe resm-i kısmet; 12.120 akçe servet için ise 600 akçe resm-i âdî alınmı tır (BS , Nr.: 703, 5b-1; 6b-2). Enteresandır, 1685’ten sonraki belgelerde verginin %2-%3 civarında seyretti i tespit edilmektedir. Belki gelen ikâyetler veya bir görev de i ikli i buna neden olmu tu. Ama yine de vergi sabit bir oranda kalmamı tır. Balıkesir’de kadılar varissiz terekelerden de resm-i kısmet almı lardır. Üstelik çok daha fazlasıyla. Mesela 8004 akçe serveti olan Ümmühân için 800 akçe (BS , Nr.: 702-116b-3), 772 guru serveti olan Zâhide için 130 guru (BS , Nr.: 706-79a-2), 3430 akçe serveti olan Dimitri için ise tam 1000 akçe resm-i kısmet alınmı tır (BS , Nr.: 702-132b-3). Öte yandan yine Dimitri (BS , Nr.: 703, 8b-2) adındaki bir ba ka gayrimüslim için 4683 akçeden 300 akçe, 116 guru serveti olan ‘smâ’il (BS , Nr.: 709, 77b-2) için sadece 3 guru kesilmesiye i in di er taraftaki örneklerdir. Kadıların sonuçta devlet hazinesine gidecek bir paradan böyle dalgalı aynı zamanda büyük pay almaları kafa karı tırıcıdır.

Terekelerden yapılan kesintiler sadece resm-i kısmetle sınırlı de ildi. Kassâm ba ta olmak üzere bu i le ilgilenen kadı yardımcılarının adlarına yapılan kesintiler vardı. Bunların ba lıcaları kassâmiye, kâtibiyye, emîniyye, muhzırıyye, dellâliye gibi vergilerdi. Ayrıca harc-ı sahîh, harc-ı makûl, ücret-i kadem gibi kesintilere belgeler de erlendirilirken zaman zaman tesadüf edilmi tir. Bu vergiler ayrı ayrı yazılabilece i gibi bir arada da

yazılabilmektedir ve toplamları genelde resm-i kısmetin yarısını dahi bulmamaktadır. Bununla beraber oranlar yine oldukça dalgalıdır.

Terekelerle ilgili akla gelen bir başka soru da mal gizlemenin olup olmadığı veya daha doğrusu önemli ölçüde olup olmadığıdır. Gerçekten incelenen Balıkesir kentinde sadece birkaç parça e yadan olunan veya giyecek, ev ve yası gibi temel ihtiyaç maddelerine hiç yer vermeyen terekelerle karşılaşıldı. Ancak kişinin sahip olduğu her e yaya terekeye yansıtacak diye bir kural yoktur üphesiz. Kullanılmayacak derecede eskimiş veya kişisel e yaların mirasçılar talep etmedikçe terekeye dâhil edilmemi olduğu düşünülebilir. Yine çönlüklerle ortada bir anlaşmazlık vuku bulduğundan bir tarafın mal gizlemesi pek kolay değildir. Ayrıca resmî görevlilerin bunun önüne geçebilmek için aldığı önlemler mevcuttur (Öztürk, Said, 2001: 581).

Balıkesir terekeleriyle ilgili son bir olgu da gayrimüslimlere nadiren denk gelmesidir. Defterlerde geçen sadece be gayrimüslimin tamamı varissizdir yani terekelerin mahkemeye intikali devletin oradan alacağını tahsil etmek için olan girişimidir. Bu durum, incelenen dönemde Balıkesir’de hiçbir gayrimüslimin miras paylaşımı için kadılı başvurmadığını göstermektedir. Öte yandan gayrimüslimlerin kendi aralarındaki anlaşmazlık ve davalarda şeriat mahkemelerine başvurmaları durumunda mahkemenin davaya bakmasının zorunlu olup olmadığı tartışmalıdır. Ancak Hanefî hukukçularına göre böyle davalara bakılmak zorundaydı⁵.

2.2. İlgili Araştırmalar

Tereke kayıtları çok çeşitli konulara dair ayrıntılar ve bilgiler içermesinden dolayı sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel tarihle ilgili sayısız makale ve bildiriye dolaylı olarak kullanılmışlardır. Bununla birlikte bu kayıtları incelemelerinin odak noktası olarak ele alınan çalışmalar da mevcuttur. Bunların en önde ve en önce gelen örneklerinden biri Ömer Lütfi Barkan’ın (1993) ilk kez 1966 yılında yayımlanmış olan Edirne’deki

⁵ Detaylı bilgi için bkz; Ahmet Özel, Gayri Müslim, D A (Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi), 13, İstanbul, 1996. Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 423.

askerîlerin terekelerini incelediği ara tırmasıdır. Barkan'ın çok sayıdaki tereke arasından bazılarını seçerek metne koyduğu ara tırmada transkripsiyon ve tablolar öne çıkmaktadır. Ancak askerî kavramı, tereke mallarının fiyatları vb. konularda birtakım yorumlamalar da eserin içine yaydırılmıştır. Benzer nitelikli bir eser Hüseyin Özde er (1988) tarafından Bursa için hazırlanmıştır. 1463–1640 yılları arasındaki pek çok sayıda terekeyi titizlikle de erlendiren Özde er'in kitabındaki sayısal ifadeler ve tablolar bir hayli fazladır. Daha yakın zamanda ise aile, servet da ılımı, kullanılan e yalar ve gündelik hayat gibi konuları irdeleyen ara tırmalar görülmektedir⁶. Bunlardan terekeler i i nda statü, meslek, gelir düzeyleri ve ya am mekânları ile bir tüketim grubunu tanımayı amaçlayan Tülay Artan'ın (1998) konuya yakla ımı dikkat çekicidir.

Tereke incelemelerinde gidilen bir yol da muhteva açısından zengin bir terekenin ele alınarak de erlendirilmesidir. Lajos Fekete'nin (1965) klasikle mi “XVI. Yüzyılda Ta ralı Bir Türk Efendisinin Evi” adlı makalesi buna güzel bir örnektir. Yusuf Cezar'ın (1977) bir ayanın muhellefâtını konu aldığı ı çalı masında ise yazarın terekelerin intikali ve servet yapılarını açıklamada kar ı kar ıya kalınan sorunların üzerinden yürüttü ü tartı ma olaya derinlik kazandırmaktadır⁷.

Tezler arasında ise Said Öztürk'ün (1993) askerî terekelerinin sosyo-ekonomik tahlilini yaptığı ı çalı ması öne çıkan bir örnektir. Yakın zamanda terekelere dayanarak sosyo-ekonomik hayatı konu alan bir tez daha yazılmıştır⁸. Ayrıca transkripsiyon temelli birtakım çalı malar da mevcuttur.

⁶ Bunlara örnek olarak; Ömer Demirel-Adnan Gürbüz-Muhittin Tu , “Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, E ya ve Giyim-Ku am (XVI-XIX. Yüzyıllar)”, Sosyo-kültürel De i me Sürecinde Türk Ailesi II, Ankara, 1992, s. 704–755; Ali Aktan, “Kayseri Kadı Sicillerindeki Tereke Kayıtları Üzerinde Bazı De erlendirmeler (1738–1749)”, II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16–17 Nisan 1998), Kayseri, 1998; Said Öztürk, “Tereke Defterlerine Göre XVII. Asırda stanbul'da Aile Nüfusu, Servet Yapısı ve Da ılımı”, stanbul Ara tırmaları, Sayı:3 Güz 1997, stanbul, s.21–57; Bahaeddin Yediyıldız, “Samsun Halkının Kullandığı E yalar Üzerinde Bir Tahlil Denemesi”, II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı , Ankara, 1983, s.271–284 gösterilebilir.

⁷ Bu tip çalı malara örnek olarak ayrıca; Musa Çadircı, “Hüseyin Avni Pa a'nın Terekesi”, Belgeler, XI/15, Ankara, 1986, s. 145–164; Bayram Ürekli-Alpay Bizbirlik, “Karaman Valisi Çelik Mehmed Pa a'nın Terekesi”, Türkiyat Ara tırmaları Dergisi, I, Konya, 1994, s.175–220 verilebilir.

⁸ Bu tez; Zeynep Altunta , XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Kadın Terekelerine Göre Osmanlı ktisadi ve çtimai Hayatı, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, stanbul, 2004'tür.

YÖNTEM

3.1. Ara tırma Modeli

Ara tırmanın temelini oluşturan tereke kayıtlarının incelenen oldukça sınırlı mekân ve zaman içindeki tüm örnekleri ele alınmıştır. Dolayısıyla bu açıdan bütüncül ya da tündengelimci olarak adlandırılabilir bir metod uygulanmıştır. Ancak ara tırma belge yönelimli olduğundan belgelerin ait olduğu mekân ve zamana ilişkin varılan genel sonuçlar büyük ölçüde terekelere bağlıdır.

3.2. Bilgi Toplama Kaynakları

Arşiv malzemesi olarak ilgili mekân ve zamana ait 200'ü aşkın tereke kaydı⁹, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709 ve 710 numaralı 10 adet Balıkesir kadı sicil defterinden sağlanmıştır. Ayrıca defterlerde tereke kayıtlarıyla doğrudan bağlantılı olan belgeler de incelenmiştir. Tabii ki konu üzerine yapılan ara tırma ve eserlerden de önemli ölçüde yararlanılmıştır.

3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Daha önce de belirtildiği gibi çalışma belge yönelimli bir yaklaşımla izlemektedir. Dolayısıyla belli bir konuya veya problematike odaklanılmamıştır. Tez in etrafında şekillendiği kaynaktaki – terekeler ve onlarla bağlantılı diğer sicil kayıtları - veriler metnin gidiatını belirlemiştir. Gerek buna bağlı olarak konuların çok çeşitli olması gerekse çalışmanın niteliğide göz önüne alınarak yorum ve değerlendirmeler derinleştirilmemiştir ve belgelerdeki bulgulara ayrırlık verilmiştir. Öte yandan terekeler nicelik bakımından sonuçlar üretmeye elverişli belgeler oldukları halde eldeki kayıtların bütünü oldukça küçük bir kısmını yansıtabileceğive sayılarının çok fazla olmaması göz önüne alınarak daha çok betimlemeci bir anlatım kullanılmıştır.

⁹ 697 numaralı defterde esasında ele alınan dönemden farklı yıllara ait kayıtlar bulunmaktadır ancak buradan ele alınan döneme ilişkin az sayıda kayıt da vardır.

BULGULAR ve YORUMLAR

4.1.Tereke Sahiplerinin ncelenmesi

4.1.1.Genel Görünüm

Bu çalı ma için incelenen 213 terekeden 134'ü kentte oturanlara 75'i ise köyde oturanlara ait terekelerdir¹⁰. Yani her üç terekeden biri köylü mirasçılara aittir. Esasen yakın dönemlerde benzer çalı maların yapılmı oldu u Ankara (Demirel, 1991), Kayseri (Aktan, 1998) gibi Anadolu ehirlisinde merkezdeki kadılık makamınca kent dı ından miras taksimi gerçekleştirilen ki ilerinin oranları çok dü ükken Balıkesir'de bu oranın % 35 civarında seyretmesini pek tabii kent yapısında, daha açık bir ifadeyle Balıkesir'in ta ra nüfusunun fazlalı ında aramak gerekir. Yine otuz yıllık bir süreçte nispeten tereke sayısının az olması da bu ba lamda de erlendirilebilir. Bununla beraber otuz yılda tutulan kayıtların bütün ölümlerin oldukça küçük bir kısmını yansıttı ı â ikârdır. Miras taksiminde iste e ba lılık ilkesinin geçerli olması ba ta olmak üzere çe itli nedenlerden dolayı terekelerin ne kadarının sicillere yansıyıp ne kadarının yansımadı ı konusunda fikir yürütmek de zordur.

Tereke sahiplerinin 42 tanesi kadındır. Bu durumda toplamın yakla ık % 20'si kadın ve % 80'i erkek demektir. Aradaki farklılı ın temel olarak kadınların daha dü ük servetlere sahip olmalarından ve servet yapısından kaynaklandı ı söylenebilir. Bu noktaya ileride tekrar de inilecektir.

Balıkesir için bu dönemde gayrimüslimlerin sicillere geçen miraslarıyla de erlendirme yapmanın zorlu undan bahsedilmisti. Eldeki kayıtlarda sadece 5 tane gayrimüslim terekesi vardır, üstelik bunların hiçbir mirasçılar gözükmemektedir. Yani söz konusu terekeler miras anla mazlı ı veya ba ka nedenlerle tarafların mahkemeye gelmesi sonucu de il devletin beytümâl

¹⁰ 4 terekenin sahibinin nerden oldu u ise belli de ildir.

hazinesinden hakkı olan kayna ı tasarruf etmek için olan giri imiyle bizlere ula mı tır.

4.1.2. Unvan Sahipleri ve Statüleri

Defterlerde mirasçıların isimleriyle birlikte kendilerinin sosyal ve meslekî durumlarını gösteren unvan ve lakaplara yer verilmi tir. Genel olarak bunların bir kısmı onların devletle olan ili kilerini belirlerken yani *askerî* olup olmadıklarını veya vergi verme durumlarının ne oldu unu gösterirken di er bir kısmı da çe itli yönlerden toplum içindeki algılanı ları hakkında bilgi edinmemizi sa lar

4.1.2.1 Tereke Sahiplerinin Kullandıkları Unvanlar

Adların önüne gelen el-hâcc ifadesi ki ilerinin hacca gitmi olduklarını belirtir. El-hâcc unvanına 36 erkek terekesinde hâcî unvanına ise 5 erkek terekesinde rastlanmaktadır. Hâcî, el-hâcc ile aynı anlamda kullanılıp daha çok konu ma dilinde yer almasına kar ın günümüzde oldu u gibi bazen bu anlamının dı nda mecazî olarak ba ka bir özelli e gönderme yapabilmekteydi. Yani gelene e ba lı olarak hacca gitme ya ı gelmi oldu u farzedilen ki iye hacca hakikaten gidip gitmedi ine bakmadan bir saygı ifadesi olarak kullanılabilirdi. Hâcîların tamamını hacca gitmemi saysak bile 171 erkek terekesi göz önüne alındı nda yüksek bir oranla kar ı kar ıya oldu umuzu söylemek yanlı olmayacaktır. Çünkü hacca gitmek masraflı bir i ti ve devletin aldı ı önlemlere kar ın hac yolları gerek e kıya baskınları gerekse iklim artları yönünden tehlikeler barındırıyordu. Bazı tedbirlere yönelik harcamalardan kaçınan, çok varlıklı olmayan hacı adayları için bu tehlikeler daha çoktu. ncelenen dönem içinde özellikle 1670'li yıllarda hac kafilelerine iddetli bedevî saldırılarının yapıldı ı bilinmektedir. (Özcan, 1996: 403) Nitekim 1670'de hac yolunda ölen Balıkesirlilerle kar ıla ıldı. (BS , Nr: 702-98b-2; 702, 99a-1) Ancak bunlar için "*vefât etti*" diye not dü ülmü yani öldürülmedikleri izlenimi öne çıkıyor, yine de ifadenin kısalı ndan ve genelli inden dolayı kesin bir ey söylemek mümkün görünmüyor. Ancak yine gelene e ba lı olarak hacca gitme ya ının yüksek olması, ölümlerin buna ba lı olmasını dü ündürebilir.

Balıkesir’de ilgili dönemde kayıtlarda rastlanan di er unvanlar; be e (14 kez), çelebi (4 kez), es-seyyîd çelebi (4 kez), bey (4 kez), efendi (3 kez), aga (2 kez), kara¹¹ (2 kez), halîfe, el-hâcc efendi, el-mütesellim, âtır, bölükba ı, el-hâcc aga ve hâtundur. Bunların dı ında herhangi bir unvanla anılan yoktur ve geri kalan mirasçılar yalnızca adlarıyla anılmı lardır. Öte yandan babaları unvan sahibi olup da kendileri olmayanlar veya tersi durumda olanlar da mevcuttur (BS , 706-85b-1, 706 88a-1, 708 37a-1).

Be e sözcü ü *pa ayla ba lantılıdır* (Hüseyin Kazım, 1927: 708). Be e, muhtemelen *ba a adan* türemi tir (Pakalın, 1993: 211), *ba a a* ise Türk Dil Kurumu Tarama Sözlü ü’nde *ba kan, emir, ileri gelen adam, a abey* kar ılı ı olarak kullanılmaktadır (TDK, 1988: 527). Bununla birlikte Osmanlı terminolojisinde *pa adan* farklı olarak *bilhassa yeniçerilerde asker veya küçük rütbeli zabıtlar ve eyaletlerin ileri gelenleri* manasına geliyordu (Deny, 1964: 548). Bu *ba lamda* be enin özellikle *ta ra te* kilatında görev alan yeniçerileri adlandırmakta oldu u dü ünülebilir. Örne in, 1086 (1675) tarihinde *brahim Be e’nin evinde vefat eden Ahmed (Be e) b. Hüseyin Be e’nin kulo lu taifesinden* oldu u belirtilmektedir (BS , Nr.: 703, 53a-2). Öte yandan belgelerden anla ılana göre Ahmed Be e bakırcılık i i ile me guldur. Tereke olmayan di er bazı kayıtlarda da yeniçerilerin hep be e ekinde tanımlandıkları göze çarpmaktadır (BS , Nr.: 702, 131b-4; 137a-2; 138a-3). Be eler askerî olmalarının yanı sıra belgelerde açıkça söylenmese de malvarlıklarından açıkça anla ılaca ı üzere tüccarlık, debba lık (dericilik) gibi de i ik meslek kollarında faaliyet göstermekteydiler.

Çelebiye gelince; Osmanlılarda özellikle XIV. yüzyıldan XVII. yüzyıla kadar kültürlü yüksek tabakaya mensup olanlar, ilmiye ricâli, dîvân airleri, kalem erbabı, dîvân-ı hümâyun kâtipleri gibi genel olarak okumu , bilgili kimselere hatta bazı gayrimüslimlere verilen bu unvan, ilk dönemlerde Osmanlı ehzadeleri için de kullanılmı tır. Çelebi unvanı Osmanlı döneminde ehirli halk arasında yaygın olarak kullanılmaktaydı. XVIII. yüzyıl ba ları için yapılan bir tespite göre, Edirne’de ehirli halk arasında 5329 aile reisi içerisinde 676 ki inin çelebi unvanını ta ıdı ı, bunun Edirne’de bey, aga, efendi, hâcî,

¹¹ Kara esasında bir lakab olmasına kar ın ona benzer *ba ka* lakab bulunmadı ından bu *ba lıkta* unvanlarla beraber verilmi tir.

molla, seyyîd vb. di er unvanlara nispetinin % 12,7 oldu u belirlenmi tir (p irli, 1993: 259). Kısaca çelebinin önceleri soyluluk-zenginlik ifade ederken sonraları bilgililik yönünde de i ti i dü ünülebilir. Tıpkı Kınalızâde Ali Çelebi, Kâtip Çelebi, Evliyâ Çelebi örneklerinde oldu u gibi. Ancak bununla beraber Balıkesir’de kar ımıza çıkan çelebilerin ikisinin usta ve marangoz oldukları terekeleri göz önüne alınarak söylenebilir. Bir di er husus çelebilerin hep ehirli tipi olarak algılanmalarıdır. Oysa Balıkesir’de söz edilen dört çelebiden birinin köyde yerle mi oldu u görülmektedir. (BS , Nr.: 703, 5b-1). Bu ki inin babasının unvanı *beydi ki bu*, bilindi i gibi devlet yönetimini gerçekle tiren zümre olan ehl-i örfe mensup ki ilere verilen ba lıca unvanlardandı. Yine bu ki ilerin hiçbirinin malvarlı ı arasında kitap veya yazı malzemesi gibi maddelerin bulunmaması da dikkat çekicidir.

Seyyîd, özel anlamıyla Hz. Muhammed’in soyundan gelenler için kullanılan bir tabirdi. Esasında sözcü ün aslı *emir, bey, reis, efendi* gibi ifadelere kar ılık geliyor ve ahsî hususiyetleri veya serveti nedeniyle öne çıkan kimseler için de kullanılabilirdi (Haig, 1964: 543). Örne in XVI. yüzyıl Osmanlı tarihçi ve yazarlarından Gelibolulu Mustafa Ali “*Mevâ’idü’n-Nefâis fî Kavâ’idi’l-Mecâlis*” adlı eserinde hizmetçilerin yapmaları icap eden uygun ve güzel hareketlerden söz ederken “...eksikli i *zâhir* olursa ve *seyyîdinün neden incindü i tahakkuk bulursa...*” diyerek (eker, 1997: 321) seyyîdi efendi anlamıyla kullanmı tır. Anadolu ehirlerinde seyyîdlere sıkça rastlanmasında¹² *müteseyyidli* in (sahte seyyidlik) yanı sıra belki bunun da etkisi vardı. Buna kar ın Balıkesir terekelerindeki seyyîdlerin hepsinin *es-seyyîd* ekinde belirlilik takısıyla anılmaları kendilerinin soy itibarıyla bu konumda oldukları dü ünncesini peki tirmektedir. Burada *hâcı/el-hâcc* benzeri bir ili ki dü ünülebilir. Sözü edilen seyyîdlerin hepsi aynı zamanda çelebi olup esnaflık, kalaycılık gibi çe itli i lerle me guldürler¹³ (BS , Nr.: 702, 131a-1; 703, 31a-1). Ancak bunlardan yalnızca birinin babası *es-seyyîd* diye

¹² Örne in, 1700–1730 Ankara’sında tereke sahiplerinin % 10’una yakını seyyîd unvanını ta ırmaktaydı. Yine Kayseri (1738–1749) için de benzer bir durum söz konusuydu. Bkz. Ömer Demirel, “Ankara’da Ailenin Niceliksel Yapısı 1700–1730” Belleten s.211, 1991; Ali Aktan, “Kayseri Kadı Sicillerindeki Tereke Kayıtları Üzerinde Bazı De erlendirmeler (1738–1749), II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16–17 Nisan 1998), Kayseri ve Yöresi Tarih Ara tırmaları Merkezi Yayını, Kayseri, 1998.

¹³ Seyyidlerin zanaatkârlıkla ilgili i lerle u ra maları onların ilmiye te kilatı ile olan ba ları bir yana ahilik kurumu içinde de etkin yerleri oldu una ili kin bir örnek olarak dü ünülebilir.

anılırken di erlerinin babalarına böyle bir izafet yapılmaması kafa karı tırıcıdır. Yani e er bir soydan söz ediyorsak seyyîdlerin babalarının da aynı unvanı ta ımaları gerekmez mi? Aslında gerekmiyordu. Çünkü ki inin annesinin bu soydan gelmesi seyyîdlik için yeterliydi (Kılıç, Rüya, 2005: 25–27, 78). Ne yazık ki tereke kayıtlarından bu ki ilerinin anneleriyle ilgili bir bilgi edinemiyoruz. Her eye ra men sahte seyyidli e rastlanması çok sık görülen bir olguydu. Devlet birimleri ve yetkililer her ne kadar pek ba arılı olamasa da bunu engellemek amacıyla birtakım önlemlere ba vurmaya zorunda kalmı lardı. Bunlardan ba lıcası *nakîbü'l-e râflık* kurumu idi. Bu kurum çe itli katmanlara da ılmı olan *seyyidler zümresinin* i lerini düzenlemekle ve bu arada müteseyyidli e kar ı durmak, sahte seyyîdleri gruptan dı arı çıkarmakla yükümlüydü. Ta rada ise kendilerini nakîbü'l-e râf kaymakamları temsil ediyordu. Belli bir bölgeye kaymakam atanmasında yeterli yo unlukta seyyîd bulunması ilkesi esas alınıyordu. (Kılıç, Rüya, 2005: 86–91). Balıkesir'de 1671–72 (1081) yılındaki bir dava kaydında (BS Nr. 702, 133b–2) adı geçen *Nakîbü's-seyyid* el-Hacc Mehmed Çelebi b. es-Seyyîd Halîl Çelebi muhtemelen nakîbü'l-e râfı Balıkesir'de temsil eden bir görevliydi.

Bunlar dı ındaki unvanlardan bey, aga, el-mütesellim, âtır, bölükba ı veya el-hâcc agaya sahip olanlar ehl-i örf denilen devlet yönetimini gerçekle tiren zümre; efendi, halîfe, el-hâcc efendi sıfatlarını ta ıyanlarsa ehl-i ilim denilen bilginler zümresi içinde yer alabilecek askerîler olarak de erlendirilebilirler. Hâtun unvanlı kadın ise herhalde bir askerî e iydi.

4.1.2.2. Unvan-Statü li kileri

Unvanlara göre yapılan ayrımlar toplumsal dinamikli i göz ardı ederek bizlere dura an bir bakı açısı kazandırmamalıdır. Yukarıda sayılan unvanların her birinin (el-hâcclık ve çelebilik bir yana) bir askerî statü göstergesi oldu u genel olarak do ruysa da bu ki ilerinin en azından bir kısmının tüccarlık, zanaatkârlık gibi aslında *reayâ sınıfına mâl etti imiz i lerle* u ra tıkları bellidir. Böylece bir çifte kimlik durumuyla kar ı kar ıya kalıyoruz. Burada incelenen zaman dilimiyle e olarak Trabzon'da yapılmı bir çalı mada bir yeniçerinin be e unvanını ve tüccar kimli ini farklı yerlerde nasıl ayrı ayrı öne çıkararak kullandı ı, tekil bir olay incelemesiyle güzel bir

biçimde sunulmu tur (Tülüveli, 2000: 279-80). Yine Ö. Lütfi Barkan (1993: 59) XVI. ve XVII yüzyıllarda Edirne askerî kassamının tuttu u kayıtları ele aldı ı klasik çalı masında u soruyu dile getirmi ti: “Askerîlerin mi ticaret ve sanat i leriyle me gul olma a ba ladı ı, yoksa ticaret ve sanayi ile me gul olan ki ilerinin mi, bu sınıfın imtiyaz ve muafiyetlerinden ve ulufe gelirinde faydalanmak için, asker yazıldı ı da tetkike de er bir mesele olarak ortada durmaktadır”. Bu ve benzeri örnekler bize anlam karı ıklı ını gidermek için *askerî* kavramını birtakım özel ko ullara ba lamaktansa *vergiden muaf olmak ve berat sahibi olmak* gibi genel bir ilkeye dayanarak dü ünmenin gereklili ini ortaya koyuyor. Aynı ey askerîleri ehl-i örf ve ehl-i ilim gibi alt sınıflara ayırırken de geçerlidir. Tabii yine aynı örnekler u sorunu da gözler önüne seriyor: Genel bir ilkeye dayanarak dü üdü ümüzde çok büyük bir kitleyi aynı çatı altında topluyoruz. Dolayısıyla bunların askerî olu biçimleri de i ik ko ullarda gerçekte ebilir ve bu dünya içindeki konumları birbirinden çok uzak noktalarda olabilir. Sonuçta, kavramları da kaldırıp bir yere atamayaca ımıza göre, onların bizi bazen yanıltabilece ini muhakkak akılda bulundurmak ve özellikle herhangi bir olay incelemesine giri irken olayı ait oldu u ba lam içinde de erlendirmek zorundayız.

4.1.3. Aile Verileri

4.1.3.1. Genel Veriler

Bu konu için incelenen 203 terekeden¹⁴ 166 evli 22 dul ve 15 bekâr ki i tespit edilmektedir. Ayrım esnasında kocası veya karısı oldu u belirtilmi olanlar evli; e i yazılmayıp sadece çocu u oldu u yazılanlar, bo anma veya e in ölmü oldu u dü ünülerek dul; çocu u ve e i olmayanlar ise bekâr olarak de erlendirilmi tir.

22 dul mirasçının neredeyse yarısı (10) kadındır. Toplamda kadın mirasçılarının erkek mirasçılara göre az olmalarına kar ın, bu durum temel

¹⁴ Toplam içerisinde 4 tereke mefkûd-gâib ekinde adlandırılan ki ilere aittir ki bunların mal dökümleri verilmekle birlikte payla tırma yapılmadı ndan mirasçılarını belirtmemektedir. Yine gayrimüslimler de de erlendirmede yer almadılar çünkü onlara ait 5 tereke de e siz ve çocuksuzdur yani bunların hiçbirini mirasçılarının iste iyle mahkemeye intikal etmemi tir. Son olarak haliyle bir çocu un terekesi de buradan çıkarılmı tır.

olarak erkeklerin nisbeten erken ya larda hayatlarını kaybetmeleriyle ili kilendirilebilir. Bekâr terekelerinde ise beklenebilece inin aksine kadın veya erkek olsun varlıklı sayılabilecek ki iler de göze çarpmaktadır. Bekâr ve dulların çok büyük bir ço unlu u kentte ikâmet etmektedir.

4.1.3.2. Çok E lilik

Terekelerdeki 140 müslüman evli erkekten 15'inin iki kadınla evli oldu u görülmektedir. Üç veya dört kadınla evlili e rastlanmamı tır. Bilindi i gibi dinî hukuk gere i dörde kadar kadınla evlili e izin verilmekteydi. Yani terekelere göre Balıkesir'de XVII. yüzyıl sonunda birden fazla kadınla evlilik % 11 oranındadır. Aynı tarihlerde Ankara'da bu oran % 12 (Demirel,1991: 950) Kayseri'deyse % 8'di (Aktan,1998: 50). Çok e lilik kır ve kentte aynı düzeyde seyretmektedir¹⁵. Oysa genel kanaat çok e lili in köyde kentten dü ük oldu u yönündedir (Demirel, Gürbüz ve Tu , 1992a: 103; Özde er,1988: 46). Ancak söz konusu durum bu çalı ma ba lamında Balıkesir için geçerli de ildir.

Çok e lilerin konumu zenginlik veya statü açısından incelendi inde bu iki olguyla çok e lilik arasında herhangi bir paralellik (veya zıt bir ili ki) göze çarpmamaktadır. Dolayısıyla bu durum çok e lili in ana nedeninin çocuk edinme ve soyunu devam ettirme iste i oldu u tezini (Öztürk, Said, 1997: 30-31; Demirel, 1991: 951) destekler mahiyettedir.

4.1.3.3. Çocuklar ve Aile Yapısı

Çocuklara gelince; aile ba ına dü en ortalama çocuk miktarını tespit etmek için evli-dul-bekâr ayrımında göz ardı edilen terekelerin yanı sıra bekârlara ait terekelerin de toplamdan çıkarılması uygun görüldü. Buna göre kayıtlarda geçen toplam 432 çocuk¹⁶ aile ba ına 2,29'lik bir çocuk ortalaması getirmektedir. Bu rakam bu yüzyılın geneli için de a a ı yukarı do ru bir göstergedir (Mutaf, 2002: 101). ehirde bu ortalama 2,04'e dü erken köylerde 2,7'ye çıkmaktadır. Çocuk sayısı en fazla olan aileler 6 çocu a sahip ailelerdir. Buna kar ın tam 22 ailenin ise hiç çocuklarının olmaması

¹⁵ Köylerde evli 58 erkekten 6'sı kentte evli 80 erkekten 9'u çok e lidir. ki tereke sahibinin ise köyde mi kentte mi oturdu u anla ılamadı ndan onlar buraya dâhil edilemedi.

¹⁶ Bunların ikisi henüz do mamı olmalarına kar ın sayılmı lardır.

dikkat çekmektedir, üphesiz bu ailelerin oldukça fazla olması çocuk ortalamasını önemli ölçüde azaltmaktadır. Öte yandan bu dönemde Ankara'da aile baına dü en ortalama çocuk sayısı 2,4 olarak belirlenirken (Demirel, 1991: 952), Kayseri için bu rakam 3,16'yı bulmaktadır (Aktan, 1998: 51). Çocuk sayılarının çok olmamasında dönem gere i ölümlere yol açan hastalıkların sık görülmesi do um sırasındaki kayıplar vb. nedenler hatırdan çıkarılmamalıdır.

Tereke kayıtlarındaki çocukların büyük bir kısmı "sagîr" (küçük, özel anlamıyla buluşa ina ermeme) diye tanımlanmışlardır. Bu, ortalama ömrün süresinin kısa olmasının bir göstergesi ekinde de de erlendirilebilir. Ayrıca çocuk oranlarının azlı nın ve tek çocuklu ailelerin çoklu unun bir parça da olsa dikkat çekilen noktayla ili kili olması muhtemeldir.

Bu ve benzeri çalı malarla¹⁷ varılan sonuçlar Osmanlı toplumunun, çok e lili in yaygın görüldü ü ve *geni aile* modeline sahip bir konumu oldu una dair kanıların yanlı lı nı defa kere ortaya koymuşlardır. Hatta yabancı tarihçiler arasında dahi yıllar öncesinden bu *mitin* geçersizli i yolunda görü ler öne sürülmü tür. Çok bilinen bir örnek; yirmi sekiz yıl önce yayımlanmış, Haim Gerber'in (1980) XVII. yüzyıl Bursa'sı üzerine yaptı ı bir çalı madır. Gerber, bu çalı masında Bursa'da poligaminin ve aile baına dü en çocuk sayısının azlı nın bir nedeni olarak Osmanlı toplumunda *geni patriarkal ailenin* temel sosyal birim olmamasını göstermiş ti (Gerber, 1980: 241).

4.1.4. Servet Da ılımı

XVII. yüzyılın sonu akçenin piyasalardan çekildi i bir zamandı. Bu yüzyılın özellikle ikinci yarısında darphanelerin etkinli i iyice yava lamı , yabancı paraların kullanımı oldukça artmış tı. Ancak yine bu tarihlerde büyük miktarlarda basılmaya ba lanan yeni Osmanlı guru uyla akçenin yerini guru almı oldu (Pamuk, 1999: 174–175).

¹⁷ Aile konusuyla ilgili yapılmış gayet kapsamlı ve güzel bir çalı ma da Hayri Erten'in "Konya er'ine Sicilleri I ında Ailenin Sosyo-ekonomik ve Kültürel Yapısı (XVIII. yy'ın İlk Yarısı)" adlı (Konya, 2000) doktora tezidir.

Nitekim Balıkesir’de 1685 (1096) yılına kadar defterlerdeki emtiaya genellikle akçe üzerinden fiyat biçilirken daha sonrasında akçe de il guru üzerinden de erlendirme yapıldı ı görölmektedir. Bununla beraber 1685–1700 arası kayıtlarda da zaman zaman akçeye dönüldü ü olmu tur.

Burada servetleri kar ıla tırabilmek amacıyla guru ları akçeye çevirip akçe üzerinden de erlendirmelerde bulunulacaktır. O dönemde 1 guru 120 akçe rayiç bedeli üzerinden hesaplanmaktaydı (BS Nr. 707, 15a–1;707,17b–1)¹⁸. Öte yandan nadiren kullanılan pâre ise 40 akçeye denk gelmekteydi.

Servetleri genel olarak incelenen 209 ki iye¹⁹ bakıldı ında servet toplamlarının yo unla tı ı nokta 10.000-50.000 akçe aralı ıdır (Bkz. ekil 1, s.21). Bununla birlikte 50.000-100.000 akçe aralı ında da epey ki inin toplamı oldu u gözden kaçmamaktadır. Bunların içinde en zengini 466.300 akçelik toplam servete sahiptir (BS Nr.: 705, 49a-1).

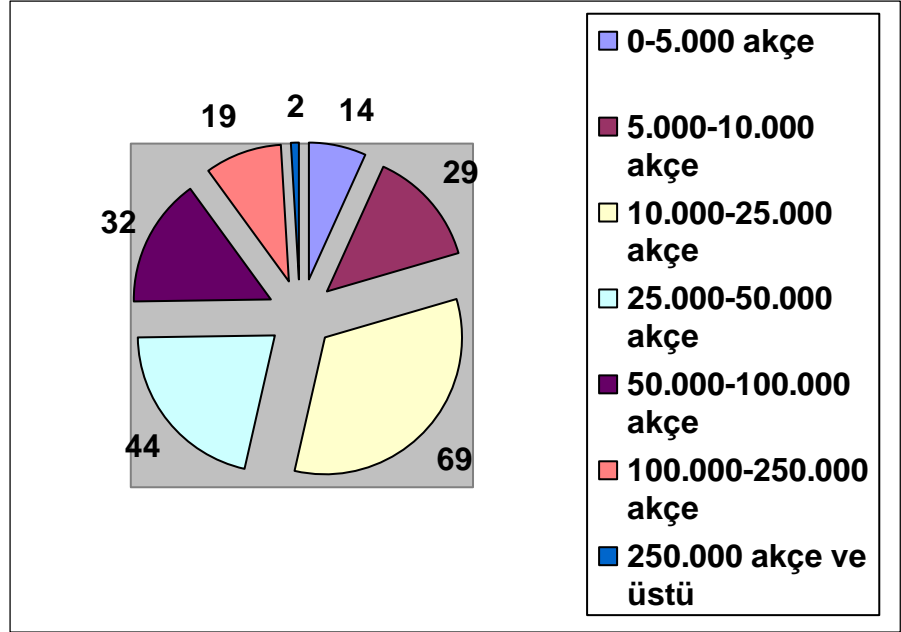
4.1.4.1. Köylü ve Kentliler

Köy ve ehir terekelerine ait grafikler (Bkz. ekil 2 ve 3, s.21-22) incelendi inde görülece i gibi genel tablodakilere benzeyen verilerle kar ıla ılmaktadır. ehirli tereke sahiplerinin sayısı çok daha fazla oldu undan her aralıkta önde olmaları gayet do aldır. Esas olan yüzdeler oranlar dikkate alındı ında ise köylülerle ehirlilerin servet ortalamalarının birbirine oldukça yakın seyretti i sonucuna varılıyor. Bununla birlikte serveti 250.000 akçe ve üstünde olan iki ki inin de ehirli oldu unu hatırlatmakta fayda var. Buradan köylerde daha standart bir ya am tarzı varken ehirde ticaret vb. etkinliklerle (nitekim bahsedilen en yüksek yekûnlu malvarlıklarını bırakan ki iler, terekelerindeki mallardan anla ılıyor ki ticari faaliyet içerisindeydi) birikim yapma imkânlarının varlı ı ve çe itlili i oldu u ekinde genel bir dü ünme yapılabilir.

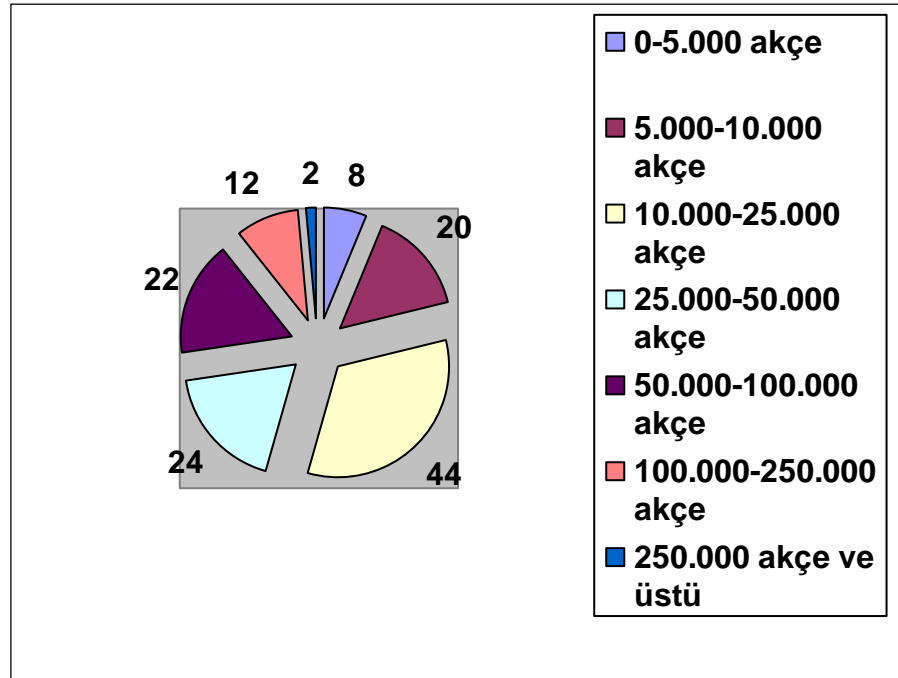
¹⁸ Bununla beraber 1690 öncesi dönem kayıtlarında guru un düzenli bir ekilde 200 akçe üzerinden hesaplandı ı dikkat çekmektedir. Bu yüzden 706 no’lu defterin öncesindeki defterlerdeki guru olarak hesaplanmı az sayıdaki emtia akçeye çevrilirken 1 guru 200 akçeye e it kabul edilmi tir.

¹⁹ 4 adet tereke çe itli nedenlerle incelemeye dâhil edilmemi tir.

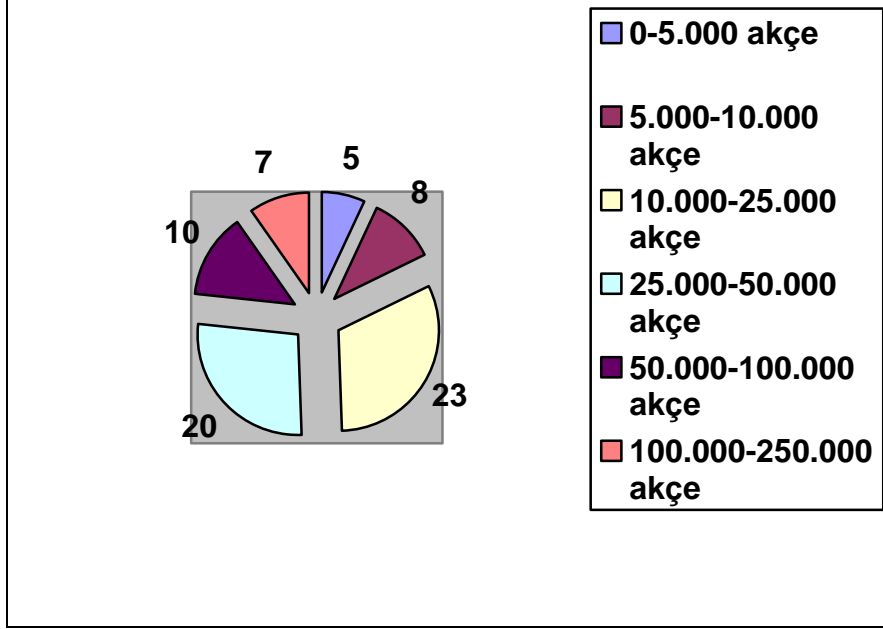
ekil 1. Servet Miktarlarına Göre Tereke Sahipleri

ekil 2. Servet Miktarlarına Göre Ehirli Tereke Sahipleri

ekil 3. Servet Miktarlarına Göre Köylü Tereke Sahipleri

4.1.4.2. Kadınlar

Kadınlara baktı ımızda; onların çok büyük bir kısmının 5.000-15.000/20.000 akçe arasında malvarlıkları oldu u görülmektedir. 20.000 akçe sınırını geçen kadınların birço unun *el-hâcc kızı* olması²⁰ ise bu göreceli zenginliklerinin durumu ile ilgili fikir vermeye yeter gözüküyor. Elde bulunan en yüksek kadın mirası 62400 akçe tutarındadır (BS Nr.: 709, 63b-1).

4.1.4.3. Unvan Sahipleri

Hacca gitmi el-hâcc unvanlı ki iler ile büyük servet miktarları arasında beklenebilece i üzere açık bir paralellik vardır. El-Hâcccler genellikle 25.000-100.000 akçe aralı nda toplanıyorlar. Birço u da 50.000 civarı veya biraz daha üzeri servetlere sahiptir.

²⁰ Bkz. Çizelge 1., s. 24-36

Kendilerine askerî diyebileceğimiz unvanlara sahip kişilerin terekelerinden yüksek yekûnlar yanında bir hayli küçük yekûnlar çıkması ilk başta airtıcı bir sonuç olarak görülebilir. Gerçekten de askerî miraslarının yaklaşık yarısının 5.000 ile 25.000 akçe arasında kaldığı ortadadır²¹. Bunların içinde en büyük grubu oluşturan beşelerin malvarlığı toplamı genelin biraz üzerinde olmasına karşın onların da yarısının az altında bir kısmı 25.000 akçenin altında bir malvarlığına sahiptir. Ancak burada iki noktaya dikkat etmek gerekir. İki, servet ve gelir arasında doğru bir orantı olmakla beraber düşük bir servet her zaman kişinin gelirinin az olduğunu anlamına gelmeyebilir. Özellikle bu, devlet için çalışan her türlü kademe ve konumdaki çalışanlar için doğrudur. Çünkü birçok askerî, yaptıkları hizmet karşılığında bazı ihtiyaçlarını giderecek birtakım ayrıcalıklardan faydalanma hakkına sahipti. Kısacası o dönemin dünyasında rahat bir hayat sürmeleri için illa ki çok mal ve paraya ihtiyaçları olmayabiliyordu. Hele küçük tarafla yerleşimlerinde ev, binek vs. dışında fazla ihtiyaç olmadığından büyük servet sahibi olmak nereye kadar cazipti? İkincisi; unvanların bizi yanıltabilecek olması, askerî kavramının genelliği ve zaman zaman belirsizliği ile yararlanılan terekelerin az olmasından oluşan bir üçgen yapılabilecek yorumları sınırlamaktadır. Yani, bir kanaat oluşturmak için en azından benzer nitelikte çalışanların farklı yer ve farklı zamanlar bakımında tekrarlanması gerekiyor.

²¹ Bkz. Çizelge 1., s.24-36.

Çizelge 1. Tereke Sahiplerinin Genel Özellikleri

No	Tar. ²²	Defter / Sayfa	Ad	Yer ²³	Unvan	Meslek ²⁴	M. Halli ²⁵	Çocuk Say	Varis Sayısı	Toplam Servet	Mirasçılara Kalan Tutar ²⁶
1	1080	702, 96b-1	Esmâ bt. Mûsâ	Köseler K.	-		E	-	5	15000 akçe	14050 akçe
2	1080	702, 97b-2	Zâhide bt. el-Hâcc Ebu Bekir	Çitnehor K.	-		E	1	2	26000 akçe	
3	1080	702, 98a-1	Hüseyin b. Mehmed	Oruç Gâzî M.	-		E	4	5	47484 akçe	44884 akçe
4	1080	702, 98a-3	Turali b. Mehmed	Ayvadlar K.	-	Çiftçi	E	4	5	26950 akçe	25450 akçe
5	1080	702, 98b-2	el-Hâcc Hüseyin	Kesirven K.	el-Hâcc	Çiftçi ²⁶	E	1	2	69690 akçe	67690 akçe
6	1080	702, 99a-1	el-Hâcc Mehmed b. Hüseyin	Karacaviran K.	el-Hâcc	Çiftçi	E	6	7	63750 akçe	59600 akçe
7	1080	702, 100a-1	ehbâz Aga b. 'Abdullah	Ay ebacı K.	Aga		E	4	5	101060 akçe	93145 akçe
8	1080	702, 100a-2	Fâtıma bt. Mehmed	Salâhüddin M.	-		E	-	2	21500 akçe	20100 akçe
9	1080	702, 101b-1	el-Hâcc Mustafâ b. el-Hâcc Mehmed	Börekçiler M.	el-Hâcc	Nakliy atçı-Deveci	E	3	6	95630 akçe	90000 akçe
10	1080	702, 103a-5	el-Hâcc Mehmed b. 'Abdülkerîm	Eski Kuyumcular	el-Hâcc	Tüccar (giyim, attar)	E	4	5	375268 akçe	353268 akçe
11	1080	702, 104a-3	brâhim b. 'Âlî	Salâhüddin M.	-		E	-	4	33400 akçe	28270 akçe
12	1080	702, 107b-1	Yümniye bt. Yûsuf	Karaman K.	-		E	1	3	25200 akçe	23800 akçe
13	1080	702, 107b-2	Sefer b. 'Âlî	Ay ebacı K.	-	Çiftçi	E	3	4	27680 akçe	25580 akçe

²² Tarih. Tarihler hicrî olarak verilmi tir.

²³ "M." mahalle; "K." köy anlamındadır.

²⁴ Terekelerde ki inin yaptı ı i e ili kin bilgi verilmemesine kar ın mal dökümünden yaptı ı i kuvvetle tahmin edilebilecek durumda olanların meslek kutucukları doldurulmu tur. Yine de bunlar haliyle kesin de ildir.

²⁵ E, evli; B, bekar; D, dul kar ılı ı olarak kullanılmı tir. Birden fazla e varsa kaç e oldu u parantez içinde verilmi tir.

²⁶ Çiftçi diye belirtilenlerin birço u hayvancılıkla da yo un olarak me guldür. Bunlar da sadece çiftçi ekinde anılacaktır.

14	1080	702, 107b-4	el-Hâcc Mustafâ b. 'Abdurrahmân	Martlı M.	el- Hâcc		E	6	7	24575 akçe	20185 akçe
15	1080	702, 108a-2	Hatıce bt. 'Abdullah	Mustafâ Fakîh M.	-		D	2	2	8150 akçe	7170 akçe
16	1080	702, 108a-3	el-Hâcc 'Âlî b. Mustafâ	Dinkçiler M.	el- Hâcc		E	-	3	427,5 esedî guru	383,75 esedî guru
17	1080	702, 111b-3	Mehmed b. 'Îsâ	Martlı M.	-	Papuç çu	E	4	5	29560 akçe	26710 akçe
18	1080	702, 116b-3	Ümmühân	Kassâb- lar M.	-		B	-	-	8004 alçe	6604 akçe
19	1080	702, 117a-1	Ümmühân Hâtun bt. 'Abdülkâdir	Kassâb- lar M.	Hâtun		E	1	2	20200 akçe	12000 akçe
20	1080	702, 120a-1	Hüseyin b. Mustafâ	Çitnehor K.	-	Çiftçi	E	5	6	20730 akçe	18410 akçe
21	1081	702, 119b-1	brahim b. Bostân	amlı M.	-		E	-	2	52764 akçe	32000 akçe
22	1081	702, 121b-3	Mustafâ b. Toprak	Kadı K.	-	Çiftçi	E	3	4	24890 akçe	20000 akçe
23	1081	702, 122a-2	Mehmed b. Hüseyin	Saccılar K.		Çiftçi	E	3	6	39500 akçe	36100 akçe
24	1081	702, 122b-3	Habîb b. Nasûh	Halalca K.	-	Çiftçi	E	4	5	38000 akçe	30300 akçe
25	1081	702, 123a-1	Kara Hüseyin b. (bo)	Çaypınar K.	Kara	Çiftçi	E	2	3	12350 akçe	8950 akçe
26	1081	702, 123a-2	Koca 'Abdülkerîm b. Oruç	Zenciriye K.	Koca	Çiftçi	E	1	2	45000 akçe	42000 akçe
27	1081	702, 123b-2	Mehmed Çelebi b. 'Âlî Efendi	Umur Bey M.	Çelebi		E	4	7	20975 akçe	
28	1081	702, 125a-3	el-Hâcc Halîl b. el-Hâcc Mehmed	Eski Kuyumcular M.	el- Hâcc	Attâr	E	1	3	66895 akçe	
29	1081	702, 126a-1	brâhim b. Mehmed	Martlı M.	-		E	1	2	12150 akçe	10750 akçe

30	1081	702, 126a-2	Mehmed 'Âli b el-Hâcc ' vaz	Dinkçiler M.	-		B	-	3	20000 akçe	18600 akçe
31	1081	702, 126a-3	Meryem bt. Hasan	zmirler M.	-		D	2	3	6200 akçe	5200 akçe
32	1081	702, 126b-1	Mehmed b. Yûsuf	Kassâb- lar M.	-		E	-	5	13215 akçe	8890 akçe
33	1081	702, 127a-2	' vaz Efendi b. Mustafâ	Börekçiler M.	Efendi	Tüccar	E	3	5	139608 akçe	88875 akçe
34	1081	702, 127b-1	'Âi e bt. Mehmed	el-Hâcc smâ'il M.	-		E	-	3	11292 akçe	8512 akçe
35	1081	702, 128a-1	Mustafâ Efendi b. Demir	Eski Kuyumcular M.	Efendi		E	3	4	15250 akçe	12750 akçe
36	1081	702, 128b-1	Turmu b. el- Hâcc Mustafâ	Oruç Gâzî M.	-		E(2)	4	8	23250 akçe	17030 akçe
37	1081	702, 129a-1	irin bt. 'Abdullah	Mirzâ Bey M.	-		B	-	-	7379 akçe	5039 akçe
38	1081	702, 129a-2	Hüseyin b. brâhim	Hâci K.	-	Çiftçi	E	4	6	28375 akçe	21865 akçe
39	1081	702, 130a-2	Debbâg Mehmed b. a'bân	Martlı M.	Deb- bag	Deb- ba	D	4	4	31360 akçe	24600 akçe
40	1081	702, 130b-3	Mehmed b. el- Hâcc Memi	Dinkçiler M.	-	Nakli- yatçı- Deveci	E	2	3	60650	56250 akçe
41	1081	702, 130b-5	el-Hâcc Hasan b. 'Abdullah	Okçukara M.	el- Hâcc		D	2	2	6150 akçe	5320 akçe
42	1081	702, 131a-1	es-Seyyîd Ahmed Çelebi b. Mustafâ	Salâhüddin M.	es-Sey yîd Çelebi		E	1	3	17666 akçe	0 ²⁷
43	1081	702, 131b-3	'Â ir Halife b. el-Hâcc 'Osmân	Oruç Gâzî M.	Halife		D	1	2	6700 akçe	5850 akçe
44	1081	702, 132a-1	Receb Be e b. 'Alî	Börekçi- ler M.	Be e		D	2	3	39744 akçe	35464 akçe
45	1081	702, 132a-2	Saruhanî b. Mehmed	Börekçi- ler M.	-		D	2	3	3400 akçe	2400 akçe

²⁷ Borcu malvarlı ından çok oldu u için payla ım yapılamamı tır.

46	1081	702, 132a-4	Hüseyin b. Mustafâ	Kassâb- lar M.	-	Kuma tüc.	E	1	5	66760 akçe	60110 akçe
47	1081	702, 132b-3	Dimitri	Aslıhan Depeci i K.	-		B	-	-	3430 akçe	2230 akçe
48	1081	702, 134b-3	el-Hâcc Mustafâ b. el- Hâcc Mehmed	Karaog- lan M.	el- Hâcc		E	4	6	152550 akçe	144350 akçe
49	1081	702, 138a-2	el-Hâcc Receb b. Mustafâ	Okçukara M.	el- Hâcc		E	2	3	17750 akçe	15150 akçe
50	1082	702, 139a-3	Muhammed b. Demir	Mustafâ Fakih M.	-	Attar	E(2)	2	4	36165 akçe	31490 akçe
51	1082	702, 140a-2	Zâhide bt. Muhammed	Kassâb- lar M.	-		E	3	5	13230 akçe	12230 akçe
52	1082	702, 141b-3	Hasan b. Hüseyin	Karaog- lan M.	-	Kuma tüc.	E	2	3	241108 akçe	223708 akçe
53	1082	702, 142b-1	'Âi e bt. 'Abdünnebî	Salâhüddin M.	-		D	1	1	14185 akçe	2985 akçe
54	1082	702, 143a-3	el-Hâcc 'Osmân b. el- Hâcc Mehmed	Sahnihî- sâr M.	el- Hâcc		E	5	6	33800 akçe	32050 akçe
55	1082	702, 143b-2	Oruç b. Kurdbalı?	Halalca K.	-		E	2	4	22650 akçe	19650 akçe
56	1082	702, 143b-3	Süleymân Be e b. Mehmed	Üçpınar K.	Be e		E	2	4	87950 akçe	80950 akçe
57	1082	702, 144a-3	'Âi e bt. 'Abdullah	Kassâb- lar M.	-		E	1	2	34030 akçe	32130 akçe
58	1082	697, 57a-2	Hâcî 'Abdullah b. Mehmed	Oruç Gâzî M.	Hâcî	Deb- ba	E	4	5	52940 akçe	50090 akçe
59	1082	697,59 a-2	Muhammed b. 'Abdullah	eyh Lütfullah M.	-		E	3	4	63400 akçe	?
60	1082	697,59 b-2	Râziye bt. Balı?	Oruç Gâzî M.	-		D	2	3	54650 akçe	50250 akçe
61	1085	703,3a -2	es-Seyyîd Ahmed Çelebi	Karaoglan M.	es- Seyyîd Çelebi					53,5 (?)	
62	1085	703,4a -2	Ümmühân bt. Hâcc Mustafâ	Salâhüddin M.	-		E	4	5	54675 akçe	51075 akçe

63	1085	703,4b -2	el-Hâcc Mehmed b. Hasan	Oruç Gâzî M.	el- Hâcc	Terzi	D	2	2	167550 akçe	86350 akçe
64	1085	703,5a -2	el-Hâcc ' vaz	Halalca K.	el- Hâcc		E	3	4	37000 akçe	35000 akçe
65	1085	703,5b -1	Hasan Çelebi b. Umur Bey	Halalca K.	Çelebi		E	4	6	222270 akçe	206670 akçe
66	1086	703,6b -2	Fâtıma	Eski Kuyumcular M.	-		E	2	3	12120 akçe	11420 akçe
67	1086	703,7a -2	Fâtıma	Nergis K.	-		E	2	4	42000 akçe	38000 akçe
68	1086	703,7b -2	Zülfikâr Bey	Kara- manlı K.	Bey	Asker (Cündî)	E	4	5	70000 akçe	55100 akçe
69	1086	703,8b -1	Dimitri	Halalca K.	-		B	-	-	4683 akçe	1483 akçe
70	1086	703,11 a-4	'Alî b. brâhim	Oruç Gâzî M.	-		E	1	? ²⁸	24208 akçe	
71	1086	703,12 a-2	Seyyîd Nureddîn (Sagîr)	Karaoglan M.	Seyyîd		B	-	-	6,5 esedî guru	3,5 esedî guru
72	1086	703,14 b-1	Sultân bt. ?	'Alî Fakîh M.	-		E	2	4	14690 akçe	13790 akçe
73	1086	703,15 a-2	Yankola	el-Hâcc Gaybî M.	-		B	-	-	6240 akçe	3640 akçe
74	1086	703,15 a-3	Dimitri	Atköyü K.	-		B	-	-	8931 akçe	4570 akçe
75	1086	703,17 a-4	Halîl	Kesirven K.			E	2	3	5000 akçe	4800 akçe
76	1086	703,53 b-2	Ahmed Be e b. Hüseyin Be e		Be e	Bakırcı ,asker y.çeri ²⁹	B	-	-	10307 akçe	4000 akçe
77	1087	703,22 a-1	el-Hâcc Mehmed	Karaoglan M.	el- Hâcc	Asker	E	-	1	19400 akçe	10550 akçe
78	1087	703,31 a-1	es-Seyyîd brâhim Çelebi b. Rıdvân	Sahnîhi- sâr M.	es- Sey- yîd Çelebi	Kalay- cı	E	-	3	503 esedî guru	400 esedî guru

²⁸ Borcu terekesinden fazla oldu undan payla ım yapılamamı tır.

²⁹ Kendisinden açıkça "kulo lu" diye söz edilmi ve bakırcılık i liyle me gul oldu u yazılmış .

79	1096	704,35 a-1	Râziye bt. Mustafâ	Martlı M.	-		E	-	2	57,5 guru	53,5 guru
80	1096	704,35 a-3	Mehmed b. el- Hâcc Ahmed	Atköyü K.	-	Çiftçi	E	1	3	110 guru	102 guru
81	1096	704,36 b-1	'Âi e bt. Mûsâ	Depecik K.	-		E	-	1	16000 akçe(züy ûf)	14000 akçe (züyûf)
82	1096	704,41 b-1	Hızır Bey b. Mehmed	Pa aköy K.	Bey	Asker	E	-	2	138,5 esedî guru	104 esedî guru
83	1096	704,43 a-1	Ahmed b. el- Hâcc 'vaz	Kassâb- lar M.	-	Nal- bant	E	3	4	520 guru	492,5 guru
84	1096	704,43 b-2	Mahmûd b. el- Hâcc 'Âlî	Oruç Gâzî M.	-	Ayak- kabcı	D	2	2	111 esedî g.	
85	1097	704,31 a-1	Halîl Be e	Okuf K.	Be e		E	1	3	404 guru	194 guru
86	1098	705,57 b-2	Mustafâ b. Hâcî 'Âlî	eyh Lütfullah M.	-	Bakkal	E	3	4	320 guru	302 guru
87	1098	705,58 b-2	Yûsuf b. Hâcî Mehmed	Sahnîhi- sâr M.	-		E	3	7	538 guru	520 guru
88	1098	705,59 a-1	Hâcî Mûsâ b. Hâcî Mehmed	Salâhüddîn M.	Hâcî		E	1	2	572 guru	435 guru
89	1098	705,59 a-3	'Ali b. Yûsuf	Halalca K.	-	Çiftçi	E	3	5	244 guru	213 guru
90	1098	705,60 a-1	Hâcî brâhim b. Hâcî Mehmed	Karaoglan M.	Hâcî	Çiftçi	E	4	5	388,5 guru	364,5 guru
91	1098	705,61 a-2	Hâcî Ma'den b. Bostân	Martlı M.	Hâcî		E	2	3	435,5 guru	417,5 guru
92	1098	705,61 b-3	Hâcî Dervî	Karaoglan M.	Hâcî		E	1	2	110 gu- ru 10 sümün	106 guru 8 sümün
93	1098	705,65 a-2	Halîl b. 'Alî	Kavaklı K.	-	Çiftçi	E	4	5	542 guru	517 guru
94	1098	705,65 b-1	brâhim b. 'Alî	Kavaklı K.	-	Çiftçi	E	3	4	515 guru	414 guru
95	1098	705,66 a-2	Yûsuf b. 'Abdullah	Aslıhan K.	-	Çiftçi	E	3	4	305 guru	280 guru
96	1099	705,43 a-1	'Âbide bt. 'Abdullah	Oruç Gâzî M.	-		D	2	2	170 guru	156,5 guru

97	1099	705,43 a-2	Yûsuf	Oruç Gâzî M.	-		E	-	2	159 gur 10sümün	55 guru 8 sümün
98	1099	705,49 a-1	el-Hâcc brâhim b. el- Hâcc Mehmed	Kassâb- lar M.	el- Hâcc		E(2)	5	7	2331,5 guru	1980,5 guru
99	1099	705,50 a-1	Hüseyin Bölükba ı	Köteyli K.	Bölük- ba ı	Asker	B	-	-	94,5 guru	56 guru
100	1099	705,51 a-1	Mehmed b. Dermi ? ³⁰	Martlı M.	-					137,5 guru	
101	1099	705,51 a-2	brâhim b. Kurd ³¹	Sahnîhi- sâr M.	-					250 guru	
102	1099	705,51 a-3	el-Hâcc Mehmed b. Hüseyin	Karaoglan M.	el- Hâcc		E	2	5	165 guru	160 guru
103	1099	705,53 a-3	'Âlî	Umur Bey	-		B	-	2	113 guru	108 guru
104	1099	705,53 a-4	el-Hâcc Hasan b. el- Hâcc 'Âlî	Halalca K.	el- Hâcc	Çiftçi	E	6	7	237,5 guru	232 guru
105	1100	705,22 a-3	Yûsuf	Ay e bacı K.	-		B	-	-	15 gur. 9sümün	8 guru 3 sümün
106	1100	705,37 b-1	Mehmed 'Âlî b. Hasan	el-Hâcc shâk M.	-		E	2	4	138,5 guru	113 guru
107	1100	705,40 a-2	el-Hâcc Mehmed b. el- Hâcc Mustafâ	el-Hâcc smâ'il M.	el- Hâcc		E	2	7	357,5 gur. 2 sümün	329 guru 3 sümün
108	1100	705,42 a-2	'vaz b. Hacı Hasan	Börekçi- ler M.	-		E	3	6	93,5 guru	79 guru 2 sümün
109	1100	706,95 a-1	Mustafâ b. el- Hâcc Hasan	Kesirven K.	-		E	3	4	360 gur. 8 sümün	330 gur. 8 sümün
110	1100	706,95 b-1	Havvâ bt. el- Hâcc Mustafâ	Kesirven K.	-		E	-	4	169,5 g. 1 sümün	163,5 g. 1 sümün
111	1100	706,92 a-1	el-Hâcc Ahmed b. el- Hâcc 'Îsâ	Köseler K.	-	Çiftçi	D	3	3	570 guru	549 guru 4 sümün
112	1100	706,90 a-2	el-Hâcc 'vaz	Mende- horye K.	el- Hâcc	Çiftçi	E(2)	4	6	350 g. 4 sümün	300 guru

³⁰ Bu ki i kaybolmu oldu undan malları beyan edilmi ve korumaya alınmı fakat öldü ü bilinmedi i için payla ım yapılmamı ve varisleri de belirtilmemi tir.

³¹ Bu ki i de kayıptır ve aynı durum onun için de geçerlidir.

113	1100	706,90 b-2	Halil	Bayad K.	-	Çiftçi	E	2	3	105 guru	94 guru
114	1100	706,89 a-2	'Osmân Be e	Mustafâ Fakîh M.	Be e	Nakli- yatçı- Deveci	E	4	5	328 guru	316 guru
115	1100	706,89 b-1	Mehmed b. el- Hâcc Ahmed	Sahnihi- sâr M.	-		E	1	4	66 g. 2 sümün	60 guru
116	1100	706,89 b-2	Mehmed b. Hüseyin	el-Hâcc Gaybî M.	-		B	-	3	425 guru	413 guru 3 rub'
117	1100	706,88 a-1	'Abdünnebî b. Mehmed Be e	Oruç Gâzî M.	-	Deb- ba	B	-	2	274,5 guru	264,5 guru
118	1100	706,88 a-2	Mehmed Be e b. ' vaz	Oruç Gâzî M.	Be e	Nakli- yatçı- Deveci	E	1	2	496 guru	445 guru
119	1100	706,87 b-1	el-Hâcc 'Âlî b. Mustafâ	Kesik K.	el- Hâcc	Çiftçi	E	2	3	236 guru	130 guru
120	1100	706,86 a-1	Mustafâ Çelebi b. el- Hâcc Mehmed	el-Hâcc smâ'il M.	Çelebi		E	1	3	176 guru	170 guru
121	1101	706,85 a-1	Medîne bt. Hüseyin	Martlı M.	-		E	-	1	51 guru	8,5 guru
122	1101	706,85 a-2	Mustafâ Be e b. ' vaz	Martlı M.	Be e		E	1	4	123 guru	45 guru
123	1101	706,85 a-3	Râziye bt. Halil	Martlı M.	-		D	1	4	42 guru 7 sümün	41 guru
124	1101	706,85 b-1	Hüseyin b. Hasan Çelebî	Halalca K.	-		E	1	4	1420 guru	1323 guru
125	1101	706,85 b-2	Mehmed b. 'Abdünnebî	Köteyli K.	-	Çiftçi	E	6	7	321 g. 8 sümün	309 guru
126	1101	706,83 b-2	Hüseyin b. Mustafâ	Üçpınar K.	-	Çiftçi	B	-	4	134 guru	129 guru
127	1101	706,79 a-2	Zâhide bt. (bo)	Martlı M.	-		B	-	-	772 akçe	300 akçe
128	1101	706,79 b-1	'Âlî b. Receb	Yenice K.	-	Çiftçi	E	1	7	91 guru	60 guru 10 süm.
129	1101	706,79 b-2	Hasan Be e b. Receb	Yenice K.	Be e		E	1	7	74,5 guru	72 guru 3 sümün
130	1102	706,78 a-1	Yûsuf b. Nasûh	Yenice K.	-	Çiftçi	E	1	2	12040 akçe	11215 akçe

131	1102	706,78 a-2	Bakiye? bt. (bo)	Karaoglan M.	-		D	2	2	3750 akçe	3570 akçe
132	1102	706,76 b-1	Mehmed b. smâ'il	Mirzâ Bey M.	-		E	1	2	19040 akçe	17130 akçe
133	1102	706,71 a-1	el-Hâcc Hüseyin b. Bah î	'vazlar K.	el- Hâcc		E	2	3	552 guru	530 guru
134	1103	707,7a -1	Mehmed b. el- Hâcc Mustafâ	Martlı M.	-		E	2	3	89,5 guru	86 guru 1 rub'
135	1103	707,10 b-2	Hasan Be e b. Mustafâ	Yenice M.	Be e	Kuma tücc.	E	2	3	638 guru	582 guru
136	1103	707,14 b-1	el-Hâcc Hüseyin Aga	Salâhüddîn M.	el- Hâcc Aga		E	1	2	7260 akçe	6960 akçe
137	1103	707,14 b-2	Yafi veled Kosta		-	Tüccar	B	-	-	4080 akçe	1860 akçe
138	1103	707,24 b-1	Ahmed b. Mehmed	'Alî Fakîh M.	-		E	1	3	443 guru	420 guru
139	1104	707,15 a-1	Kara Turmu b. Yûsuf	Nergis K.	Kara	Çiftçi	E(2)	3	5	196 guru	180 guru
140	1104	707,17 b-1	Medîne bt. 'Abdullah	Umur Bey M.	-		D	1	1	156 guru	143 guru
141	1104	707,28 a-2	es-Seyyîd el- Hâcc Halîl Çelebi b. es- Seyyîd brâhim Çelebî		es- Seyyîd el- Hâcc Çelebi					114 guru	
142	1104	707,28 b-1	'Âlime bt. Hasan	Martlı M.	-		D	1	3	106 guru	92,5 guru
143	1104	707,33 b-1	el-Hâcc Mustafâ b. Hasan	Kassâb- lar M.	el- Hâcc	Deb- ba	E(2)	2	4	1085,5 guru	998 guru
144	1104	707,34 b-2	Hüseyin Çelebi b. Mehmed	Mustafâ Fakîh M.	Çelebi		E	2	4	68 gur. 1 zolata	53 guru
145	1105	708,17 a-2	'Âi e bt. Mehmed	Yenice M.	-		B	-	-	1755 pâre	
146	1105	708,32 a-1	Mustafâ b. 'Âlî	Mirzâ Bey M.	-	Berber	E	-	2	107 g. 4 sümün	93 guru 4 sümün
147	1105	708,34 a-1	Kenân Bey b. 'Abdullah	Atnos K.	Bey		E	6	7	200 guru	139 guru 1 rub'

148	1105	708,35 b-1	Mirzâ Bey b. Himmat	Kabaklı K.	Bey		E(2)	5	7	984 gur 1 sülüs	964,5 guru
149	1105	708,36 a-2	el-Hâcc brâhim b. el- Hâcc Mustafâ	Dinkçiler M.	el- Hâcc		E	3	4	264,5 guru	254,5 guru
150	1105	708,37 a-1	'Abdullah b. 'Osmân Efendi	Kassâb- lar M.	-		E	1	3	405,5 guru	147,5 guru
151	1105	708,37 b-2	Hasan b. 'Abdullah	Mustafâ Fakîh M.	-	Nakliy atçı- Deveci	B	-	-	240 guru	
152	1105	708,38 b-1	'Abdullah b. Hamzâ	Köseler K.	-	Çiftçi	E(2)	6	8	86 gur. 4sümün	53 guru 4 sümün
153	1105	708,39 a-2	el-Hâcc 'Abdullah b. Mehmed	el-Hâcc smâ'il M.	el- Hâcc		D	2	2	1242 guru	1242 guru
154	1105	708,39 b-1	Halil b. Mehmed	Martlı M.	-	Pabuç çu	E	1	4	36,5 guru	18 guru 1 sümün
155	1105	708,40 a-1	Mehmed b. 'Âlî	Börekçi- ler M.	-		E(2)	1	3	65 gur. 1 sülüs	29 guru 1 sülüs
156	1106	709,73 a-1	'Âi e bt. Mustafâ	Mirzâ Bey M.	-		D	1	6	10860 akçe	10140 akçe
157	1106	709,76 a-1	'Ömer	Kassâb- lar M.	-		E	-	2	29 guru	20 guru
158	1106	709,76 a-2	Emîne bt. Mehmed	Salâhüddin M.	-		E	2	4	33 guru	30 guru
159	1106	709,76 a-3	Sâliha bt. Mustafâ	Kassâb- lar M.	-		E	2	4	110 guru	105,5 guru
160	1106	709,77 b-2	smâ'il	Aslıhan K.	-		B	-	-	116 guru	107 guru
161	1106	709,77 b-4	Hüseyin	Oruç Gâzî M.	-		E	4	5	59,5 guru	41,5 guru
162	1106	709,78 a-2	Siyavu	Okçukara M.	-		E(2)	4	6	156 guru	126 gur. 3 rub'
163	1106	709,78 b-2	Halil Aga el- Mütesellim	Salâhüddin M.	Aga el- Mütes.	Mütes ellim	E	-	3	1026 guru	216 guru
164	1106	709,79 b-1	' vaz Be e b. Süleymân	Çayırhi- sâr K.	Be e		E	2	3	54 guru	40 guru

165	1106	709,80 b-3	el-HâccReceb b. Muslu	rvana K.	el- Hâcc	Çiftçi	D	2	2	218 guru	184 guru
166	1106	709,82 a-1	Halîl Aga b. Mustafâ Çavu	Aslıhan K.	Aga	Asker	E	2	4	1205 guru	1124 guru
167	1106	709,83 a-3	'Abdülkerîm	Bayındır K.	-	Çiftçi	E	3	4	150 guru	133,5 guru
168	1106	709,85 b-4	'Âi e bt. Hüseyin	Oruç Gâzî M.	-		E	4	6	50 guru	49 guru
169	1106	709,85 b-5	Hâlîl Be e b. Hüseyin	el-Hâcc smâ'il M.	Be e		E	2	3	71 guru	54 guru
170	1106	709,89 a-4	Sâliha bt. Mehmed	Eski Ku- yumcular M	-		E	2	3	156,5 guru	136 guru
171	1106	709,89 b-1	'Atîke bt. a'bân	Kassâb- lar M.	-		E	2	4	166 guru	161 guru
172	1106	709,90 a-2	Hâlîl b. 'Osmân	Oruç Gâzî M.	-		E	2	3	67 guru	56 guru
173	1106	709,91 a-1	el-Hâcc Muslu b. a'bân	Börekçi- ler M.	el- Hâcc		E	1	5	175,5 guru	161 guru
174	1106	709,91 b-1	el-Hâcc Süleymân b. Mehmed	Halalca K.	el- Hâcc	Çiftçi	E(2)	1	3	288 guru	221 guru
175	1106	709,92 a-3	' vaz Be e b. Dervî	zmirler M.	Be e	Nakliy atçı- Deveci	E	2	3	364 guru	348 guru
176	1106	709,92 b-2	brâhim b. Mehmed	Dinkçiler M.	-	Çiftçi	E	3	4	51 guru	31 guru
177	1106	709,93 a-3	' vaz b. Nasûh	Halalca K.	-		D	2	2	78 guru	66 guru
178	1107	709,58 a-1	el-Hâcc 'Âli b. 'Abdullah	Yıldırım Hân M.	el- Hâcc		B	-	2	85,5 guru	72 guru 1 zolata
179	1107	709,58 b-1	el-Hâcc Ahmed Efendi b. Hüseyin ³²	el-Hâcc Gaybî M.	el- Hâcc Efendi		E(2)	4	6		
180	1107	709,59 a-1	'Âi e bt. el- Hâcc Mehmed	Karaoglan M.	-		E	5	8	121 guru	116 guru
181	1107	709,61 a-1	el-Hâcc Hüseyin b. Muslu	Kavaklı K.	el- Hâcc	Çiftçi	E(2)	3	5	430 guru	400 guru

³² Sona do ru belgedeki yazılar kesiliyor. O nedenle son iki sütun bo bırakılmış tır.

182	1107	709,62 a-3	Mehmed b. el- Hâcc Yûsuf	eyh Lütfullah M.	-		E(2)	5	7	207 guru	0
183	1107	709,62 b-1	brâhim b. 'Âlî	Köseler K.	-		E	3	4	45,5 guru	44 guru
184	1107	709,62 b-2	Ahmed b. 'Abdullah	Oruç Gâzî M.	-		E	4	7	1157,5 guru	1091 guru
185	1107	709,63 a-3	a'bân b. 'Abdullah	Börekçi- ler M.	-		E	-	1	2260 akçe	0
186	1107	709,63 b-1	'Âi e bt. el- Hâcc Lütfullah	Sahnîhi- sâr M.	-		E	2	5	520 es- edî gur.	456 esedî guru
187	1107	709,63 b-2	Mustafâ Be e b. Dervî		Be e	Asker	E	4	5	66,5 guru	40 guru
188	1107	709,64 a-2	Oruç b. 'Abdullah	Ideniz K.	-	Çiftçi	E	5	6	177 gu.	170 guru
189	1107	709,64 b-1	el-Hâcc 'Âlî b. Hüseyin	Pa aköy K.	el- Hâcc	Dülger	E	-	2	661,5 guru	400 guru
190	1107	709,65 b-1	Muharrem b. Ahmed	rvana K.	-	Çiftçi	D	2	2	82 guru	76 guru
191	1107	709,67 b-3	'Âi e bt. el- Hâcc 'Âlî	Martlı M.	-		E	6	8	30000 akçe	29280 akçe
192	1107	709,68 a-2	Eyyüb b. Mustafâ	Mirzâ Bey M.	-		E	1	2	104 guru	82 guru
193	1107	709,68 b-1	Velfî b. Ma'den	Üçpınar K.	-	Çiftçi	E	3	4	6840 akçe	5760 akçe
194	1107	709,68 b-2	brâhim b. Mustafâ	Salâhüddîn M.	-		E	2	5	104,5 guru	91 akçe
195	1107	709,69 a-3	' vaz b. Mustafâ	Salâhüddîn M.	-	Pabuç çu	E	2	4	212,5 guru	23 guru
196	1107	709,70 b-2	Mustafâ b. Hasan	Nergis K.	-	Çiftçi	E	1	2	279 guru ³³	264 guru
197	1107	709,71 b-2	'Abdullah b. Ahmed	Martlı M.	-	Pabuç çu	E	1	3	21 guru	16 guru
198	1107	709,72 b-3	Sâliha bt. el- Hâcc ' vaz	Sahnîhi- sâr M.	-		E	4	5	83 guru	80 guru
199	1109	710,52 a-2	Hızır b. Mustafâ	Zenciriye K.	-	Çiftçi	E	3	4	100 guru	96 guru

³³ Herhalde yanlışlık sonucu olacak, ilgili belgede mal dökümünün toplam değeri 279 guru olarak verilmektedir; halbuki belgedeki mal parçalarına ait rakamlar toplandıında toplam değeri 242 guru oldu u ortaya çıkmaktadır.

200	1109	710,53 b-1	Halil b. 'Abdurrahmân	Eski Kuyumcular	-		E	-	4	446 guru	262 guru
201	1109	710,54 b-1	'Âsiye bt. el- Hâcc İyâs	Oruç Gâzî M.	-		E	-	2	75 guru	73 guru
202	1109	710,56 b-2	Hasan b. Mehmed	Kamçılı K.	-	Çiftçi	E	2	3	52 guru	35 guru
203	1109	710,57 b-1	el-Hâcc Mustafâ b. el- Hâcc 'vaz	Dinkçiler M.	el- Hâcc	(Çok hayva nı var)	E	5	7	333 guru	318 guru
204	1109	710,58 a-2	'Âlime bt. Mustafâ	el-Hâcc shâk M.	-		E	3	4	184 guru	171 guru
205	1109	710,60 a-2	Mehmed b. Mustafâ	eyh Lütfullah M.	-		E	1	2	167 guru	96 guru
206	1109	710,61 b-2	brâhim Kalender	Çitnehor K.	-	Çiftçi	E	2	3	160 guru	140 guru
207	1109	710,63 a-1	brâhim b. Halil	İdeniz K.	-	Çiftçi	E	4	6	200 guru	172 guru
208	1109	710,63 b-2	'Âli Be e b. Halil	İdeniz K.	Be e	Asker	E	4	6	240 guru	222 guru
209	1109	710,65 a-2	Mustafâ b. Hızır	Zenciriye K.	-	Çiftçi	E	6	7	168 guru	147 guru
210	1110	710,2b -1	Fâtıma bt. Halil	Pa a K.	-		E	2	4	21 guru	
211	1110	710,48 a-1	el-Hâcc Muslu b. el-Hâcc Hüseyn	Mustafâ Fakîh M.	el- Hâcc		E	5	6	428 guru	414 guru
212	1110	710,48 b-1	Mûsâ b. 'Abdullah	Yenice K.	-	Çiftçi	E	2	3	246 g. 1 zolata	217 guru
213	1110	710, 50a-2	el-Hâcc 'Abd- ürrahîm b. el- Hâcc Ahmed	Salâhüddîn M.	el- Hâcc		E(2)	1	6	477 guru	322 guru

4.2.Terekelerin çeri inin ncelenmesi

4.2.1. Gayrimenkullar

Terekelerde en sık rastlanılan ta ınmaz mallar evler ve ba lardır. Bunun yanı sıra bazen dükkân, ya hane vb. binaların da ki isel mülk olarak deftere yazılı oldu u kayıtlar vardır.

4.2.1.1. Binalar

Bu ba lıkta evler, ev eklentileri ve ticari vasıflı binalar ele alınacaktır.

Evler terekelerde ço unlukla menzil sözcü üyle ifade edilmiştir. ncelenen tereke sahiplerinin hemen hemen hepsi iyi kötü bir eve veya ev hissesine maliktir. Zaten o dönem artlarında ki ilerinin oturdukları eve malik olmaları gayet do al bir durumdu.

Tereke kayıtlarında evlerle ilgili ayrıntılı bilgi neredeyse hiç yoktur. Yalnızca evin kaç katı oldu u, ona ba lı ek binaların (ambar vb.) varlığı ve sayısı, bazen de avlu ve bahçeye dair bir iki husus gibi evin dı görünü ü hakkında genel bir tablo çizilmektedir. Evin iç görünü ü veya özelliklerine dair ise bilgi bulunmamaktadır.

Bilindi i gibi klasik Osmanlı evi büyük veya küçük bir bahçe veya avluya sahiptir. Avlu ve bahçe Osmanlı ailesinin yo un olarak kullandı ı bir mekândır. Bu sebeple burada birçok unsurlar yer almı tır. Meyveli-meyvesiz a açlar, su (çe me veya kuyu) ve gelgeç arkı, helâ bahçe ya da avlunun temel elemanlarıdır. Bunların yanı sıra fırın ya da ocak, su ba ındaki çama ır ta ı ve avlunun bir kö esindeki dibek ta ı ile örtme de avlu veya bahçeyi tamamlayan di er unsurlardır. Bunların ötesinde evin zemin katı, ahır, samanlık ambar gibi ö eler bir noktada avlunun uzantısı ve ayrılmaz bir parçası görünümündedir. Dolayısıyla Osmanlı ailesinin günlük hayatı yo un olarak bu mekânda cereyan etmektedir. Bu sebeple ailenin ev i leri esnasında rahat çalı masını sa lamak yani çama ır ve bula ık yıkama, kılık yiyecekleri hazırlama, odun kesme, hayvan bakımı, yeme ve ekmek pi irme ve nihayet küçük çapta da olsa sebze ve meyve yeti tirme gibi faaliyetlerin

yapılması, mahremiyeti korumak ve di er ev eklentilerinin güvenli inin sa lanması için avlu çevresi yüksek, kalın ve sa ır duvarlarla çevrilmi tir. Bulundu u konuma göre avlu ve bahçenin de i ik yerlerine yapılan Osmanlı evi ya tek katlı ya da kaynakların ifadesiyle *fevkânî ve tahtânî* olmak üzere iki katlı yapılmı tır (Demirel, Gürbüz ve Tu , 1992b: 704-705).

Dönemin Balıkesir terekelerinde de evler yazılırken bazen tahtânî bazen de fevkânî ve tahtânî oldu u belirtilmi , bunun yanında birçok ev de vasıfsız olarak yalın halde *menzil* diye kayda geçmi tir. ncelenen tereke sahiplerinin büyük ço unlu unun bir evi oldu u söylenmi ti. Ancak bunun ötesinde birden çok evi olan ki iler de vardır. Özellikle 1670 yılında ölen Ay e Bacı köyünden ehbâz Aga b. Abdullah ile yine aynı tarihte ölen Eski Kuyumcular mahallesinden el-Hâcc Mehmed b. Abdülkerîm'in evleri dikkat çekmektedir. ehbâz Aga bir çiftlikte fevkânî ve tahtânî ekilde *büyût-ı müte'addide* (birçok ev) ye sahiptir (BS , Nr.: 702, 100a-1). Evlerin toplam de eri 60.000 akçeyi bulmaktadır. Bu ise onun servetinin yarıdan fazlasına tekabül eden büyük bir rakamdır. El-Hâcc Mehmed'e gelince onun da 30.000 akçe de erinde *büyût-ı müte'addideyi mü temil (saran) bir menzili* vardı (BS , Nr.: 702, 103a-4). Burası daha çok bir büyük evin çevresinde yer alan bazı küçük evlerden olu an ve ortak avluya sahip bütünlüklü bir geni alan olarak dü ünülebilir.

Bunların haricinde birden çok konutu olanların kaç konutu oldu unu göstermek için *bâb* ifadesi kullanılmı tır (fevkânî menzil bâb 2, fevkânî ve tahtânî menzil bâb 3 gibi). Bu ba lamda, evi olanların 1/5 kadarının iki veya üç tane evi oldu u belirtilmelidir. Ancak bunlar herhalde ayrı ayrı noktalarda de il aynı avlu içindeydiler. Evlerin farklı noktalarda oldukları ise kayıtlarda her birinin tek madde olarak yazılmasıyla anlaşıyor. Yalnız böyle olan terekelerin sayısı çok de ildir (BS , Nr.: 702, 104a-3, 708 35b-1; 37a-1). Öte yandan tamamı erkek olan, ayrı yerlerde birden çok eve sahip bu tereke sahiplerinin gayet yüksek servetlere sahip oldukları gözlerden kaçmamaktadır. Buna kar ın bâb olarak birden çok evi olanların servetleri ise çok de i ik toplamlarda seyretmektedir.

Genel olarak evlerin fiyatlarına bakıldı nda, uzak uçlu bir skalayla kar ıla ılmaktadır. Rastlanılan en pahalı ev 40.000 akçe de erindedir (BS ,

Nr.: 705, 49a-1). Di er tarafta ise 600-1200 akçe civarında evlerin de bulundu u görülmektedir. En dü ük fiyatlı ev ise bir köy evi olup sadece 240 akçe de erindedir. Daha önce de inildi i gibi evler hakkında terekelerde neredeyse hiçbir ayrıntı yazılmadı ndan onların fiyatlarını belirleyen ölçütler hakkında yorum yapmak pek mümkün de ildir. Ancak bu fiyat farklı lının olu masında evlerin büyüklü ü ve in a tarzlarının yanında konumlarının daha belirleyici oldu u dü ünülebilir. Pahalı evlerin sahiplerinin bir kısmının dü ük servetlerinin olması bize bu iki nokta arasında belirgin do ru orantılı bir ili kinin yoklu unu göstermektedir.

Kadınların erkekler kadar olmasa da yüksek oranlarda ev sahibi oldukları tespit edilmektedir. Neredeyse her iki kadından biri bu konumdadır. Ancak bu durumun ehir merkezi için do ru oldu u, köylerde aynı manzaranın çok uzaklarda kaldı ı söylenebilir³⁴. XVII. yüzyılda Balıkesir’de kadınları inceledi i çalı masında Abdülmecit Mutaf (2002: 64), kadınların servetleri içerisindeki en yüksek payın gayrimenkullere ait oldu unu belirtmi tir. De erli menkul mallar ve nakdin payı ise hep çok gerilere gitmi tir. Burada yazarın vardı ı temel bir sonuç kadınların ekonomiye (aktif) katılımlarının çok az oldu udur. Ayırt edilebilece i gibi bu iki yargı arasında bir örtü me söz konusudur. Yani kadınlar paralarını dura an bir yolla gayrimenkul olarak barındırmaktadırlar. Ele alınan dönemin de benzer özellik ta ıdı ı öne sürülebilir. Birçok kadının fiyatı vasatın üzerinde ev ve di er gayrimenkule sahip olması ve bunların onların servetleri içinde büyük bir mebla ı bulması kadın terekelerinde sık görülen özelliklerdendir.

Bu noktada ilginç bir terekeden söz etmek yerinde olabilir: Ümmühân bt. el-Hâcc Mustafâ 1675 yılında öldü ünde gerisinde 54.675 akçelik bir servet bırakmı tı (BS , Nr.: 703, 4a-2). Dolayısıyla Balıkesir’in o dönemki üst derece varlıklı kadınlarındandı. Mallarının de er olarak büyük kısmını gayrimenkullar te kil etmekteydi. Onun terekisini di er hemcinslerinininkinden ayıran husus ise bu gayrimenkulların ev vb. de il ticarî vasıflı karakter ta imalarıydı. Bunlar; 30.000 akçelik yanında alet edevatı da bulunan bir ya hane ile 4.000 akçelik bir de irmendi. Üstelik Ümmühân bt. el-Hâcc Mustafâ’nın 2400 akçe gibi azımsanmayacak bir nakit parası da vardı. Tabii,

³⁴ Aynı zamanda bkz., Abdülmecit Mutaf, a.g.e., s. 65.

onun bu ticarî mülkleri üzerinde ne derecede denetimi oldu u ve etkinlik kurdu u bilinmiyor. Ama belli bir miktar nakde sahip olması ve bunu altın vb. e yaya çevirmeyip do rudan para yani akçe olarak elinde tutması kendisinin bu i lerle içli dı lı oldu u yönünde bir izlenim bırakıyor.

Aslında kayıtlardan görülebildi i kadarıyla ticarî vasıflı gayrimenkulü olanların sayısı pek fazla de ildir. Ümmühân b. el-Hâcc Mustafâ'nın dı nda sadece sekiz ki i daha – bunların tümü erkek – bu küme içinde toplanabilir. Onların mülkleri ve bunlara biçilen bedeller ise öyledir:

- Bir debba hane dükkanı, 4500 akçe (BS , Nr.: 697, 57a-2)
- Bir bâb dükkan, 20.000 akçe (BS , Nr.: 702, 119a-1)
- Bir debba hane dükkanı, 400 akçe (BS , Nr.: 702, 130a-2)
- ki bâb hayyât (terzi) dükkanı, 32.000 akçe (BS , Nr.: 703, 4b-2)
- Bir demirci dükkanı, 10 guru (2000 akçe) (BS , Nr.: 704, 43a-1)
- Bir ya hane ma'a alât, 150 guru (30.000 akçe) (BS , Nr.: 705, 49a-1)
- Bir debba hane, 100 guru (12.000 akçe) (BS , Nr.: 706, 88a-1)
- ki bâb debba dükkanı, 120 guru (14.400 akçe) (BS , Nr.: 707, 33b-1)

Bu mülk sahiplerinin genel olarak servet piramidinin en üst basmaklarında yer aldı ı, terekelerinde az veya çok nakit para ve altın bulundurdukları söylenebilir. Aynı zamanda bazılarının alacakları, alacaklarının çoklu u (BS , Nr.: 705, 49a-1) dikkat çekmektedir. Dikkat çeken bir ba ka husus da yukarıda sayılan dükkânların büyük bölümünü debba hanelerin olu turmasıdır.

Evlere eklenti olarak ve yanlarında yapılan di er binalar arasında ba ta tahıl vb. maddenin koyuldu u ambarlar gelmektedir. Köylerde ambarlarla birlikte ahır, samanhanesi gibi kısımların bulunmasıysa tabii hayvancılıkla ilgiliydi. Ama bu, ahır ve a ıllara kentte hiç rastlanmıyor anlamına gelmemekteydi (BS , Nr.: 705, 49a-1; 710, 58a-2). Ayrıca evlerin yanında oda sözcü ü de sıkça geçmektedir. Burada evlerin içindeki

odalardan de il, ambar gibi evin dı ında konu landırılmı birtakım binalar kastedilmektedir. Yani bunlar eve bitik olsun veya olmasın evden ayrı kendi ba ına bir bütünlü ü olan yapılarıdır. Odalar çok çe itli amaçlar do rultusunda kullanılmı olabilir ama terekelerde bunlarla ilgili bir bilgi verilmemektedir.

4.2.1.2 Ba lar

Gayrimenkuller konusunda de inilmesi gereken di er bir önemli nokta da ba ve bostanlardır. XVII. yüzyılın sonunda Balıkesir’de ba sahibi olmak çok yaygındı öyle ki – terekelere göre – neredeyse herkesin en azından bir parça, o zamanın deyiimiyle kıta, ba ı vardı dense yanlış olmaz.

Terekelerdeki ba ların birço unun *Ali Demirci* köyünde ve *Karayer* denen mevzide toplandı ı görülmektedir. Ba ların geni li ini ifade etmek için somut bir ölçü yerine kıta tabiri kullanılmaktadır. Bu tabir büyük veya küçük de i ik alanlar için kullanılabilir. Bununla beraber bir kıta ba ın fiyatının ise genellikle 1000–2000 akçe arası oldu u söylenebilir.

4.2.2. Nakit ve Alacaklar

ncelenen XVII. yüzyıl sonlarının akçenin de erini iyice yitirdi i ve piyasalardan çekilmeye ba ladı ı bir zaman dilimi olmasına kar ın Balıkesir terekelerinde ardında nakit para bırakan ki ilerin genellikle akçeye sahip oldukları görülmektedir. Bu, halen akçenin halk arasında yaygın olarak bulundu unun ve kullanıldı ının bir i areti olarak algılanabilir. Öte yandan bu sikkenin kar ısına zaman zaman dü ülen hurda, oyuk gibi notlar itibarının sarsıldı ının ve dü ük ayarlılarının piyasada sıkça yer bulduklarının bir i aretidir³⁵.

4.2.2.1. Sikke Çe itleri

Nakit olarak yabancı paraların kaydedildi i kayıtlar Balıkesir’de özellikle 1680 sonrasında biraz daha artı göstermektedir. Bunlardan ba ta gelenler *guru* ve *esedî guru* tur.

³⁵ Öte yandan sicillerde genellikle tereke mallarına fiyat biçilirken kullanılan “mebla ” ve “kıymet” kelimeleri de akçeyi ifade etmektedir.

Guru , aslında Avrupa kökenli bir sikkedi. XIII. yüzyılda talya'da tedavüle sürülen 2 ve 4 gramlık büyük sikkeler daha sonra Avrupa'nın diğer bölgelerinde de örnek alınarak darbedilmeye başlandı ki bunlar talya'da *grosso*, Orta Avrupa'da *groschen* olarak adlandırılıyordu. XVI. yüzyılda Amerika kıtasının kefi üzerine Meksika ve Peru'daki madenlerden Eski Dünya'ya büyük ölçülerde altın ve gümüş akmaya başladı. Bu değerli madenlerin bir bölümü Güney Amerika'da bir bölümü de Avrupa'da sikke olarak darbediliyor ve tedavüle giriyordu. Amerika'dan gelen altın ve gümüşle gelirleri artan Avrupalılar, Doğu Akdeniz ve özellikle Asya ile olan ticaretlerinde çok büyük açıklar vermeye ve aradaki farkı altın ve gümüşle karılamaya başladılar. Böylece Avrupa devletlerinin altın ve özellikle de büyük boy gümüş sikkeleri çok kullanılan birer ödeme aracı olarak bütün dünyaya yayıldı. XVI. yüzyılın ortalarından itibaren bu Avrupa gurusu Balkanlar üzerinden Osmanlı topraklarına da girdi ve piyasalarda kullanıldı (Pamuk, 2002: 458).

Gurusu lar geldikleri ülkelere ve çeşitli diğer özelliklerine göre farklı adlarla anılmaktadırlar. Örneğin, *esedî guru* Hollanda parasıydı ve üzerindeki aslan motifinden dolayı bu ismi almıştı, halk arasında aslanlı guru diye bilinirdi. Bu paranın tereke kayıtlarında bazen guru u atılarak sadece *esedî* şeklinde yazılmıştı da olurdu. Terekelere göre *esedî guru* un bu dönemde 200 akçeye karşılık geldiği görülmektedir (BS , Nr.: 702, 98a-1; 132a-4 vd.). Aynı oran üzerinden hesaplama guru için de geçerlidir (BS , Nr.: 702, 98a-1; 125a-3 vd.). Ne var ki Osmanlı topraklarında birçok guru un dolaşımında bulunması sebebiyle bu adlandırma (guru) biraz belirsizlik içermektedir. İlgili dönemde guru adı ile yan yana anılan paralar arasında *esedî guru* tanba ka ba ta spanyolların *riyal-kâmil guru* u gelmekteydi. Ayrıca Almanların/Avusturyalıların *kara guru* denilen paraları da yaygındı.

Guru haricinde para birimi nevinden *sümüne* üç ayrı yerde (BS , Nr.: 702, 99a-1; 103a-5; 116b-3) *zolataya* da iki terekede (BS , Nr.: 702, 108a-3; 131b-3) geride bırakılmış nakit olarak rastlandı. Sümün Fransız, zolata ise Polonya kökenli paralardı (Pamuk, 2003: 165–166).

1690 yılından sonra ise Osmanlı Devleti'nin yabancı paralardan esinlenerek kendi bastığı yeni sikkeler guru olarak adlandırılmaya başlandı

ve 1 guru 120 akçeye e it olacak ekilde bir rayiç düzenlendi. Nitekim Balıkesir’de de bu yeni rayicin uygulamaya kondu u belgelerden rahatlıkla anla labilmektedir. Terekelerin yanlarına bu durumu gösteren notlar sık sık dü ülmü tür (BS , Nr.: 707, 15a-1; 17b-1; 28a-2 vd.).

Yaygın olarak bulundurulanan bir nakit türü de altınlarıdır. Balıkesir terekelerinde en çok kar ıla ılan altınlar açık arayla *erîfî* (veya e refî) *altın*larıdır. Bu altın sikkeler XV. yüzyıldan XVII. yüzyılın sonlarına de in Mısır önde gelmek üzere pek çok Osmanlı darphanesinde basılmı tı (Pamuk, 2003: 188). *erîfî* altının 1670’lerde tanesi 450 akçe üzerinden hesap edilirken (BS , Nr.: 702, 117a-1), 1690’larda tanesi 270 akçe olarak hesap edilmekteydi (BS , Nr.: 709, 72b-3).

Di er bir altın sikke olan *Frengî altını* ile Venedik dukası kastediliyordu (Sahillio lu, 1989: 533). Ticarî anlamda Akdeniz dünyasında önemli bir etkinli i olan Venedikliler ile Osmanlıların eskilere dayanan bir ili kileri vardı ve dukalar Anadolu topraklarında önceden beri bilinen ve kullanılan paralardı. Bu altınlara frengînin bir ba ka versiyonu olan “*efrenciyye*” de denilmekteydi. *Yaldız altını* için Halil Sahillio lu (1989: 533) frengî altınının XVII. yüzyılda aldı ı isim diye yazmaktadır. Ancak Balıkesir’deki tereke kayıtlarında bu iki isim hep ayrı ayrı geçmektedir. Dahası 1690’da hac yolunda vefat eden el-Hâcc Alî b. Mustafâ’nın terekesinde *hacc-ı erîften gelen yaldız altınları* bulunmaktadır (BS , Nr.: 706, 87b-1). Dolayısıyla Balıkesir’de eldeki kayıtlarda geçen yaldız altınının Venedik dukasını ifade etti ini söylemek biraz güç gözüküyor.

Ayrıca Sâliha bt. Mustafâ adlı bir kadının mal varlı ı içinde bir adet *ngiliz altınına* rastlanmaktadır. Yalnız yanına de eri veya ba ka bir hususiyetine dair açıklayıcı not dü ülmemi tir (BS , Nr.: 709, 76a-3). Bundan ba ka adı anılan el-Hâcc Alî b. Mustafâ’nın yaldız altınları dı ında 20 adet *Engürüs altını* (Macar altını) oldu u ö renilmektedir.

4.2.2.2. Nakit-Alacak-Servet li kileri

Nakit miktarlarına bakıldı ında bazı terekelerde hiç nakit para veya altın yokken bazılarında ise varoldu u görülmektedir. Ancak u husus açıkça bellidir ki gayrimenkulların aksine, nakit ile servet toplamı arasında do ru

yönde bir ba lantı yoktur. Yine büyük ölçüde nakit içeren terekeler kelimenin tam anlamıyla bir elin parmaklarını geçememektedir. Somutla tırmak gerekirse, 15.000 akçe ve üstü para veya altına sahip olan kişiler yalnızca iki tanedir³⁶ (BS , Nr.: 697, 59a-2; 705, 40a-2).

Çizelge 2. 15.000 Akçe ve Üstü Nakit Sahipleri ve Toplam Servetleri

Ad	Nakit Miktarı (akçe)	Toplam Servet (akçe)
Muhammed b. Abdullah	25.000	63.400
el-Hâcc Mehmed b. el-Hâcc Mustafâ	15.400	71.500 (ykl .)

Di er taraftan çok büyük servet sahiplerinin terekelerinde genellikle nakit para veya altın oranının oldukça az oldu u hatta bazılarının miraslarında hiç nakit olmadığı tespit edilmektedir. 150.000 akçenin üzerinde servete sahip olanların nakit para ve altınlarına bakacak olunursa öyle bir tabloyla karşı karşıya kalınıyor:

Çizelge 3. 150.000 Akçe ve Üzerinde Servete Sahip Olanların Nakitleri

Ad	Nakit Miktarı (akçe, ykl .)	Toplam Servet (akçe)
el-Hâcc Mehmed b. Abdülkerîm (BS , Nr.: 702, 103a-5)	10.440	375.268
el-Hâcc Mustafa b. el-Hâcc Mehmed (BS , Nr.: 702, 134b-3)	-	152.950
Hasan b. Hüseyin (BS , Nr.: 702 141b-3)	4.700	241.108

³⁶ Oyuk akçe ve cedîd pârenin normal akçe olarak kar ılı ı bilinmedi inden bu barajı geçmesi muhtemel olabilecek bir tereke sahibi sıralama dı ı bırakılmı tır.

el-Hâcc Mehmed b. Hasan (BS , Nr.: 703, 4b-2)	-	167.550
Hasan Çelebi b. Umur Bey (BS , Nr.: 703, 5b-1)	-	222.270
el-Hâcc brahim b. el-Hâcc Mehmed (BS , Nr.: 705, 49a-1)	-	466.300
Hüseyin b. Hasan Çelebi (BS , Nr.:706, 85b-1)	48.000	170.400

Tabii ki XVII. yüzyıldaki bir zenginın servet yapısını günümüzdeki ölçütlerle dü ünemeyiz. 300-350 yıl öncesinin sosyo-ekonomik ko ullarının farklılı ı dikkate alındı ında belki fazla nakit bulundurmanın pek i levi olmayabilirdi veya buna gerek kalmayabilirdi. Ama buradaki sorun udur: Kayıtlara göre 466.300 akçelik malı olan birinin – hele ki ticaretle u ra an birinin – 10 akçe dahi olsa parası yoktu. Acaba gerçekten yok muydu, gerçekten durum böyle miydi? Yani böylesi varlıklı ki ilerın bu parasızlıklarının akla uygun geldi ini söylemek çok kolay de il. Bu da u soruyu beraberinde getiriyor: Nakit para ve altınlar terekelere tamamen yansıdı mı? Belki de bunlar mirasçılar arasında haber verilmeksizin payla ılmı tı. Ancak resm-i kısmet vb. gelirlerin kadınların en önemli gelirlerinden oldu u dü ünüldü ünde onların da i i bir ölçüde takip edeceklerini varsayabiliriz, özellikle ço u kimsenin birbirini tanıdı ı küçük bir Anadolu ehrinde belli miktarda nakit para saklamak nereye kadar mümkündü? Yine de bu sıra dı ı durum kar ısında terekeden nakit gizlemek öne sürülebilecek önemli bir tahmin olarak gözükmetedir, ama sadece bir tahmin.

Nakitlerden sonra kaynaklara yani terekelere yansımasından pek de üpheye dü ülmeyecek olan i in di er bir boyutuna geçilebilir: Alacaklar.

Demin ele alınan 150.000 akçe ve üzeri servet sahipleri bu kez alacakları açısından değerlendirildiğinde şöyle bir tablo ortaya çıkıyor:

Çizelge 4. 150.000 Akçe ve Üzerinde Servete Sahip Olanların Alacak Miktarları

Ad	Alacak top. (akçe ykl .)	Toplam Servet (akçe)
el-Hâcc Mehmed b. Abdülkerîm	125.000	375.268
el-Hâcc Mustafâ b. el-Hâcc Mehmed	-	152.950
Hasan b. Hüseyin	150.000	241.108
el-Hâcc Mehmed b. Hasan	40.000	167.550
Hasan Çelebi b. Umur Bey	-	222.270
el-Hâcc brahim b. el-Hâcc Mehmed	175.000	466.300
Hüseyin b. Hasan Çelebi	3.000	170.400

Burada nakit paranın tersine en üst düzey zengin kişilerin oldukça yüksek rakamlarda alacakları olduğu görülmektedir. Hiç alacağı olmayan veya görece az alacağı olan üç tereke sahibinden ikisinin (Hasan Çelebi b. Umur Bey ve Hüseyin b. Hasan Çelebi) köylü olduğunu dolayısıyla bu tarz illi kilere girme durumunun da daha az olabileceğini eklemek yerinde olacaktır. Balıkesir merkezde yaygın ve terekelerinden ticari ilişkilerle harın ne oldukları belli olan bu ünlü birkaç zengin anlaşılan o ki döneme has bir çeşit bankerlik faaliyeti içindeydiler.

Bu kişilerden el-Hâcc Mehmed b. Abdülkerîm ve el-Hâcc Mehmed b. Hasan dışındakilerin alacakları teker teker yazılmıştır. Bilhassa Hasan b.

Hüseyin'in terekesi bir mal dökümünü de il adeta kapkalin bir veresiye defterini andırıyordu. Kendisinin kayıtlara yansıyan de i ik kesimlerden irili ufaklı tam 175 alacaklısı vardı. Alacaklılar arasında emir-i ahur, ehir kethüdâsı, kethüdâ, bey, aga, be e, efendi gibi unvanlara sahip ehriin önde gelenlerinden olabilecek ve yönetici vasıflı çok sayıda kiinin ismi de geçmekteydi. Örne in kendisine ehir kethüdâsının 300, Mustafa Kethüdâ'nın 1775 akçe borcu vardı. Fazla olmasa da gayrimüslimlere de listede rastlamak mümkün. Örne in *Zımmî Divâne*'nin Hasan b. Hüseyin'e 10.700 akçe gibi çok büyük bir tutarda borcu oldu u ö renilmektedir. Bunun gibi durumlar bize ehirde müslümanlarla müslüman olmayanlar arasında da yo un ili kiler bulunabildi inin sinyallerini veriyor.

Bu anılanların dı ında pek çok kimsenin daha orta ve küçük çapta alacakları oldu u terekelerden takip edilebilmektedir. Orta çapta (15.000-35.000 akçe gibi) alacakları olanların profili genellikle az önce geçen kimselerle uyu maktadır. Yani ehirliyidiler, askerî olsun olmasın – aralarında birkaç be e de vardır – ticari faaliyetlerle me guldüler, do al olarak vasatın üzerinde servetleri vardı. Borçluları içinde ise aga, kethüdâ, be e, müftî, imam vb. toplumun çe itli statü gruplarından ayrıca gayrimüslimlerden birçok insan vardı.

Öte yandan kadınların pek ço unun terekelerinde de alacak mevcuttur. Ancak bu alacaklar genellikle *mehir*, Türkçe'de daha çok kullanıldı ı ekilde *mihrdi*. Mehir, nikah akdi sırasında erkek ve kadının nikâhının sonucu olarak kocanın karısına ödemek zorunda oldu u para veya maldır. Mehrin tamamı nikâh anında ödenebilece i gibi tamamının veya bir kısmının ödenmesi daha sonraya bırakılabilirdi. Bir kısmının pe in (mehr-i muaccel) kalanının daha sonra (mehr-i müeccel) ödenmesi genel bir uygulama gibi görünmekteydi. Kocaya kadına nispetle daha geni bo anma imkânlarının verildi i slam hukukunda mehrin özellikle müeccel mehrin yüksek tutulması halinde bo anma hakkının kötüye kullanılmasına engel oldu u ve evli kadına belirli bir ekonomik güvence ve ba ımsızlık sa lama amacına da hizmet etti i söylenebilir (Aydın, 2003: 390). Balıkesir'de de genelde mehirlerin müeccel mehir olarak yazıldı ı görülmektedir. Ancak az önceki nedenden dolayı bunların bütün mehrin büyük bir parçası oldu u

öngörülebilir. Terekelerdeki mehirler genellikle 1000–2000 akçe tutarındadır. Bunun haricinde 6000, 7000 akçeye varan mehirler de mevcuttur (BS , Nr.: 703, 22a-1; 710, 60a-2).

4.2.3. Giyim-Ku am ve Süs E yaları

4.2.3.1. Kuma lar

XVII. yüzyılın sonlarında Balıkesir'deki tereke kayıtlarında en sık görülen kuma lar arasında yünlü kuma lardan çuka (çuha) ve aba ilk sırayı almaktadır. ncelenen 213 tereke kaydı arasında ehirde esnaf olan ya da ticaret yapan ki ilerin terekelerinde çukadan yapılmı kıyafetler abadan yapılmı olanlara göre biraz daha a ırlıklıdır. Ancak di er tereke kayıtlarına bakıldı nda ise abanın a ırlı ı artmaktadır. Çuka ve abanın dı ndaki yünlü kuma lar muhayyer ve softur. Muhayyer³⁷, düz renk olmakla beraber dalgalı görünüme sahip bir kuma tır (Esiner-Özen, 1981: 327). Balıkesir'de feracelerinin genellikle muhayyerden oldu u göze çarpmaktadır. Nitekim aynı dönemde Tire'de muhayyer feraceler özellikle orta hallilerin tercih etti i bir kuma olarak belirtilmektedir (Evliya Çelebi, 2005: 89). Sof kuma ın ise incelenen otuz yıllık süreçte Balıkesir'de pek de kullanılmadı ı anla ılmaktadır.

Çuka, yünlü bir kuma olup kadınlara kı lık ferace kesiminde kullanılmakla birlikte asıl erkek giysilerinde daha sık kullanılmı tır. Çukadan cepken, yelek, çak ır yapılmı tır. Çuka erkek giysilerinde üstlüklerin gö üs kısımları, omuzları, kol yenleri çak ırlarda da dizden yukarı ön kısımlar bazen paçalar ipekle yahut sırma ile i lenmi , süslenmi lerdir (Koçu, 1967: 82). Balıkesir'de çukalar daha çok dolama³⁸, ferace³⁹, yelek, çak ır⁴⁰ gibi dı ve

³⁷ Muhayyer için M. Kütüko lu; tiftikten yapılmı bir cins kuma ve hareli kuma demektedir. Bkz.: Mübahat S. Kütüko lu (Haz.), *Osmanlı Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, Enderun Kitabevi, stanbul: 1983, s. 356.

³⁸ Entari gibi önü açık, dü me ile kapanmayıp kavu turularak üstüne ku ak ba lanan elbise. Bkz.: Re at Ekrem Koçu, *Türk Giyim, Ku am ve Süslenme Sözlü ü*, 1969, s. 92.

³⁹ Osmanlı'da bir üst kıyafeti olup önden açık, bedeni ve kolları bol, ete i yere kadar uzun, boyuna oturmu yuvarlak veya hafifçe "V" ekinde oyulmu yakalı ve ön açıklı ının iki yanında yer alan dikey yırtmaç cepli bir tür cübbedir. XVI. yüzyıl feracelerinin yazın hafif ipeklilerden kı ın sof ve çuha gibi yünlerden yapıldı ı belirtilmektedir. Ayrıca kı lık olanların içlerinin kuzu postuyla veya tav an, sincap, va ak gibi giyenin mevkiini ve ekonomik

zıbuñ gibi iç giysilerin yanı sıra kürklerin üzerine kaplama olarak da kullanılmı tır. Balıkesir’de tercih edilen çukalar genellikle ye il renkte olmakla beraber mavi, mor, ankudî (kiremit rengi), tarçınî renkli olanları da vardır. Kırmızı renkli çukalara ise yalnız tüccar/esnafın terekelerinde rastlandı. Aslında kırmızı çukalar makbul sayılan çukalardı. Ate alı olarak adlandırılan gayet parlak eski bir Venedik çukası da memleketimizde *ıskarlat* adı ile öhret almı tı ki bu isim kuma ın talyanca adı olan *scarlat* odan bozmadır. (Koçu, 1967: 83). Balıkesir’de yalnızca be tereke kaydında bu kuma tan yapılmı olan giysilere rastlanılmı tır. Bunlar ıskarlat benef çuka ferâce (B S, Nr.: 702, 134b-4), ıskarlat köhne çuka yelek (B S, Nr.: 702, 132a-4), müstamel ıskarlat çuka yelek (B S, Nr.: 702, 130b-5), münakka ıskarlat ferace (B S, Nr.: 702, 103a-5) ve ye il ıskarlat çuka serhatî(?)den (B S, Nr.: 702, 141b-3) ibarettir. Re at Ekrem Koçu (1967), ıskarlat çukanın kırmızı renkte oldu unu belirtmesine ra men Balıkesir’de ye il renkli ıskarlat çuka da kullanılmı tır. XVII. yüzyılın sonlarında Balıkesir’de ıskarlat çukadan yapılmı olan giysilerin oldukça az olmasını bu kuma ın di er çukalara göre daha de erli olmasında aramak gerekir. Zira bir ıskarlat benef ferace 1500 akçe, ıskarlat köhne çuka yelek 1000 akçe, ye il ıskarlat çuka serhatî(?) 1600 akçe ve münakka ıskarlat ferace 4000 akçe de erindedir. Öte yandan servetinin tamamı 6150 akçe olan el-Hacc Hasan b. Abdullah’ın terekesinde (BS , Nr.: 702, 130b-5), bir müstamel ıskarlat çuka yele e rastlandı ki 6150 akçe gibi oldukça dü ük bir malvarlı ından böyle bir parçanın çıkması a ırtıcıydı. ıskarlat çukalardan yapılan giysilerin fiyatları bu kadar yüksek iken di er çukalardan yapılmı olan giysilerin fiyatları daha dü üktür. Örne in mavi çuka yelek 400 akçe ve yine bir köhne mavi çuka, de eri 700 akçe olarak belirlenmi tir (B S, Nr.: 702, 130a-2; 141b-3).

Aba, Balıkesirliler için oldukça bildik ve ehirde bolca üretimi yapılan kaba yün iplikle dokunup dövülerek keçe tirilen bir kuma tır. pe iyle ünlü Bursa ve alaca gibi pamuklu dokumalarıyla adını duyurmu Manisa’nın yanında Balıkesir’de de yünlü dokumacılık ve buna ba lı olarak abacılık

durumunu gösteren kürklerle de kaplanmı lardır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Hülya Tezcan, “Ferace”, *Türkiye Diyanet Vakfı slam Ansiklopedisi*, XII, stanbul, 1995, s. 349-350.

⁴⁰ Don gibi belden a a ı kısma giyilen paçaları mestli dar bir alvardır. Bkz.: Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlü ü*, I, stanbul: 1993, s. 323.

geli me göstermi tir. Zaten daha XVI. yüzyılda Balıkesir’de çuval ve keçi kılı i lemecili i yaygındı (Faroqhi, 2004:167).

Yünlü dokuma içerisinde de erlendirilen abacılık daha XVII. yüzyılda Balıkesir’de yaygın bir meslek koludur. Bu ba lamda abacılık ehirde eskiden beri yapılmakta olup bununla ilgili birçok rivayet vardır. ehir tarihi üzerine ara tırmalar yapmı olan Kâmil Su (1937:51) abacılı ın buraya geli i hakkındaki ba lıca bir rivayeti bize öyle aktarmaktadır: “Balıkesir’e abacılık sanatı Osmanlıların Rumeli’de yaptıkları muharebeler sırasında Rumeli’den gelen muhacirler ile gelmi . Balya kazasına yerle en bu muhacirler abacılık, kaytancılık ve ayakçılık yaparlarmı . Balya madeninde çalı an Balıkesirli gençlerden birisi bir abacı kızı ile evlenmi . Bu çiftler abacılık sanatını Balıkesir’e getirmi ler”. Bu hikâye tarihî gerçekle ne kadar örtü ür bilinmez ama bu ve benzeri birçok hikâyenin varlı ı en azından abacılık ve abacıların toplumsal bilinç üzerinde bıraktı ı izi göstermesi bakımından önemlidir⁴¹. Daha önceden belgelerde münferit olarak geçerlerken abacı esnafının te kilatlanıp geli mesi XVIII. yüzyılın ortalarına do ru gerçekle mi , bu dönemde bir *abacılar kethüdalı* ı kurulmu tur. Böylece kendisine iyi bir yer yapmı olan bu zanaat geli imini sürdürmü hatta XVIII. yüzyılın sonundan itibaren o kadar öhret bulmu tur ki stanbul’daki askerlerin giydirilmesi için bu kuma lardan istifade edilmis tir (Su, 1937: 52).

Balıkesir’de abadan; ya murluk, ferace, yelek, alvar ve hatta sarık imal edilmis tir. Aba, her çe it terekede yer bulmakla birlikte onun köy terekelerinde hâkim unsur oldu u gözden kaçmamaktadır. Yani dönemin sıradan bir köylüsünün giyim ku amının hemen hemen basit ve yalın aba elbiselerden olu tu unu varsaymak yanlı olmayacaktır. Bu durum abanın nisbeten ucuz bir kuma olması ve köydeki ya am artlarıyla ba lantılı olsa gerektir. Renkli çukaların aksine aba kuma larda ve giysilerde beyaz, kır veya siyah renkler görölmektedir. Ancak bunlardan ba ka incelenen terekeler içinde yalnızca birkaç yerde mavi renkli abadan da bahsedilmektedir (B S, Nr.: 702, 108a-3; 703, 53a-2; 707 10b-2;). Otuz yıllık dönemde oldukça ender rastlanan mavi renkli aba kuma tan el-Hâcc Âlî b. Mustafâ’nın terekesinde 53

⁴¹ Ayrıca halk arasında aba hakkında çe itli deyi ler var olmu tur. Bunların herhalde en me huru “Balıkesir’in abası- Hem o lu giyer hem babası”dır.

top bulunması dikkat çekicidir (B S, Nr.: 702, 108a-3). Bunlardan ba ka terekelerde yalnızca aba olarak ifadelerin yer bulması abanın do rudan bir giysi adı olarak da algılandı nı göstermektedir.

Çuka ve aba gibi yünlü kuma lardan sonra terekelerde kar ı kar ıya kalınan di er kuma lar arasında en çok bogasi, alaca ve dârâyî gibi pamuklu ve ipekli kuma lar vardır. Bogasi, daha çok astarlık kuma olmak üzere pamuk ipli inden dokunurdu. De i ik Anadolu ehirlisinde üretilen bogasi mamulleri daha Orta Ça 'da yurtdı na, talya'ya ihraç ediliyordu. Bu nedenle talya'da *bocassino* adıyla ün yapmı tı. Lüks kaliteye kadar çe itli ve beyaz yanında birçok de i ik renkte imal edilmi ti (nalcık, 1993: 296). Nitekim incelenen dönemde bogasi; kırmızı, beyaz, ye il, mavi, neftî, tarçınî, kahverengi ve gök gibi çe itli renklerle kar ımıza çıkıyor. Bogasinin kapama⁴², zibun ve özellikle kaftanlarda kullanıldı nı görüyoruz. Bogasiler imal edildikleri yerlere göre çe itli isimler almı olup bunlardan *Acem bogasisi*, *Manisa bogasisi* ve *heft renk bogasi*⁴³ gibi çe itleri Balıkesir'de kullanılmı tır. Ele alınan dönemde ran men eli olan Acem bogasisine daha sık rastlanırken Manisa bogasisi sadece bir iki tereke kaydında yer almaktadır. Bunun yanında heft renk bogasi kapama ve zibunlardan ipekli çe itlerinin de oldu unu ö renilmektedir.

Alaca, genellikle kırmızı zemin üzerine sarı çubuklu bir pamuklu kuma tı; ipeklisi de dokunmu olup pamuklu alaca ve ipekli alaca diye ikiye ayrılırlardı. (Koçu, 1967: 10). Balıkesir'de hem ipekli hem de pamuklu alacalar kuma piyasasında kendisine yer bulabilmis tir. Bunlardan ipekli bir kuma olan *am alacası* di erlerine oranla yüksek fiyatta olmasına ra men oldukça ilgi görmü tür. Örne in el-Hâcc vaz'ın terekesinde yer alan bir am alacası 600 akçe ve el-Hâcc brâhim b. el-Hâcc Ahmed'in terekesinde bir am alacası 3 guru tur (B S, Nr.: 703, 5a-2; 705, 49a-1). Bir tür pamuklu alaca olan *Manisa alacasına* ise pek fazla rastlanılmamı tır. Bunun dı nda sadece bir tereke kaydında bir alaca çe idi olan *Mısır alacasından* bahsedilmektedir. Burada bir Mısır alacasının fiyatı 200 akçedir (B S, Nr.:

⁴² Üstlük, cüppe gibi üste giyilen bir çe it elbisedir. Bkz.: Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlü ü*, II, stanbul: 1993, s. 164.

⁴³ Heft renk; ipekli kuma olan dîbânın bir çe idi olup yedi renk üzerine ipekle dokunmu tur. Daha çok ran ve Venedik'ten getirilirdi. Bkz. Re at Ekrem Koçu, *Türk Giyim, Ku am ve Süslenme Sözlü ü*, 1969, s. 129.

703, 5a-2). Bursa, Kastamonu, Halep gibi bu yönden -Mısır'a oranla - daha tanınmı alaca çe itlerine dair ise hiçbir nota rastlanmadı. Bogasi ve alaca farklı cinslerinin de i en fiyatlarına kar ın genellikle orta gelir düzeyli ki ilere hitap eden kuma lardı. Öte yandan bunların ipekli olanlarının, am alacaları, heft renk bogasiler, do al olarak daha zengin kimselerce talep görmü olması muhtemeldir.

Bu dönem terekelerinde kar ı kar ıya kalınan bir di er kuma dârâyîdir. Dârâyî, bir tür ipekli olup (Hüseyin Kazım Kadri, 1928:688) Anadolu'ya ran'dan ithal edilen çe itli renkler üzerinde kalın bir kuma tır. am'da dokunan benzerlerine *am dârâyîsi* di er bir cinsine de *pûlâdî dârâyî* denirdi. Evliyâ Çelebi XVII. yüzyılın ortalarında stanbul'da dârâyîci esnafının 100 dükkân ve 500 nefer oldu unu kaydetmektedir (Koçu, 1967: 86). Balıkesir'de dârâyî; kaftan, entari, zibun ve kapama gibi giysilerde ye il ba ta olmak üzere sarı ve kırmızı renklerle kullanılmı tır. Ancak XVIII. ve XIX. yüzyılda Balıkesir ile ilgili benzer çalı malarda dârâyîden bahsedilmemi tir. (Ünlüyol, 1999; Güne Ya cı ve Genç, 2007).

De erli ipekli dokumalardan kemhâ ve atlas, varlıklı kadınların miraslarında azımsanmayacak ölçüde yer alıyorlar. Hatta köylü terekelerinde kar ıla ilan atlas ve kemhâlardan bunların Balıkesir'in köylerine kadar alıcı buldu u anla ılmaktadır (B S, Nr.: 703 7b-2; 706, 35b-1).

Kutnî, sandâl, bürümcük, dimi, dülbend, çatma, canfes, kadife, hatâî, hâre, heft renk terekelerde nadiren görülen pamuklu veya ipekli kuma lardır. Kutnî, sandâl ve bürümcük ipekli-pamuklu kar ımıdır. Bürümcük özellikle i lemeli kadın gömleklerinde görülmektedir. Düz ve kıvrık olarak iki türü bulunan bürümcük genel olarak iç giyimin yanı sıra yatak, yorgan çar aflarında da kullanılmı tır. Çatma, bir cins kadife olmakla birlikte kadifeden farkı zemine oranla desenlerinin veya süslemesinin havının daha yüksek olu undadır. Çatma kuma ta zemin ipek olup, desenler kabartma kadifedir. Ço u lale desenlidir (Sevüktekin Apak, Onat Gündüz ve Öztürk Eray, 1997: 23–24). Canfes de renkli ve ince bir ipekli olup bu son ikisi adını pek çok yerde duyurmu önemli Türk kuma larındandı. Terekelerde bunların gelir düzeyini belirlemekte sa lıklı olarak yararlanılabilecek maddeler arasında oldu u rahatlıkla söylenebilir.

Tereke kayıtlarındaki kuma lar ve giysileri betimlemek için *cedîd*, *köhne*, *müstamel* gibi genel geçer sıfatlar kullanılmı tır. Hatta kimi yerlerde sadece kuma adıyla yetinilip giysinin adının söylenmedi i görölmektedir ki bu da ifadede öncelikli olanın kuma oldu u anlamına gelmektedir.

4.2.3.2. Giysiler

Kuma lar ve çe itlerinden sonra bunlardan yapılmı olan giysiler ele alınabilir. Bunlardan üst giyim içerisinde; kürk, kaftan, kapama, dolama, ferace, yelek, ya murluk, entari, mintan, çapras⁴⁴, kerrâke⁴⁵, fistan, hırka, kürdiye⁴⁶ alt giyimde; çak ır, alvar ve çintiyân⁴⁷ sayılabilir. ç giyimde ise gömlek, don ve zibun gibi giysiler görölmektedir. Bunlardan en sık geçenler haliyle iç giysiler ba ta olmak üzere kaftan, kapama, ferace, ya murluk, çak ır ve kürktür. Bu giysilerden haklarında nisbeten ayrıntı verilenler ise kürklerdir.

Kürkün Türk kültüründe önemli bir yeri olup özellikle eski Türklerde sürekli açık havada dola ma ihtiyacı kürk kullanılmasını zorunlu hale getirmekte, bu sebeple Türk giyim gelene inin esasını yün, deri ve kürkler olu turmaktaydı (Ögel, 1991b: 2). Kürk, Osmanlı'da yaygınlı nı korumu , devlet adamlarının giydikleri ve onların statülerini belirleyen bir simge olarak da öne çıkmı tı. Buna ba lı olarak kürk ticareti hayli geli mi ti. Bu ticaret büyük oranda iç piyasanın kendi üretimi olmayıp daha çok ithalat yoluyla sa lanan bir durum idi. Dünyadaki ekolojik dengenin tabii bir sonucu olarak kürk hayvanları olarak bilinen canlıların so uk iklim artlarında varlıklarını sürdürebilmeleri için uzun tüylere sahip olmaları gerekiydi. Bu sebepten dünyanın uzak kuzey bölgelerindeki hayvanların di er bölgelerdekilere göre derileri daha kalın ve kürklüydü. O bölgelerdeki hayvan postları aranmakta ve daima tercih edilmekteydi (Tekin, 2002: 754). Osmanlı toplumsal hayatında ise bu kürklerden samur, kakım kürkü, tilki derisinin yanak parçalarından

⁴⁴ Gö sü çapraz kavu an kısa bir yelektir. Bkz.: Re at Ekrem Koçu, *Türk Giyim, Ku am ve Süslenme Sözlü ü*, 1969, s. 61.

⁴⁵ nce softan yapılan hafif cübbenin adıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Re at Ekrem Koçu, *Türk Giyim, Ku am ve Süslenme Sözlü ü*, 1969, s. 154.

⁴⁶ Kürdiye veya kürde bir çe it uzun hırkadır. Bkz.: *Derleme Sözlü ü*, VIII, Ankara: 1975, s. 3043.

⁴⁷ Çintiyân, belden a a ı giyilen paçası büzgülü geni alvarın adıdır. Bkz.: Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlü ü*, I, stanbul: 1993, s. 374.

yapılan elma kürkü ile va ak ve zerdevâ (sansar cinsi küçük bir hayvan) kürkleri ra bet görmü lerdir (Davis, 2006: 210)

Bununla beraber ülke sınırları içinde de birçok yabanî hayvanın kürkleri için avlandı ı bilinmektedir. Keza Balıkesir’de yabanî hayvan avcılı ı yaygındı. XVII. yüzyılda Balıkesir ve Bigadiç çevresinde va ak, sansar, zerdevâ, kurt, tilki ve ayı gibi hayvanlar avlanarak onlardan kürk yapılmakta hatta bunlar düzenli olarak stanbul’a gönderilmekteydi (Öntü , 2003: 276–277). Dönemin Balıkesir sakinleri ise ba ta kuzu olmak üzere göçen⁴⁸, tilki, sincap, sansar ve zerdevâ gibi hayvan kürklerine sahiptir. Bu ki ilere bakıldı ında; üç el-hâcc, üç el-hâcc kızı, bir aga, bir çelebi, bir el-hâcc aga, bir âtır, bir bölükba ı, bir el-hâcc efendi ve bir aga el-mütesellimin bir veya birden çok fazla kürke sahip oldu u fark edilmektedir. Bunların dı ında, herhangi bir unvana sahip olmayan, bir iki tüccar ile ehirde ikamet eden iki ki iye ait terekelerde köhne veya sade birer iki er kürke daha rastlanmı tır. Bu durum bize kürkün askerî veya sosyal – el-hâcclık gibi - bir statü nesnesi oldu unun açık bir kanıtını sunuyor. Üstelik unvanı olan kürk sahiplerinin arasında hiç de zengin sayılamayacak kimseler varken (BS , 702, 123b–2; 705, 50a–1; 709, 58a–1) en üst seviyede varlıklı terekelerde (BS , 702, 103a–5; 710, 53b–1 vd.) kürkün adının geçmemesi i in servetten çok statüyle ba lantılı olabilece i tezini desteklemektedir.

Balıkesir’de kullanılan kürkler genellikle *beden kürkü* yani tam kürk olmakla birlikte parça kürkler de göze çarpmaktadır. Kürk yapılabilmesi için hayvanın postu dörde ayrılırdı: 1-Sırt tüyleri 2-Boyun (kafa) tüyleri 3-Göbek (karın) tüyleri 4-Paçça (bacak) tüyleri (Koçu, 1967). Bazı terekelerde bu ayrıntıların da kaydedildi i olmu tur. Örne in, bir *nâfe (göbek) kürk* bir de *sansar bo azı kürkü* kayıtlarda yer almı tır. Halîl Aga el-Mütesellim’in mirasında geçen *sırmalı kürk* ise dönemin pek rastlamadı ımız de i ik cins kürklerinden biridir (B S, Nr. 709, 78b–2).

Balıklarda klasik sarık-kavuk ikilisine sık rastlandı. Ne ki haklarında hemen hiçbir ayrıntı yok. Kadınların ba larına ba ladıkları tülbent bezinden yemeninin am alacası gibi güzel ve süslemeli kuma larla da geçti i görüldü.

⁴⁸ Göçen (göcen) ya da göçgen; tav an yavrusu, benekli bir tür tav an, kır sansarı anlamları vardır. Bkz.: emseddin Sami, *Kâmûs-u Türkî*, 1999, s. 1192.

Yemeni, Balıkesir yöresinde hem örtü hem de çember olarak kullanılagelmi tir (Ünlüyol, 1999: 360). Yine kavuk etrafına de il do rudan ba a sarılan *pû î* adlı sarı in Balıkesir’de kullanıldı ını görüyoruz. Bunların yanında ba makraması⁴⁹, arakıyye⁵⁰ ve takke-kellepû ise di er ba lıklardandır (B S, Nr.: 702, 103a-5).

Dı giyimin bir di er unsurunu pabuç ve çizme olu turmaktadır. Fakat tereke kayıtlarında haklarında pek ayrıntı yoktur. Yalnızca incelenen terekeler arasında yer alan, mesle i tam olarak belirtilmese de terekesindeki malzemelerden ayakkabıcı ustası olması kuvvetle muhtemel olan, Mehmed b. sâ'nın terekesinde erkek ve kadın pabuçlarına rastlandı. Bu pabuçlar sayıca oldukça fazla olup sarı ve kırmızı renktedirler⁵¹ (B S, Nr. 702, 111b-3). Balıkesir ehrinde bu dönemde bir ayakkabıcının böylesine çok hazır pabuç bulundurması akla soru i aretleri getirmekle birlikte sanki bu ayakkabılar büyük bir sipari için hazırlanmı izlenimini vermektedir. Askerlerin, resmî görevlilerin konumları gere i kırmızı ve sarı renkte pabuç giydikleri göz önüne alındı ında söz konusu pabuçlar Mehmed b. sâ'ya, belki ehirdaki veya ba ka bir noktadaki yeniçeri vb. neferleri ile e leri-aileleri için hazırlatılmı tı. Müslüman halk ise ayakkabılarında en ziyade siyah ve sarı renkleri kullanırdı (Pakalın, 1993: 748). Gerçekten de Balıkesir’de sarı renkli pabuçlar ve siyah renkli çizmelerin hâkim oldu u görülmektedir. Terekelerde görülen di er ayakkabılardan postal ise konçsuz ama geni bir ekle sahipti, bugünkü botlara benzetilebilir. Edik-çedik ise mest gibi ve sarı me inden olup pabuç içine giyilirdi (emseddin Sami, 1999: 507).

4.2.3.3. Aksesuarlar

Giysilerin tamamlayıcı unsuru olan aksesuarlara bakıldı ında hemen ku aklar ve dü meler göze çarpmaktadır. Ku aklar eskinin vazgeçilmezleri arasında olup hemen her terekede süslü-sade, ipek-yün bir ekilde ortaya

⁴⁹ Makrama, bazı köylü kadınların ba larına sardıkları nakı lı pe tamâldır. Bkz.: Re at Ekrem Koçu, *Türk Giyim, Ku am ve Süslenme Sözlü ü*, 1969, s. 169.

⁵⁰ Kavun ve daha sonra da fesin altına giyilen takkenin adı olup pamuklusu ve sadesi oldu u gibi tiftikten ve yünden yapılanları da olmu tur. Bkz.: Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlü ü*, I, stanbul: 1993, s. 64.

⁵¹ Mehmed b. sâ'nın terekesinde “18 çift sarı merdâne pabuç, 7 çift kırmızı merdâne pabuç, 17 çift sarı zenne pabuç, 10 çift kırmızı zenne pabuç, 28 çift kırmızı ketane (kütahte) pabuç, defa 15 çift kırmızı merdâne pabuç, 14 çift kırmızı zenne pabuç, 28 çift kırmızı ketane (kütahte) pabuç ve 1 çift sarı edik” vardır.

çıkmasıdır. Ku aklar iç ve dış olmak üzere iki türlüydü. İki, uçkur da denen iç çamaşırı don ve gömlek üzerine belli sıkarak bel lanan iç ku akken ikincisi ön veya mukaddem denen günlük kıyafetin üzerine sarılan üstlük ku aktı. Üstlük ku aklar bir yandan süs iken diğ er taraftan cep i levi de görüyorlardı (Koçu, 1967: 161). Birçok erkek terekesinde sim ku ak veya ku aklar mevcuttur. Kadınlarda ise yine sim ku ak çok yaygındır. Toplamda ortalama her on miras listesinden birinde sim ku ak veya ku aklar vardır. Ondan başka kadınların ibri im ku ak gibi süslü ve i lemeli olanlardan edindikleri anlaşıyor. Pirinç, çuka ve tiftik ku ak ise tesadüf edilen diğ er cinsler. Geldikleri yer açısından dikkate alındığında Bursa ve Manisa ku akları beklenti dâhilindeyken *Sakız ku a* ıyla karıla mak ilginçti.

Sim dü meler kadın elbiselerini süsleyen önemli bir unsurdu. Özellikle kaftan gibi ık kıyafetlerde çok kullanılmı lardır. Öte yandan halka hiç yansımamı olsa da bazı tüccar/esnaf terekelerinde; ibri im dü me, suhtekârî dü me, Çerkesî dü me, pirinç dü me gibi dü me çe itlerine rastlanmaktadır. Yine esnaf/zanaatkâr takımının i yaparken bellerine sardıkları bir tür pe tamal olan futa aksesuarlar arasında yer almaktadır.

4.2.3.4. Süs E yaları

Balıkesir terekeleri süs e yaları açısından da zengin bir görüntü çizmektedir. Özellikle kadınlara ait tereke kayıtlarında bu zenginlik çok daha belirgindir. Bu dönemde incinin en az altın ve sim ziynet e yası kadar öne çıktı ı barizdir (Mutaf, 2002: 68). nci; yüzük, küpe, zülüflük gibi süs e yalarında kullanılmı tır. Balıkesir'de ziynet e yası sahibi olan kadınların terekelerinde en çok küpenin adı geçmektedir. Ardından yüzük, bilezik, zülüflük, kolba ı (pazubend), saçba ı, dizba ı (dizge), pul, sorguç, salkım onu izlemektedirler. Ziynet e yaları arasında altın top ve altın buka ı (zincir) ise en de erli parçalardır. Ayrıca bir evli erkek terekesinde 2,5 kuru de erinde bir çe it elmas olan⁵² *gevher ta ina* da rastlandı. (B S, Nr.: 708 32a-1).

Erkekler arasında kullanılan tek belli ba lı süsleme aracı simdir. Sim kılıçlar, hançerler, at takımları (Çerkesî, Haydârî) hemen ön plana

⁵² Bkz; emseddin Sami, *Kâmûs-u Türkî*, 1999, s. 1218

çıkılmaktadır (B S, Nr.: 702, 133a-1; 703, 5b-1; 709, 78b-2). Yüzükler pek yok sadece birer sim ve kur un yüzük var. Halil Aga el-Mütesellim'in balık di i sim hançer ve sim saati bu kategorinin en nadide e yaları olarak görünüyor (B S, Nr.: 709, 78b-2).

4.2.4. Ev E yaları

Balıkesir terekelerinde ev e yası olarak ele alınabilecek malzemeler kabaca üç ba lı a ayrılabilir. Bunlar; mutfak araç-gereçleri, yere serilen yaygılar ve minderler, yastıklar ve yatak takımları gibi günümüzdeki birtakım mobilyaların yerini tutan e yalardır.

4.2.4.1. Mutfak Araç-Gereçleri

Osmanlı evinde a hane ve matbah-mutfak tabir edilen ayrı bir bölmenin az da olsa varlı ı görülmekle beraber, önemli bir kısım sahip oldu u mutfak e yalarını ocak çevresinde muhafaza etmektedir. Mutfak takımları genellikle oca ın sa ve sol taraflarında bulunan gözlerde-dolaplarda veya sergen tabir edilen, odayı tavana yakın yükseklikte çepeçevre dolanan raflarda saklanmaktadır (Demirel, Gürbüz ve Tu , 1992b: 711).

Belgelerde tesadüf edilen mutfak malzemeleri genellikle bakırdan yapılmı tır. Bunlar; sahan, tas, tencere gibi ba ka özellikleri belirtilmeksizin yalnızca isimleri anılarak deftere yazılmı lardır. Öyle görünüyor ki özellikle sıradan bir ailenin sahip oldu u bakır mutfak gereçleri pek ayırt edilmiyordu ve zaten bunların ayırıcı bir tarafları yoktu. Bunun için ço u yerde onların tek tek kaydedilmeden *bakır evânî* etiketi altında toplandıkları görülmektedir. Aynı nedenle okka cinsinden a ırlıklarının ne kadar oldu u verilip buna göre fiyatlandırılmı lardır. Tabii bakır olanların yanı sıra demir, toprak hatta a açtan yapılmı mutfak malzemeleri de vardı. Zengin terekelerde ise cam, porselen gibi daha nitelikli e yalar da yer bulmaktadır. Ancak bakır her kesimde çok yaygındır, di erleri ise nadiren geçmektedir. Balıkesir terekelerine göre sayılabilecek mutfak araç-gereçleri ve onların temel özellikleri öyledir:

Sahan, tencere, tâbe(tava), ve küçük kazanlar yemek yapma ve pi irmede yararlanılan kap-kacaklardandı. Sahanların bazıları ayaklıydı. Bazıları ise lengeri⁵³ olarak adlandırılmaktaydı. Kebap tâbesi, helva tâbesi, pekmez tâbesi tâbe çe itleri arasındaydı. Nalbeki küçük bir tür sahandı, günümüzde hâlâ Anadolu'nun bazı yörelerinde bu sözcük kullanılmaktadır. Tatlı ve hamur i lerinin hazırlandı ı veya koyuldu u kaplar ise tepsi ve teknelerdi. Balıkesir terekelerinde börek tepsisinin sık olarak geçmesi dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra helva tepsileri, baklava tepsileri de vardı.

Tas ve ma rabalar daha çok su ve di er içecekleri (örne in ho af tası) içmek için kullanılırdı. Terekelerde nadiren kar ıla ılmasından dolayı barda ın halk arasında yaygın olmadı ı anla ılmaktadır. Yine sık geçen gü üm, bakraç, küp gibi maddeler su ve di er sıvıları korumak ve depolamak vazifesini üstleniyorlardı. Bu ba lamda pekmez küplerine çok rastlanmı tır. Büyük kazanlar da bir nevi çe itli eyleri saklamak için kullanılıyordu. Kayıtlarda büyük bakır kazanlar yakla ık 20 vukiyye yani okka (25–26 kg.) olarak not edilmi tir.

Yemekle ilgili di er e yalar arasında gösterilecek pe kîr ve makramalar ise yemek esnasında üzerini örtme ve elini silme amacıyla kullanılırlardı. Yemek ba da kurarak yendi inde pe kir bacak ve dizlerin üzerine konuldu undan olsa gerek ço unlukla diz pe kîri diye anılmı tır. Kalbur, kefgîr (kevgir), gözer (büyük delikli deriden kalbur), delikli tepsi gibi maddeler de burada sözü edilebilecekler arasındadır.

Son olarak kahve, kahve ibrikleri ve takımlarından biraz bahsetmek yerinde olacaktır. Kahve XVI. yüzyılın ikinci yarısında stanbul'a girmi tir. Kısa sürede çok moda olmu ve kahvehaneler sık gidilen yerler haline gelmi lerdir. Sultan IV. Murat'ın bir ara yasaklamasına kar ın bu yasak sürmemi ve kahvehane sayıları kısa zamanda öyle artmı tır ki artık bunları kapatmak olanaksız hale gelmi tir (Mantran, 1991: 211; Hattox, 1998: 70-72). Kahve kültürü kısa zamanda stanbul'dan Anadolu'ya yayılmı tır. Evliyâ Çelebi (1999: 18) XVII. yüzyıl ortalarında Bursa'da 75 kadar kahvehane oldu unu belirtmektedir. Balıkesir'de kahvehanelerin sayısının kaç oldu u

⁵³ Büyük bakır sahan. Bkz. Ferit Devellio lu, Osmanlıca-Türkçe Sözlük, stanbul, 2006, Aydın Kitabevi, s. 548.

bilinmiyor ama birçok terekede yazılan kahve ibrikleri, fincanlar vs. alet edevattan kahvenin oldukça ra bet gördü ü ve kahvehaneler bir yana evlerde de bolca tüketildi i sonucuna varılabilir. Ayrıca askerî unvanlara sahip ve zengin ki ilerin terekelerinde kahve ibrikleri ve fincanlar çok daha sık görülmektedir. Malvarlı ndan aktar malzemeleri de pazarladı ı anla ılan tüccar el-Hâcc Mehmed b. Abdülkerîm'in terekesine göre (B S, Nr. 702, 103a-5) Balıkesir'de bu dönem kahvenin okkasının yakla ık 180 akçeden⁵⁴ satıldı ı anla ılmaktadır. Kahvenin vazgeçilmez unsurlarından olan fincanlar da *Kütahya fincanı*, *Acem fincanı*, *Portugal (Portekiz) fincanı* gibi de i ik türleriyle renkli bir manzara aksettirmektedirler.

4.2.4.2. Yaygı, Yatak Takımları ve Di er E yalar

Kaynaklarda anılan ba lıca yaygılar ise kilim ve kaliçedir. Bilindi i üzere kilim ve halı eski göçebe dönem Türklerinin çok iyi bildi i ve uzman oldu u konulardan biriydi⁵⁵. Kaliçe, halının bazı yöre ve ehirlerde kullanılan bir isimdir. Örne in; Kayseri, Sivas, Antep, Amasya gibi yerlerde ifade olarak halı denirken Diyarbakır, Manisa, Ankara gibi yerlerde ise *halıçe* veya *kaliçe* sözcükleri kullanılmı tır (Demirel, Gürbüz ve Tu , 1992b: 707-708). Balıkesir'de ise *kaliçe* kelimesinin benimsendi i anla ılmaktadır. Ne var ki bununla beraber kayıtlar içinde gerek kilim gerekse kaliçelere dair hiçbir betimleme yoktur. Yalnızca kilimlerin çok azında alaca veya çuka kilim denmesinden alaca veya çukadan yapılmı oldu unu, bir kayıttaki *kırmızı kilimden* ise kilimin rengine ve bir yerde de *münakka kilimden* i lemesine ili kin bilgi edinilebilmektedir.

Kilim ve kaliçenin dı ındaki yaygılar nadirdir. Bunlar; üzerinde müslümanların ibadet yapmalarının yanında yaygı olarak kullanılan seccade, Balıkesir'de keçi beslendi inden yaygınca bulunan keçi kılından yapılan çul ve velensedir⁵⁶. Ayrıca Balıkesir'de sıkça dokunan aba ve kebenin de giysi

⁵⁴ Tüccarın terekesinin bir yerinde 47 vukiyye kahveye 8500 akçe di er bir yerinde 3 vukiyye kahveye 540 akçe fiyat biçilmi tir.

⁵⁵ Kilim ve halıcılık ile ilgili geni bilgi için bkz.; Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giri* , c. III, Ankara 1993, s.143-175.

⁵⁶ nceleri örtü ve yatak çar afı, kabaları at örtüsü gibi kullanılan bir dokuma. Bkz.: emseddin Sami, *Kâmûs-u Türkî*, stanbul 1999, s. 1498.

olmanın ötesinde sergi amaçlı i lev gördü ünü varsaymak yanlı olmayacaktır.

Oturma ve yatmaya gelince bunun için minder, yastık, yorgan, çar af, dö ek vb. malzemeler vardı. Klasik Osmanlı evinde bugünkü anlamda mobilyalar yoktu (Faroqhi, 2002: 176-177). Onların yerine oturmak için yerdeki sergilerin üzerine minderler konur, arkaya yaslanmak için yastıklardan yararlanılırdı. Her evin zaruri ihtiyaçlarından olan yatak takımları, geceleri serilip üzerinde uyku ihtiyacı giderildikten sonra, gündüzleri toplanarak yüklüklerde muhafaza edilirdi. Böylelikle, Osmanlı evinde, ev halkının içinde ya adı ı tüm odalar, bir anlamda eski Türk göçebe kültürünün de etkisiyle duruma göre açılıp yayılan ve toplanan niteli iyle farklı fonksiyonları getirecek özellikte kullanıma açılmı tı (Demirel, Gürbüz ve Tu , 1992b: 710).

Balıkesir'de de durum tabii pek farklı de ildi. Zaman zaman kadife, kemhâ gibi de erli kuma ların oturma ve yatak takımlarında da kullanıldı ı (kadife yorgan, kadife yastık, kadife dö ek, kemhâ yorgan, münakka çar af) göze çarpmaktadır. Yüklükler de az önce de inildi i gibi yatak takımlarının toplanıp kaldırıldıktan sonra muhafazası içindi. Haliyle bunlar genellikle kadınlara yöneliktir. Bu cinsten yine bohça, sandık gibi emtia kadınlara aittir. Zaten dö eme ve yaygılar ba ta olmak üzere ev e yalarının aynı giyim-ku am, süs e yalarında oldu u gibi kadın terekelerinin büyük bölümünü te kil etti i açıktır. Bunda kendilerinin evlenirken getirdikleri çeyizlerin de büyük payı olsa gerektir.

Bunların dı nda amdan, fener, fanus aydınlatma; hamam rahtı, hamam makraması, hamam tası, le en, ibrik, el ibri i ki isel temizlik; el tâbesi ev temizli i adına Balıkesir terekelerinde çok görülen ev e yalarındandır. Ayna var ama yaygın de ildir. Yalnızca dört ki ide geçmektedir. Üstelik bunlardan birisinin berberlik yaptı ı anla ılıyor. He be (heybe), bogça (bohça), sandık, sepet sandık, makras(makas), bıçak, çıkırık, ma a, el de irmeni, güldân (vazo), havan, kantar, çuval, girâre (büyük kıl

çuval) ve kutu da terekelerde ev e yaları kısmında de erlendirilebilecek di er emtia arasındadır⁵⁷.

Bu kısmı bitirmeden önce özel bir terekeyi ele almak yerinde ve gerekli olacaktır. Özel bir tereke çünkü bize ev e yaları hakkında imdiye kadar görülenlerden farklı bir eylem söylemektedir.

Odaba ı Hüseyin Be e b. Hasan 1670 yılında Okuf köyünde sakin iken hayatını kaybetmi ti (B S, Nr. 702, 133a–1). Odaba ı, be e lakaplarından kendisinin asker, yeniçeri oldu u anlaşılmaktadır. Öldükten sonra ardında görece zengin bir muhellefât bırakmı tı. E yalarından en dikkat çekici olan ise, di er kayıtlarda hiç rastlanmamı olması da göz önüne alındı ında, *siyah bir iskemleydi*. E er bu iskemle tahmin edildi i gibi oturak olarak faydalanılanlardan ise Balıkesir'in varlıklı ve prestijli ailelerinin en azından bazılarının evlerine daha XVII. yüzyılda sandalyenin girmi oldu u dü ünülebilir. skemleden ba ka Hüseyin Be e'nin dönemin lüks tüketim maddesi sayılabilecek cam ve porselenin bolca yer aldı ı yemek takımları da ı ıltılı durmaktadır. Kendisinin cam tasları, cam kahve tepsileri, fa fûrî kâse ve tabakları vardı. Bir de *mîzân kutusu* var ki ne oldu u konusunda fikir yürütmek zor gibi duruyor. Tabii kendisinin ev e yaları bunlarla sınırlı de ildi, imdiye kadar adı geçen çe itli e yalardan çokça vardı evinde. Üzücü taraf ise muhtemelen terekesinin tümünün eldeki deftere yansımamı olması⁵⁸, yansısaydı belki bizi daha çok meraklandırabilirdi.

4.2.5. Hububat ve Hayvanlar

Hububat ve hayvanlara dair kayıtlar giyim-ku am ve ev e yalarıyla birlikte terekelerdeki üç büyük genel kalemi olu turmaktadır. Giyim-ku am ve ev e yaları ehir terekelerinde daha barizken hububat ve hayvanlar da köy terekelerinde büyük a ırlık kazanmaktadır. Bununla birlikte ehirlerde ya ayıp – birço unun ba ka i i olmasına ra men – tarım yapan, hayvan

⁵⁷ Ki isel e ya (örn. tesbih, cüzdan), i e yası (örn. terazi) veya hırdavat (örn. kerpeten, keser) nevinden e yalar bu bölümün son kısmında ele alınmı tır.

⁵⁸ Bu muhellefâtın bazı parçaları kâtibin ekledi i notlardan anlaşıldı ı kadarıyla ba ka bir kayıttaki kalmı tır (defter-i atik), dolayısıyla 702 no'lu defterdeki tereke buna göre tam de ildir ve bu çalı mada yapılan genel tabloya da (Çizelge 1) dâhil edilmemi tir.

bakımı ve yeti tiricili iyle u ra an ki iler yok de ildir. Yine de nakliyatçılık için deve beslemek bir kenara konuldu unda büyük ölçekte bu i i yapanların sayısı birkaç ki iyi geçmemektedir⁵⁹.

Gerek hububat ürünleri gerek hayvanlar para ekonomisinin henüz oturmadı ı o devirlerde ciddi sermaye kayna ıydı ve ehirliler için de büyük önem ve de er ta ıyorlardı. Özellikle hububat ba ta bu day olmak üzere birçok noktada para vazifesi görebiliyordu.

Balıkesir terekelerine bakıldı ında hububat olarak en çok açık arayla bu daya (defterlerde *hınta* ara sıra *gendüm* adlarıyla da anılmaktadır) rastlanmaktadır. Bu dayın 1690 sonrası kayıtlarda kilesinin 0,5 guru ken (60 akçe) daha öncesinde 100 akçe civarından hesaplandı ı tespit edilmektedir. Bu dayın ardından sırasıyla arpa ve alef (hayvan yemi; ot, saman vb.) gelmektedir. Burçak, çavdar, darı bazen; çeltik-pirinç, *kablucâ*⁶⁰, bulgur ise nadiren ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bakliyat grubu arasında sayılabilecek nohut da bu ürünler içinde ço unlukla yer almaktadır.

Hayvanlara bakıldı ında; Balıkesirliler koyun, keçi, tavuk, arı, at, e ek, katır, deve, camız, sı ır(öküz, inek) gibi hayvanlar yeti tirmektedirler.

Küçükba hayvanların ba ında koyun gelmektedir. Bazı tereke sahipleri 100'ün üzerinde kalabalık koyun sürüleri barındırmaktadırlar. Bunların fiyatları döneme göre pek de i meksizin esas itibarıyla terekelere göre oynamaktadır. Eldeki veriler kar ıla tırıldı ında bir koyuna genellikle 200–250 akçe civarı paha biçildi i ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber bu rakamların epey dı ına çıkan bir iki örnek de vardır. Bunlardan biri Köseler köyünden Esmâ bt. Mûsâ'nın muhalledfâtı olup burada her bir koyun 400 akçe olarak belirtilmi tir. Ama kayıtların genelindeki fiyatların büyük ölçüde tutarlı olmasından yola çıkarak bu örnekteki fiyat de i iminin herhangi ba ka bir ko uldan mesela belki koyunların cinsinden mütevellid oldu unu dü ünlemek daha mantıklıdır. Ne var ki gerek buradaki gerek di er kayıtlarda koyunlara dair hiçbir ek bilgi sunulmamı tır.

⁵⁹ Ba lıca örnekler olarak bkz. *B S*, Nr.: 705, 60a-1; 708, 39a-2; 710, 57b-1.

⁶⁰ Bu day arasında biten yulafa benzeyen bir hububat çe idi. Bkz.: emseddin Sami, *Kâmûs-u Türkî*, stanbul 1999, s. 1013.

Keçi, yeti tirilen bir di er küçükba hayvandı. Keçi kılı Balıkesir’de çul, çuval, kebe vb. dokumaları üreten zanaatkârların ba lıca hammaddesi oldu undan keçi yeti tiricili i yapılmaktaydı. Bununla beraber terekelerdeki keçi miktarının koyunların epey gerisinde kaldı ı görülmektedir. Bunda keçinin hem Balıkesir’in ilçelerinde hem de Bursa çevresinde sıklıkla yeti tirilmesinden ve keçi kılının Balıkesir’e i lenmek üzere gelen önemli kısmının bu noktalardan sa lanmasından dolayı merkezde büyük ölçekte keçi yeti tiricili ine ihtiyacın kalmamasının etken oldu u göz önüne alınabilir (Öntü , 2003: 241).

Büyükba hayvanlara gelindi inde, nerdeyse her köylü terekesinde en azından birkaç tane sı ır cinsi hayvan mevcuttur dense yanlış olmaz. Zaten bu hayvanlar ilk ba ta topra ı sürmek için gerekliydi. Mal dökümlerinde en çok *kara sı ır* cinsi büyükba ların a ırlık kazandı ı söylenebilir. Hemen ardında ise fiyat olarak de eri kara sı ırdan biraz fazla olan camız/camı (o zamanki ifadeyle “camus”) onu izlemektedir. Su sı ırı ve malak ise bu cinsten kar ı kar ıya gelinen di er hayvanlar arasındadır.

ehir, köy gibi de i ik gruptaki terekelerin ortak paydası konumundaki hayvanlar ise binek ve yük aracı olarak kullanılan at, e ek ve katırdır. E ek kelimesi yerine o dönem ifadelerinde genellikle merkeb veya himâr kelimeleri tercih edilmektedir. Bazen genel bir anlatımla yük ta ıyan anlamını alan *bârgîr* geçmektedir.

At, Türk kültüründe geni yeri olan binmek ve haberle mekte ana vasıta olmu bir hayvandı. Balıkesir tereklerinde atlara zaman zaman al, kula, doru, ya ız gibi renk ve görünü leriyle ilgili sıfatlar eklenmi tir. Doru, gövdesi kahverengi yeke ve kuyru u kara; kula gövdesi koyu sarı yeke ve kuyru u kara atlar için kullanılmaktaydı (Halaço lu, 1991: 317). Özellikle askerî sınıf içinde yer alanların de erli atları dikkat çekmekteydi. Örne in, Balıkesir’de misafirken ölen Urfalı Terzio lu Hüseyin Aga’nın *yagız doru atına*⁶¹ tam 10.000 akçe fiyat biçilmi ti (B S, Nr. 706, 76a–1). Yine Köteyli

⁶¹ Ya ız kara manasında oldu undan bu at herhalde önceki cümlede geçen doru atın tarifine uymaktaydı. Atlar ve renklerle ilgili ayrıca bkz; Bahaeddin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giri 6, Ankara 1991, Kültür Bakanlığı .

köyünde vefat eden Hüseyin Bölükba ının da de erli atları vardı(B S, Nr. 705, 50a–1).

Balıkesir’de develer özellikle Kemer, Çandarlı ve Mihaliç iskeleleri ile ehir arasında ta imacılık i lerinde kullanılıyordu. Bugün Çay Deresi’nin bulundu u yere Deve Loncası denmekteydi. Burası Balıkesir’de deve ta imacılı ı yapanların oturdu u yerd i (Öntu , 2003: 276). Nitekim incelenen dönem içinde yine deve sahipleri mevcuttur. Toplam yedi terekede deve (daha do rusu develer, her birinde 5–10 kadar vardır) geçmekteyken bunların üçünün be elere ait olması dikkat çekmektedir (B S, Nr. 706, 88a–2; 89a–2; 709, 92a–3).

Di er hayvanlardan, tavuk besleyen yalnız bir ki i vardır (B S, Nr. 704, 31a–1). Öte yandan arı kovanlarıyla kar ıla ılan çok daha fazla belge mevcuttur. On bir kovan sahibinden yalnızca biri ehirde di erleri ise köyde ikamet etmektedir. Ancak kovanları olanların büyük ölçekli üretimde buldukları pek söylenemez. Öyle ki bu on bir ki iden Âi e bt. Mûsâ – 28 kovan – (B S, Nr. 704, 36b–1) ve Ahmed b. Abdullah – 24 kovan – (B S, Nr. 709, 62b–2) dı ında on kovanı a an biri yoktur.

Hububat ve hayvan kalemi altında toplanan mallar ile zenginlik arasında do rusal bir ba lantı oldu u iddia edilebilir. Bununla beraber bu ili ki köy terekelerinde çok çok belirginken ehirde durum biraz de i kendir.

Çizelge 5. 150.000 Akçe ve Üzerinde Servete Sahip Olanların “Hububat ve Hayvanlar” kalemi Altındaki Mallarının De er Toplamı

Ad	Hububat ve hayvanlar kalemi toplamı (akçe)	Toplam Servet (akçe)
el-Hâcc Mehmed b. Abdülkerîm	74.600	375.268
el-Hâcc Mustafâ b. el-Hâcc Mehmed	16.000	152.950
Hasan b. Hüseyin	1000	241.108
el-Hâcc Mehmed b. Hasan	10.300	167.550

Hasan Çelebi b. Umur Bey	164.870	222.270
el-Hâcc brâhim b. el-Hâcc Mehmed	135.000	466.300
Hüseyin b. Hasan Çelebi	134.160	170.400

Tablodaki köy sakinleri Hasan Çelebi b. Umur Bey ve Hüseyin b. Hasan Çelebi'nin rakamları yukarıda ifade edilen yargıyı açıkça desteklemektedir ki bunda a ilacak bir durum söz konusu de ildir. Di er köy terekeleri incelendi inde de benzer bir tabloyu görmek mümkündür. Burada asıl tartı ma gerektiren ehir sakinlerinin, XVII. yüzyılda Balıkesir merkezde ya ayan insanların, malvarlıklarının ne ölçüde köy hayatının temeli olan hububat ürünleri ve hayvanlara dayandı ıdır. Bu ba lamda el-Hâcc Mehmed ve el-Hâcc brâhim'in malvarlıklarında bu kalemin ciddi bir payı oldu u bellidir. Her ikisinin de ambarlarında bol bol hububat bulunmaktadır ve hayvan sürüleri vardır. Öte yandan di erleri, yani öbür üç ehirli, neredeyse bu tür mal birikiminin ucundan buca ından geçmemektedirler. Bu tablo daha a a ı çekildi inde manzaranın hemen hemen buradaki gibi oldu u ifade edilebilir. Yani hububat ve hayvanlarla pek ilgisi olmayan ve buna yakın sayıda terekesinde böylesi malları barındıran (çok büyük miktarlarda olmasa da)⁶² kentliler mevcuttur. Sonuç olarak XVII. yüzyıl Balıkesir kentinde hububat ve hayvancılık i lerine hiç karı madan çok büyük servet edinmek mümkün olabilmektedir. Ancak bu i lerin varlı ı kesinlikle göz ardı edilmemeli ve terekelerde yarattı ı etki dikkate alınmalıdır.

4.2.6. Di erleri

Bu ba lık altında genellikle terekelerde pek sık rastlanılmayanlar, önceki bölümlerde anılmayan birtakım ahsi e yalar ve geni anlamda hırdavat türünden maddeler ele alınmaya çalı ılmı tır.

⁶² Özellikle bu day ve arpa stokları öne çıkmaktadır.

4.2.6.1. Köleler

Pek sık rastlanılmayanlardan biri kölelerdir. ncelenen dönemde Balıkesir’de köle sahibi olanlar ve kölelerine dair terekelerdeki bilgiler tablolara tırılarak öyle özetlenebilir:

Çizelge 6. Köle Sahipleri ve Köleleri

Ad ⁶³	Defter No	Yer ⁶⁴	Top. Servet(akçe)	Köle	Fiyat(akçe)
Hasan Çel. b.Umur Bey	703, 5b-1	Halalca K.	222.270	2 tane(erk.)	16.000 ve 12.000
H. brâhim b. H. Mehmed	705, 49a-1	Kassâblar M.	466.300	2 tane(erk.)	20.000 ve 20.000
Mirzâ Bey b. Himmet	708, 35b-1	Kabaklı K.	118.140	2 tane(erk.)	7.200 ve 7.200
Ahmed b. ‘Abdullah	709, 62b-2	Oruç Gâzî M.	138.900	1 tane(erk.)	10.800
H.Mustafâ b H. Mehmed	702, 134b-3	Karaoglan M.	152.950	2 tane(1erk. ve 1 kadın)	24.000(erk.) 12.000(kad.)

4.2.6.2 Kitaplar

Balıkesir terekelerinde kitap bulunduran bazı mal dökümleri bulunmaktadır. Ancak bunların birçoğundaki tek kitap *Kur’andır*. Kur’an

⁶³ H. eklindeki kısaltmalar el-Hacc anlamındadır.

⁶⁴ K. köy; M. Mahalle anlamındadır.

ço unlukla listelerin en ba ına *kelâmullah*, *kelâmullah hediyesi* ibareleriyle kaydedilmi tir. Onun dı ındaki kitap sahipleri ise unlardır:

Çizelge 7. Kitap sahipleri

Ad	Defter No	Yer	Kitap Sayısı
el-Hâcc Mehmed b. ‘Abdülkerîm	702, 103a–5	Eski Kuyumcular Mahallesi	40
el-Hâcc ‘Âlî b. Mustafâ	702, 108a–3	Dinkçiler Mahallesi	7
‘vaz Ef. b. Mustafâ	702, 127a–2	Börekçiler Mah.	6
Â ir Halîfe b. el-Hâcc ‘Osmân	702, 131b–3	Oruç Gâzî Mah.	3
Hâcî Mûsâ b. Hâcî Mehmed	705, 59a–1	Salâhüddîn Mah.	12
el-Hâcc ‘Âlî b. Abdullah	709, 58a–1	Yıldırım Hân Mah.	4
el-Hâcc Ahmed Efendi b. Hüseyin	709, 58b–1	el-Hâcc Gaybî Mah.	16

Kitapların önemli kısmını fıkıh, akaid, tefsir gibi slami bilimlerle ilgili eserler olu turmaktadır. Ayrıca Arapça dilbilgisi (nahiv ve sarf) ö reten eserler de çoktur. Kudûrî⁶⁵ ve Mollâ Câmi⁶⁶ gibi isimlere birden çok ki i ve noktada tesadüf edilmesi onların ve eserlerinin okuma-yazma bilen halk içinde çok tutuldu unun bir göstergesidir. Zaten kayıtlarda kitaplarının de il do rudan ve sadece kendi isimlerinin yazıldı ı görölmektedir. Belli

⁶⁵ 973 yılında Ba dat’ta do up 1037’de aynı yerde vefat etmi , özellikle fıkıh alanında yazdı ı “Muhtasâr” isimli eseri ile tanınmı slam bilgini. Bkz. “Kudûrî”, Cengiz Kallek, D A, Ankara 2002, c. 26, s. 321–322.

⁶⁶ 1414 yılında Horasan bölgesinde do up 1492’de ölen Nak ibendî tarikatına mensup ranlı bilgin ve air. Bkz. “Câmi”, Ömer Okumu , D A, stanbul 1993, c.7, s.94–99.

kitaplarıyla tanınmı bazı bilginlerin de yalnızca adları geçmektedir. Yine *Kâfiye* kitaplıklarda ba kö ede duran eserlerden biri olarak göze çarpmaktadır. Kâfiye, Arapça dilbilgisi anlatan me hur bir kitaptır ve Osmanlı medreselerinde asırlarca okutulmu tur (Kılıç, Hulusi, 2001: 153). Ayrıca el-Hâcc 'Âlî b. Abdullah'ın terekesinde geçen *Birgili Risalesi*⁶⁷ dikkat çekicidir.

Dikkat çeken bir ba ka husus el-Hâcc Mehmed b. Abdülkerîm'in çok sayıda kitabının olmasıdır. Terekesinden okumanın yanı sıra yazmaya da meraklı oldu u belli olmaktadır. Kendisinin bir *frenkî kalem* ba ta olmak üzere düzinelerce kalemi – 37 adet – bir de kalemli i vardır. Ayrıca cetvelleri, kur un sarf kutusu, kalemtır a , mühresi⁶⁸, abanoz cetvel tahtası, ceviz cetvel tahtası gibi cetvel tahtaları, üç kâ it destesi ve bir haritası belirtilen di er okuma-yazma-çalı ma e yasıdır.

4.2.6.3 ahsi E yalar ve Hırdavat

ahsi e yalar pek çe itli de ildir. Buna bir istisna olarak yine el-Hâcc Mehmed b. Abdülkerîm'in terekesi örnek gösterilebilir. Kendisinin ahsi e yaları arasında biri sırmalı olmak üzere iki cüzdanı, bir sim imameli yemeni tesbihi vardır ve terekesi genel açıdan bakıldı ında Balıkesir'in bu dönem terekelerinin beki de en renklisi konumundadır. Kendisine ticaretini yaptı ı kuma lar için giyim-ku am ve süs e yaları kısmında da oldukça atif yapılmı tı, bunun yanında el-Hâcc Mehmed'in çivit, biber, eker, balmumu, kahve, ni adır gibi malzemelerden bol bol edinmi olması aynı zamanda attarlık yaptı nı akla getirmektedir.

el-Hâcc Mehmed'in terekesinde bulunmayan ama di er terekelerde en çok görülen ahsi denilebilecek e yalar ise silahlar; tüfek ve kılıçlardır. Kılıçların baya ı ve sadeleri *kara kılıç* adıyla kaydedilmi tir. Boy tüfek, çakmaklı tüfek ba lıca iki tüfek türüdür. Tabanca nadiren geçmektedir. Silahların dı ında daha önceki kategorilere yerle tirilmeyen tesbih, divit, cetvel vb. ahsi e yalar anılabilir. Yıldırım Hân mahallesinden el-Hâcc Âlî b.

⁶⁷ Birgivi veya Birgili adları ile de bilinen Birgivi Mehmed Efendi Balıkesir'de do mu tur. Müderrislik yapmı olup stanbul'da da bulunmu , dini konulardaki tutumları bazı tartı malara neden olmu tur. 1572'de vebadan hayatını kaybetmi tir. Bkz. Mehmed Süreyya (Eski yazıdan aktaran: Seyit Ali Kahraman), *Sicill-i Osmanî*, stanbul 1996, Tarih Vakfı Yurt Yay., c. 3, s.987-988.

⁶⁸ Mühre kâ it vs. cilalamak için kullanılan billur top anlamına da gelmektedir. Bkz. Ferit Devellio lu, *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, Ankara 2006, s. 715.

Abdullah'ın terekesinden (B S, Nr. 709, 58a-1) kutusuyla birlikte bir gözlük(?) dahi çıkmı tır. Ama bu gözlü ün fonksiyonunun tam olarak ne oldu u soru i areti olarak kalmaktadır.

Bunların haricinde boya malzemelerinden tutun bahçe veya tamirat aletlerine daha birçok e ya tek tek defterlere kaydedilmi tir, hatta bazen ölenin ardında kalan az buçuk odunun bile yazılması terekelerin kaydedilmesinde i e yarayabilecek her maddeyi de erlendirmek konusundaki hassasiyeti göstermektedir. Bazen ise ayrıntılı yazmak yerine birtakım maddeler *hırdavât-ı hâne* ba lı ı içinde toplanarak öylece sunulmu tur ki birçok terekede bu ba lık mü ahede edilmektedir.

SONUÇ ve ÖNER LER

5.1. Sonuçlar

Sonuçta; bu çalı ma ile XVII. yüzyılın ikinci yarısında Balıkesir örne inde, bir sosyal tarih kayna ı olan terekelerin potansiyelinin vurgulanarak de erlendirilmesine ve bu do rultuda XVII. yüzyıl sonu Balıkesir'ine dair bir manzara ortaya konmaya gayret edilmi tir.

Öncelikle çalı madaki konu çe itlili i tarihi kaynak olarak terekelerin içerdi i potansiyelin geni li ini gözler önüne sermektedir. Aile yapısından unvan-statü-meslek-servet ba lantılarına de in uzanan konular aynı zamanda topluma ili kin genel bakı aç ıları sunmaktadır. Aslında bu bakı aç ılarından her biri yeni tartı maları beraberinde getirebilecek niteliktedir. Ayrıca terekelerdeki e yalar vasıtasıyla gündelik hayatın de i ik yönlerine e ilmek i in di er bir boyutudur.

Tereke kayıtlarına göre XVII. yüzyıl sonunda Balıkesir'e bakıldı ında; el-hâcc tabir edilen hacca gitmi ki ilerin bir hayli fazla oldu u görülmektedir. Unvanlar arasında – el-hâcc dı ında – ba ta be e olmak üzere seyyîd, bey, efendi gibi askerî kökenli olanlar ço unluktur. Ancak özellikle be e ve seyyîdlerin nakliyatçılık, dericilik, tüccarlık gibi reaya sınıfına mâl edilen i lerle me gul olmaları bir çiftte kimlik durumuna i aret etmektedir. Bu, kesin ve ayrıntılı sınırlar çizilmi bir askerî/reaya kategorile tirmesinin anlamsız oldu una ili kin bir kanıt niteli indedir.

Varissiz ölenlerin dı ında kadılı a intikal eden bir gayrimüslim terekesi yoktur. Dolayısıyla miras payla ımı hususunda ba vuru yapan bir gayrimüslim bulunmamaktadır.

Çok e lilik Anadolu'nun di er kentlerinde yapılan çalı maların sonuçlarına paralel olarak nadirdir (% 10 civarında). Üç kadınla evlilik hiç yoktur. Ancak benzer çalı maların aksine çoke lilik kira oranla kentte fazla de ildir. Kırsal ve kentte neredeyse aynı düzeydedir. Aile ba ına dü en çocuk sayısı 2'nin biraz üzerindedir. Bu rakam kentte biraz daha dü mekte kırsal biraz daha artmaktadır.

Toplam servet açısından bakıldı ında en zengin grubu el-hâccların olu turdu u tespit edilmektedir. Askerî kökenli unvan sahiplerinin

servetlerinin de i ken olması ve arada oldukça yoksul sayılabilecek olanlara rastlanması ilgi çekicidir. Ki i ba ına dü en servet miktarı kırdı ve kentte a a ı yukarı e it durumdadır. Ancak üst düzey zenginlerin ço u ehirde ikamet etmektedir. Kadınların ise paralarını gayrimenkule yönlendirdikleri gözlenmektedir. Di er bir gayrimenkul türü olan ba lara Balıkesirliilerin terekelerinin tamamına yakınında – az veya çok – rastlamak mümkündür.

Kayıtlarda önemli oranda nakit para veya altın bulunduranların pek olmadığı, olanların da toplam servetlerinin ço u kere pek yüksek olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum dönemin genel ekonomik konjonktürüyle ve Osmanlı parasının de erini yitirerek istikrarsızlı a sürüklendi i bir dönemden geçilmesiyle alakalı olabilir. Öte yandan zenginlerin ço u kabarık alacaklı listelerine sahiptir. Özellikle bazı tüccarların bir tür bankerlik faaliyeti içinde oldukları sezilmektedir.

Dönemin giysi ve kuma larında aba ve di er yünlü dokumaların toplumun her kesiminden insanlarda yaygın olarak bulundu u görülmektedir. Bunun yanında ipekli kuma lardan dârâyî çok sayıda terekede yer bulmaktadır. Gerek erkek gerek kadın süs e yalarında (hançer kabzaları, tespihler; küpeler, bilezikler vb.) sim sıkça kullanılmı tır.

Ev e yalarına gelindi inde, bir terekede iskemleye tesadüf edilmesi enteresandır. Bu, bazı evlere klasik e yaların yanında Batı tipi mobilyaların girmeye ba ladı ının bir kanıtı olabilir. Cam, porselen, ceviz gibi maddelerden yapılmı mutfak ve ev e yaları da dönemin lüks sayılabilecek emtiası arasında görünmektedirler. Dolayısıyla bu maddeler ki ilerinin servet düzeyini belirlemede sa lıklı bir gösterge sayılabilir. Kahve ibrikleri ve fincanlarının çoklu u ise kahve alı kanlı ının Balıkesir'i de sarmı oldu unun bir i areti olmalıdır.

5.2. Öneriler

Varılan sonuçlar üzerinden de erlendirme yapılırken ihtiyatlı olunmaktan kaçınılmamalıdır. Bir kere bilindi i gibi yazıya geçirilen bu terekelerin haricinde çok daha fazla yazılmamı tereke oldu u muhakkaktır. Bu nedenle en do ru genel kanaatler benzer konu, yer ve zamana ili kin çalı maların yapılması ve belgelerin incelenmesiyle ortaya çıkacaktır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Balıkesir Eriye Sicilleri (BS)

Nr. 697, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710.

İnceleme ve Araştırmalar

Akgündüz, Ahmet. (1994). *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri 7*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay.

Aktan, Ali. (1998). Kayseri Kadı Sicillerindeki Tereke Kayıtları Üzerinde Bazı Değerlendirmeler (1738-1749). *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri 16–17 Nisan 1998* Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yay. ss. 47-67.

Altuntaş, Zeynep. (2004). *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Kadın Terekelerine Göre Osmanlı İktisadi ve Çıtımai Hayatı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Arnold, John. (2007). *Tarih*. (Çev. Sevda Çalıkan). Ankara: Dost Yay.

Artan, Tülay. (1998). Terekeler I ında 18. Yüzyıl Ortasında Eyüp'te Yaşam Tarzı ve Standartlarına Bir Bakış : Orta Hallilerin Aynası. Artan, Tülay

- (Editör). *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri I ında Eyüp'te Sosyal Ya am.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., ss. 49-64.
- Aydın, M. Akif. (2003). Mehir. *D A (Diyanet Vakfı slam Ansiklopedisi)*, 28. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. ss. 389-391.
- Barkan, Ömer Lütfi. (1993). Edirne Askerî Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545-1659). *Belgeler*, 5-6 (3), 1-479.
- Berki, Ali Himmet. (1986). *slâm Hukukunda Ferâiz ve ntikal.* Ankara: Diyanet leri Ba kanlı ı Yay.
- Cezar, Yavuz. (1977). Bir Âyanın Muhallefâtı: Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör smailo lu Hüseyin (Müsadere Olayı ve Terekenin ncelenmesi). *Bellekten* 41, 41-78.
- Çadırcı, Musa. (1986). Hüseyin Avni Pa a'nın Terekesi. *Belgeler*, 15 (11). 145-164.
- Davis, Fanny (2006). *Osmanlı Hanımı.* İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Demirel, Ömer (1991). 1700-1730 Tarihlerinde Ankara'da Ailenin Niceliksel Yapısı. *Bellekten* 211 (54). 945-961.
- Demirel, Ömer, Gürbüz, A., Tu , M. (1992). Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı. *Sosyo-Kültürel De i me Sürecinde Türk Ailesi I.* Ankara: Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu. 97-161.
- Demirel, Ömer, Gürbüz, A., Tu , M. (1992). Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev E ya ve Giyim Ku am (XVI.-XIX. yüzyıllar). *Sosyo-Kültürel De i me Sürecinde Türk Ailesi II.* Ankara: Ba bakanlık Aile Ara tırma Kurumu. 705-755
- Deny, J. (1964). Pa a. *A (slam Ansiklopedisi)*, 9. İstanbul: MEB Yay. ss. 526-529.
- Devellio lu, Ferit. (2006). *Osmanlıca-Türkçe Sözlük.* Ankara: Aydın Kitabevi Yay.

- Erten, Hayri. (2000). *Konya İriye Sicilleri I ında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (XVIII. Yüzyılın İk Yarıı)*, Yayınlanmamı Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Esiner-zen, Mine (1980-81). Türkçe'de Kuma Adları. *İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Tarih Dergisi*, 33, 291-340.
- Evliyâ Çelebi. (1999). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi 2. Kitap*. (Haz.: Kur un, Z. Da İı, Y. ve Kahraman, S.) İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Evliyâ Çelebi. (2005). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi. 9. Kitap*. (Haz.: Da İı, Y. Kahraman, S. ve Dankoff, R.) İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Farohi, Suraiya (1999). *Osmanlı Tarihi Nasıl ncelenir?*. (ev. Zeynep Altok) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Farohi, Suraiya (2002). *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Ya am Ortaa dan Yirminci Yüzyıla*. (ev. Elif Kılıç). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Farohi, Suraiya (2004). *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*. (ev. Neyyir Kalaycio lu). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Fekete, Lajos. (1965). XVI. Yüzyılda Ta ralı Bir Türk Efendisinin Evi (ev. Tayyip Gökbilgin). *Bellekten*, 115-116 (29). ss. 615-638.
- Gerber, Haim. (1980). Social and Economic Position of Women in an Ottoman City, Bursa, 1600-1700. *International Journal Middle East Studies*, 12 (3). 231-244.
- Güne Ya cı, Zübeyde ve Genç, Serdar (2007). XIX. Yüzyılda Balıkesir'de Giyim Ku am Zevki ve Bir Kuma Tüccarı. *Turkish Studies*, 2 (1). 227-246.
- Haig, T. W. (1980). Seyyid. *A*, 10. İstanbul: MEB Yay. ss. 543.
- Halao lu, Yusuf. (1991). At (İslami Devir) *D A*, 4. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. ss. 28-31.

- Hattox, Ralph S. (1998). *Kahve ve Kahvehaneler*. (Çev. Nurettin Elhüseyini).
istanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Hüseyin Kazım Kadri. (1927). *Türk Lugatı, I*, istanbul.
- Hüseyin Kazım Kadri (1928). *Türk Lugatı, II*, istanbul.
- Iggers, Georg. (2003). *20. Yüzyılda Tarihyazımı*. (Çev. Gül Çalı Güven)
istanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- nalcık, Halil (1993). Osmanlı Pamuklu Pazarı, Hindistan ve ngiltere.
Osmanlı mparatorlu unda Toplum ve Ekonomi. 259-317.
- p irli, Mehmet. (1993). Çelebi. *D A, 8*. istanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
ss. 259.
- Kallek, Cengiz. (2002). Kudûrî. *D A, 26*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
ss. 321-322.
- Kılıç, Hulûsi. (2001). el-Kâfiye. *D A, 24*. istanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
ss. 153-154.
- Kılıç, Rüya. (2005). *Osmanlıda Seyyidler ve erifler*. istanbul: Kitap Yay.
- Koçu, Re at Ekrem (1967). *Türk Giyim Ku am ve Süslenme Sözlü ü*.
Ankara: Sümerbank Yay.
- Kütüko lu, Mübahat. (1983). *Osmanlı Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh
Defteri* istanbul: Enderun Kitabevi Yay.
- Mantran, Robert. (1991). *XVI.-XVII. Yüzyılda istanbul'da Gündelik Hayat*.
(Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). istanbul: Eren Yay.
- Mehmed Süreyyâ. (1996). *Sicill-i Osmanî, 3* (Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali
Kahraman). istanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Mutaf, Abdülmecit (2002). *XVII. Yüzyılda Balıkesir'de Kadınlar*.
Yayımlanmamı Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü. zmir.

- Okumu , Ömer. (1993). Câmi. *D A*, 7. stanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. ss. 94-97.
- Ögel, Bahaeddin (1991). *Türk Kültür Tarihine Giri* , III., Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Ögel, Bahaeddin (1991). *Türk Kültür Tarihine Giri* , V., Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Ögel, Bahaeddin (1991). *Türk Kültür Tarihine Giri* , V., Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Öntü , Mustafa Murat (2003). *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir şehrinin Fiziki, Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Özcan, Abdülkadir. (1996). Hacı. *D A*, 10. stanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. ss. 400-408.
- Özde er, Hüseyin. (1988). *1463-1640 Yılları Arası Bursa şehri Tereke Defterleri*. stanbul: stanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- Özel, Ahmet. (1996). Gayri Müslim. *D A*, 13. stanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. ss. 418-427.
- Öztürk, Mustafa. (1999). Osmanlı Dönemi Fiyat Politikası ve Fiyatların Tahlili *Türkler, X*, Ankara: Yeni Türkiye Yay. ss. 843-849.
- Öztürk, Said. (1993). *XVII. Yüzyıl Askerî Kassâm Defterlerinin Sosyo-Ekonomik Tahlili*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. stanbul.
- Öztürk, Said. (1997). Tereke Defterlerine Göre XVII. Asırda stanbul'da Aile Nüfusu, Servet Yapısı ve Da ılımı. *stanbul Ara tırmaları* 3 (Güz). 21-57.
- Öztürk, Said. (2001). Kassam. *D A*, 24. stanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. ss. 579-582.

- Pakalın, Mehmet Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: MEB Yay.
- Pamuk, Evket. (2003). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Pamuk, Evket. (2002). Kuru . *DA*, 26. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı. ss. 458-459.
- Sahillio lu, Halil. (1989). Altın *DA*, 2. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. ss. 532-536.
- Sevüktekin Apak, Melek, Onat Gündüz, Filiz, Öztürk Eray, Fatma (1997). *Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri*. Ankara: Türkiye Bankası Yay.
- Su, Kâmil (1937). *XVII ve XVIII Yüzyıllarda Balıkesir Şehir Hayatı*. İstanbul: Balıkesir Halkevi Yay.
- eker, Mehmet. (1997). *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Mevâ'idü'n-Nefâis fi Kavâ'idü'l-Mecâlis*. Ankara: TTK Yay.
- emseddin Sami (1999). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Ça rı Yay.
- Ta , Kenan Ziya (1987). *E in'in Bir Numaralı Şerhi Sicili: Transkripsiyon ve De erlendirme*. Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Ta , Kenan Ziya (1998). Ar iv Malzemesi Olarak Şerhi Sicilleri ve Ta ra Üniversitelerinde Tarih Ara tırmaları, *I. Milli Ar iv urası 20-21 Nisan 1998*. Ankara: Ba bakanlık Devlet Ar ivleri Genel Müdürlü ü Yay., ss. 175-186.
- Tekin, Zeki (2002). Osmanlı Devleti'nde Kürk Ticareti. *Türkler*, 10, Ankara: Yeni Türkiye Yay. s. 754-763.
- Tezcan, Hülya (1995). Ferace. *DA*, 12. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. ss. 349-350.

Tülüveli, Güçlü. (2000). Mikrotarihçilik ve Kaynak Kullanım Problemi: Kadın Sicilleri Örneği. *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay.

Türk Dil Kurumu. (1975). *Derleme Sözlüğü, VIII*. Ankara: TDK Yay.

Türk Dil Kurumu. (1988). *Türk Dil Kurumu Tarama Sözlüğü, I*. Ankara: TDK Yay.

Ünlüyol, Aynur (1999) XVIII. Yüzyılda Balıkesir'de Kullanılan Giyim Malzemeleri. *I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 356-366.

Ürekli, Bayram, Bizirlik A. (1994). Karaman Valisi Çelik Mehmed Paşa'nın Terekesi. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1. 175-220.

Yediyıldız, Bahaeddin. (1983). Samsun Halkının Kullandığı Eşyalar Üzerinde Bir Tahlil Denemesi. *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. ss.271-284.

EKLER

Ek 1: Tereke Transkripsiyonu ve Fotokopisi (BS : 709, 78b-2)

Muhallefât

el-Merhûm Halîl Aga el-mütesellim mâte sâkinen fî mahalle-i Salâhüddîn min mahallât-ı medîne-i Balıkesri ve tereke zevcetehu fî kazâ-i Sındırgı ve ibnânü'l-üht Ahmed Be e ve Süleymân Be ve'l-vârisetü mahzaru fihim ? fî'l-yevmi'l-hâmis ve'l-ı rîn min ehr-i evvâlî'l- mükerrem li sene sâdis ve mi'e ve elf

En'âm-ı erîf 1 3 guru
Sîmli kılıç 1 20 guru
Def'a sîm kılıç 1 10 guru
Sîmli gırâre 1 8 guru
Tabanca 2 4 guru
Sîmli külünk 1 4 guru
Kara raht 1 4 guru
Sîm ri me 1 3 guru
Sîm Haydarî raht 1 7 guru
Sîm dü meli ya murluk 1 15 guru
Müsta'mel kaftan 1 1 guru
Cedîd gömlek ma'a don 1-1 2 guru
Köhne câr? ku ak 1 0,5 guru
Müsta'mel kırmızı kürk 1 7 guru
Müsta'mel seccâde 1 1 guru
Davar re's 11 fî 30 guru 330 guru
Bârgîr re's 3 60 guru
E er 2 6 guru
Simli topuz ve gaddâre 1-1 18 guru
Kara raht 1 2 guru
ki kat sîm ri me 1 10 guru
Ye il nâfe kürk 1 15 guru
Sincab beden kürk 1 1 guru

Seccâde 1 2 guru
Ta he besi 1 2 guru
Çuval çift 2 2 guru
Ta lı boy tüfenk 1 10 guru
Sîm kılıç 1 10 guru
Kara kılıç 1 2 guru
? üzengi ? 4 guru
Kilim 6 15 guru
Sîm sa'at 1 10 guru
Sîm hâtem 1 0,5 guru
Köhne zerdevâ kürk 1 6 guru
Müsta'mel sırmalı kürk 2 6 guru
Balık di i sim hançer 2 15 guru
Sîm Haydarî raht 20 guru
Gulâm be-nâm-ı Ken'ân 1 80 guru
Gulâm be-nâm-ı Zülfikâr 1 100 guru
Gulâm be-nâm-ı ahin 1 80 guru
Gulâm be-nâm-ı Hasan 1 50 guru
Gulâm be-nâm-ı 'Abdullah 1 80 guru

Cem'an yekûn 1026 guru

Minhâ'l-ihrâcât

Techîz ve tekfîn 25 guru
Deynü'l-el-Hâcc Lütfullah 4 guru
Deynü'l-Ahmed Çelebi 29,5 guru
Deynü'l-Mehmed Halîl Aga 21 guru
Deynü'l-'Abdullah Çelebi 11 guru
Deynü'l- mâmoglı 12 guru
Deynü'l-Nakîb Efendi 2,5 guru
Deynü'l-el-Hâcc Halîl 4 guru
Me îh? akçesi 1,5 guru
Dellâliyye 3 guru

Resm-i kismet 12 guru
Kassâmiyye 5 guru
hzâriyye 2 guru
Hüddâmiyye 2 guru
Harc-ı sahîh 4 guru
Deynü'l-Receb Aga 600 guru
Deynü'l-Âlî Aga 22 guru
Deynü'l-Mustafâ Aga hazînedâr 50 guru
Yekûn 810 guru
Sahhu'l-bâkî 216 guru

Hisse-i zevce 54 guru
Hisse-i ibnü'l uht 81 guru
Hisse-i ibnü'l uht 81 guru

Ek 2. Tereke Transkripsiyonu ve Fotokopisi (BS 702, 103a-5)

Muhallefâtü'l merhûm el-Hâcc Mehmed b. 'Abdülkerîm teveffâ el-mezbûr sâkinen be-mahalle-i Eski Kuyumcular ve tereke mine'l-vereseti zevce-i med'uvvetü Safiye binti Eyyûb ve ibnân sagîrân med'uvven 'Abdülkerîm ve binteyn-i sagîreteyn-i med'uvveteyn 'Âi e ve Hayriye ve tereke veleden fî batn-ı zevcetehu ve'l-verâsetu mahzaran fîhim hurrîre fî'l-yevmi'r-râbi' ve'l-ı rîn min ehr-i cemâziyel-âhir li-sene semânin ve elf.

Kelâmullah hediyesi	1	2000 kıymet
Sadru' - erî'a	1	400 kıymet
Mutavassıt	1	400 kıymet
Risâle-i 'ilmü'l-meâlî	1	200 kıymet
Ferâyiz-i Seydî	1	200 kıymet
erh-i 'akâyid	1	200 kıymet
Monla Câmi'	1	200 kıymet
Muhtasar	1	200 kıymet
Cilâü'l-kulûb	1	100 kıymet
Risâle-i dekâyıku'l-hikme	1	100 kıymet
Metn-i ferâyiz	1	160 kıymet
Mezheb-i rumûz-i âtıbî	1	510 kıymet
Sîga-i sârim?	1	300 kıymet
Kasîde-i bürde ma'a münferice	1	300 kıymet
Mezheb-i resâil	1	600 kıymet
Mücelled mecmû'a ma'a metn-i ?	200	kıymet
Telhîs	1	200 kıymet
Sihâmü'l-?	1	150 kıymet
erh-i 'akâyid	1	100 kıymet
Mücelled kâfiye	1	150 kıymet
Resâyil-i 'avâmil	1	120 kıymet
Metn-i âfiye	1	150 kıymet

âhidî ma'a 'arûz ve dânistân 150 kıymet
Îsâgocî ma'a ? Monla Fenârî 250 kıymet
Köhne âtibî 1 50 kıymet
Kavâ'idü'l-'irâb ma'a erh-i dîbâce 1 150 kıymet
Metn-i izhâr-ı mübârek ma'a 'avâmil 1 500 kıymet
âhidî 1 50 kıymet
Lugat-i nevâlî 50 kıymet
erh-i yekûlu'l-'abd 50 kıymet
Behcetü'r-riyâz 250 kıymet
Mukaddimetü'l-Ebû Leys 150 kıymet
bn Feri te 50 kıymet
erh-i iskâr? 120 kıymet
Cüzdân ma'a evrâk-ı perî ân 50 kıymet
Harita 250 kıymet
Kâfiye 50 kıymet
Cedvel 3 40 kıymet
Ser levhâ-i cedvel ma'a kalem 50 kıymet
Abanos cedvel tahtası 50 kıymet
Ceviz cedvel tahtası 10 kıymet
Kalemtırâ 2 20 kıymet
Temür cedvel 20 kıymet
Frenki kalem 20 kıymet
Kur un sarf kutusu 2 20 kıymet
Mühre 6 25 kıymet
Ceviz pî tahtesi 1 150 kıymet
Mücelled mecmû'a 150 kıymet
Siyâh cildli Kudûrî 300 kıymet
Monla 'Arab 220 kıymet
? sadrû' - erî'a 1 300 kıymet
Mecmû'a 50 kıymet
Kalemtırâ 2 10 kıymet
Büyût-u müte'addideyi mü temil menzil 30000 kıymet
Kiremid örtülü ve üstü sıgılı anbâr-ı kebîr 20000 kıymet
Def'a sagîr anbâr 2000 kıymet

Bag der Karayer 2000 kıymet
Bag der Çay 1 800 kıymet
Koyun re's 110 39600 kıymet
Katır re's 2 10000 kıymet
Bugday kîle 200 22000 kıymet
Arpa kîle 60 3000 kıymet
Münakka kemhâ endâze 14,5 1740 kıymet
Kırmızı kemhâ endâze 8 960 kıymet
Kırmızı darâyî endâze 16 960 kıymet
Münakka ıskarle ferâce 1 4000 kıymet
Esedî rub' 14 2865 kıymet
Sümün 'aded 375 5625 kıymet
Münakka bugdayî merdâne cedîd kaftân 1 1000 kıymet
Diz çag ırı ? ma'a mest 1 400 kıymet
Müsta'mel cedîd dülbend 1 300 kıymet
Köhne dülbend 1 150 kıymet
Kalem kalemdân 35-1 100 kıymet
Pâre 'aded 65 ma'a akçe cem'an 800 kıymet
Müsta'mel mâî nîm kürdiye 300 kıymet
Ye il Londra kürdiye 300 kıymet
Perçemî kapama ma'a sîm dü me 800 kıymet
Eski alacası merdâne kaftân 200 kıymet
Köhne kapama ma'a zibun 150 kıymet
Nîm çuka kavuk 2 100 kıymet
Mâî mukaddem cedîd ku ak 400 kıymet
Kagıd deste 1 50 kıymet
Sırmalı cüzdan 1 30 kıymet
Yemenî tesbîh ma'a sîm imâme 65 130 kıymet
Mâî yağmurluk 300 kıymet
Yasdık köhne 2 60 kıymet
Yemenî köhne yorgan 2 200 kıymet
Köhne dö ek 1 200 kıymet
Kilim 1 150 kıymet
Köhne kilim 1 60 kıymet

Çuka kenarî kilim 1 150 kıymet
Köhne beyaz velence 50 kıymet
Köhne yasdık 1 100 kıymet
Kazgan-ı kebîr vukiyye 20 4000 kıymet
Kebîr sini vukiyye 4 800 kıymet
Def'a sini 1 400 kıymet
Le en 1 150 kıymet
brîk 'aded 2 300 kıymet
Vasat gü üm 1 300 kıymet
Kapaklı tas 1 150 kıymet
Sagîr ve kebîr tâbe 3 1500 kıymet
Tencere vasat ve sagîr 3 600 kıymet
Ayaklı sahan 2 300 kıymet
Lengerî sahan 3 270 kıymet
Ayaklı tas 1 50 kıymet
Nacak ma'a çapa 100 kıymet
Yapa ı vukiyye 1000 15000 kıymet
Kahve ibri i fincan 1-5 150 kıymet
ıra-i hâne 1 400 kıymet
Çuval çift 2 200 kıymet
Kahve vukiyye 47 8500 kıymet
em'-i 'asel vukiyye 22 2860 kıymet
Çivid vukiyye 5 2500 kıymet
Def'a çivid vukiyye 1,5 1800 kıymet
Kalay vukiyye 7 1050 kıymet
Kahve vukiyye 3 540 kıymet
Büber vukiyye 2 dirhem 100 550 kıymet
eker vukiyye 2 300 kıymet
Def'a em'-i 'asel vukiyye 1 dirhem 100 130 kıymet
Kemik dü me 1200 600 kıymet
Güherçile vukiyye 0,5 50 kıymet
Mâî bez tob 0,5 50 kıymet
plik deste 1 250 kıymet
Def'a iplik vukiyye 2 800 kıymet

Muhayyer dü mesi deste 2 160 kıymet
Âlî ibri im dü me deste 4 480 vukiyye
Def'a muhayyer dü mesi deste 0,5 80 kıymet
bri im heft renk ? 1,5 1000 kıymet
E irme gaytan ibri im aded 17 340 kıymet
Suhtekârî dü me deste 9 400 kıymet
Çerkesî dü me deste 5 110 kıymet
? dü me deste 3 50 kıymet
Temür yüksük 11 110 kıymet
bri im çapras deste 2 150 kıymet
Çuka gaytan endâze 29 450 kıymet
Çatal gaytan ibri im 50 kıymet
Heft renk ipek vukiyye 1dirhem 50 2250 kıymet
Heft renk ibri im dirhem 'aded 220 1300 kıymet
Sîm ku ak dirhem 26 255 kıymet
bri im püskül 80 kıymet
Mâî ipek dirhem 80 540 kıymet
Def'a çapras ibri im deste 3 120 kıymet
Def'a çapras 400 kıymet
Sarı kılardan miskâl 5 260 kıymet
Ayine 45 kıymet
Yün fistân 'aded 5 70 kıymet
Çuka kellepû 'aded 8 150 kıymet
Neftî Ma'nisa bogasi 170 kıymet
Beyaz bogasi 1 150 kıymet
Sürmeli tonluk 1 120 kıymet
Bogasi 'Acem 1 300 kıymet
Mâî bogasi 2 200 kıymet
Ye il bogasi 1 150 kıymet
Çadır ayagı 1 150 kıymet
Bogasi pâreleri 1 150 kıymet
Ni âdır vukiyye 1,5 90 kıymet
Pirinç sacbagı 60 kıymet
Pirinç dü me 'aded 100 50 kıymet

Ak sülûmen 50 kıymet
Dimi ar ın 'aded 5,5 150 kıymet
Siyâh cedîd pe temâl dirhem 80 350 kıymet
Kaba kagıd deste 2 30 kıymet
Destâr-ı tob 1 50 kıymet
Kendir yular 'aded 3 50 kıymet
Temür vukiyye 10 180 kıymet
Kır aba ar ın 2 40 kıymet
Penbe ? 100 kıymet
Hırdavât gaytan 30 kıymet
Kalay dü me 20 kıymet
Mâî çuka endâze 2 600 kıymet
Kagıd deste 3 150 kıymet
Ye il dârâyî endâze 4 600 kıymet
Ma'nisa alacası tob 6 930 kıymet
Ye il dârâyî endâze 20 1200 kıymet
Kırmızı hâre endâze 6 900 kıymet
Alaca yasduk 3 220 kıymet
Pe temâl 3 150 kıymet
Havlı çift 50 kıymet
Kahverengi legeborı? Bogasi 'aded 3 1500 kıymet
Nısf mâî bogasi 70 kıymet
Çuka parçaları 300 kıymet
Pirinc ku ak 'aded 4 30 kıymet
Münakka muhayyer 1 400 kıymet
Siyah muhayyer tob 2 500 kıymet
Darcinî bogasi 1 140 kıymet
Gömlek 1 150 kıymet
Aba tob 2 700 kıymet
Aba alvar 1 80 kıymet
Mâî çintiyân 1 70 kıymet
Bogasi zıibun 1 80 kıymet
Âlâ dârâyî 'antarî 2 800 kıymet
Al duvaklık endâze 18 450 kıymet

âl 1 50 kıymet
Ma'nisa dülbend 3 120 kıymet
Çenberlik Ma'nisa tob 1 250 kıymet
Hurda dârâyî 100 kıymet
Nîm dülbend 'aded 4 1500 kıymet
Yorgan 1 250 kıymet
Civid dirhem 50 150 kıymet
Sakız dirhem 70 140 kıymet
Günlük dirhem 10 5 kıymet
Yün gaytan endâze 10 120 kıymet
Kendir ipli i 50 kıymet
Sırma miskâl 'aded 12 720 kıymet
Yeni sümün 'aded 120 1080 kıymet
ne 30 kıymet
Nakd mebla 970
Heft renk gaytan 200 kıymet
Pî tahte 1 135 kıymet
Vezne 1 15 kıymet
Terâzu sagîr 1 50 kıymet
Terâzu kebîr ma'a dirhemler 1 200 kıymet
Def'a terâzu 100 kıymet
Makras 1 50 kıymet
Temür? endâze 1 50 kıymet
Penpe 20 kıymet
Hinnâ vukiyye 10 200 kıymet
Köhne kilim 1 50 kıymet
Destâr tob 2 100 kıymet
Beyâz legeborî? bogasi endâze 2 200 kıymet
Al dârâyî endâze 21 1260 kıymet
Sarı dârâyî endâze 6 960 kıymet
Ye il hâre endâze 4 600 kıymet
Bütün dülbend 1 600 kıymet
Civid vukiyye 3 3600 kıymet
Çuvaldız 2 kıymet

Der zimmet-i el-Hâcc Mustafâ guru 70 14000 kıymet
Der zimmet-i el-Hâcc Kadri guru 27 5400 kıymet
Def'a der zimmet-i Hâcî Kadri guru 10 2000 kıymet
Zimem-i nâsda cem'an 102151 meblag

Yekûn cem'an 375268

Üç yüz yetmi be bin iki yüz altmı sekiz akçedir

Minhâ'l-ihracât

Techîz ve tekfîn ve ? 4000 meblag

Deyn 14000 meblag

Emîniyye ve kâtibiyye 3000 meblag

Harc-ı ma'kûl 1000 meblag

Bâkî 353268

Ek 3. Tereke Transkripsiyonu (BS 703, 4a-2)

Defter oldur ki medîne-i Balıkesri mahallâtından Salâhüddîn mahallesi sâkinlerinden iken bundan akdem fevt olan Ümmühân bt. El-Hâcc Mustafâ nâm hatunun verâseti Ahmed b. Velî nâm kimesne ile sülbî sagîr oğlu Mehmede ve sülbî kebîr ogulları Mahmûd ve Halîl ve sülbiye kebîre kızı Havvâ nâm hâtuna mazhar olduğu er'an zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra kibel-i er'den tahrîr olunub beyne'l-verese bi'l-farîzatü' - er'iyye taksîm olunan muhellefâtıdır ki zikr olunur 19 fî ehr-i evvâl sene 1085.

Yaghâne ma'a alât 30000 kıymet
Celâl de irmen(i) 1 4000 kıymet
Karrâde bakır kıyye 13 fî 150 1975 kıymet
Karrâde gü üm 2 800 kıymet
Kazgan sagîr 1 600 kıymet
Köhne dö ek 4 1000 kıymet
Köhne yorgan 3 600 kıymet
Köhne ye il çuka kürk 1 1200 kıymet
Bârgîr re's 1 2000 kıymet
Nakd guru 12 2400 kıymet
Ye il hâre kaftân 1 1200 kıymet
Sarı atlas kaftân 1 1200 kıymet
Ye il 'Acem bogasi kapama 1 600 kıymet
Muhayyer köhne 1 200 kıymet
Hammâm rahtı 500 kıymet
Kazgan kebîr kıyye 13,5 2000 kıymet
Köhne sanduk 2 200 kıymet
Havan 1 200 kıymet
Mehr-i müeccel li'z-zevci'l-mezbûr 4000 kıymet

Cem'an yekûn 54675

Minhâ'l-ihracât

Resm-i 'âdî 2800 kıymet

Hüddâmiyye 400 kıymet

Kalemiyye ihzâriyye ve ücret-i kadem 400 kıymet

Yekûn 3600

Sahhu'l-bâkî 51075

Hissetü'z-zevc 12768

Hissetü'l-ibn 10944

Hissetü'l-ibn 10944

Hissetü'l-ibn 10944

Hissetü'l-bint 5472

el-bâkî 3

Ek 4. Tereke Transkripsiyonu (BS 703, 5b-1)

Muhallefâtü'l-merhûm Hasan Çelebi ibn Umur Be min kable sâkinen be-karyeti Halalca min muzâfât-i medîne-i Balıkesri ve tereke zevceten med'uvveten 'Âi e ibnetü el-Hâcc 'Abdülkâdir ve ümmen med'uvveten Nesli bt. Receb ve ibnen kebîran med'uvven Hüseyin ve ibnen sagîran med'uvven Mehmed ve binten sagîreten med'uvveten Hayrünnisâ ve hamlen fî batni zevceti'l-mezbûre ve'l-verâsetü mazharun fihim vaka'a'et-tahrîr ve'l-kısme 13 fî min zilhiccetü' - erîfe sene 1085

uhûdü'l-hâl

Fazîletli Müftî brâhim Efendi Yûsuf Aga b. 'Abdi Be Mısırlızâde Mustafâ Çelebi 'Âlî Be ibn brâhim Süleymân Be e b. Mahmûd kethüdâzâde 'vaz b. Turgud

Fevkânî ve tahtânî menzil ve ota (oda) ve ahur 9000 kıymet

Anbar 1 1000 kıymet

Def'a ev bâb 1 300 kıymet

Def'a dam bâb 2 1000 kıymet

Def'a saman damı bâb 1 500 kıymet

Def'a öküz ahurı bâb 1 500 kıymet

nek buzagılı 3 3000 kıymet

Def'a kısrak 1 600 kıymet

Birer ya ında dana 3 500 kıymet

Def'a dana 1 150 kıymet

Camus ine i ma'a buzağı 4 7000 kıymet

Camus tosunu 1 500 kıymet

Camus dü esi 1 1000 kıymet

Camus çifti 1 4500 kıymet

Kara sığır çifti 3 5000 kıymet

Tosun teke 1 1500 kıymet

Merkeb ma'a sipa 1 1000 kıymet

Bârgîr re's 2000 kıymet

Def'a bârgîr 1 800 kıymet
Kısarak ma'a tay 4-2 12000 kıymet
'Araba 2 2000 kıymet
Koyun 'aded 352 105600 kıymet
E er ma'a kara raht 1 200 kıymet
Gulâm be-nâm Ken'ân 1 16000 kıymet
Gulâm be-nâm Siyagu 1 12000 kıymet
Sîm kılıç 1 3000 kıymet
Def'a sîm kılıç 1 1000 kıymet
Boy tüfenk 1 300 kıymet
Tebisi 1 150 kıymet
Köhne kapama 1 100 kıymet
Kogan 11 1100 kıymet
Kırmızı köhne çak ır 1 300 kıymet
Köhne neftî serhatî? 1 1000 kıymet
Def'a ye il köhne çuka 1 300 kıymet
Köhne kavuk ma'a ? 1 200 kıymet
Bugday der anbar kîle 40 3600 kıymet
Arpa kîle 3 120 kıymet
Burçak kîle 6 200 kıymet
Mezrû' hinta kîle 60 10800 kıymet
Mezrû' arpa kîle 25 1700 kıymet
Mezrû' 'alef kîle 25 1500 kıymet
Alât-ı çift 1000 kıymet
Köhne kilim 2 100 kıymet
Köhne yağmurluk 1 150 kıymet
Karayer nâm mevzî'de bag kıt'a 1 8000 kıymet
Cem'an yekûn 222270

Minhâ'l-ihracât

Techîz ve tekfîn 4000 kıymet
Resm-i kısmet 10000 kıymet
Ücret-i kadem kâtibyye ve ihzâriyye 1600 kıymet

Yekûn 15600

Sahhu'l-bâkî

et-Taksîm beyne'l-verese
206270

Hissetü'z-zevce 25830

Hissetü'l-ümm 34440

Hissetü'l-ibn 41820

Hissetü'l-ibn 41820

Hissetü'l-bint 20910

Hissetü'l-haml 41820

el-bâkî 30

Ek 5. Tereke Transkripsiyonu (BS 703, 7b-2)

Medîne-i Balıkesriye tâbi' Karamanlı nâm karye ahâlisinden olub bin seksen be senesinde vâki' sefer-i hümâyûnda vefât iden Zülfikâr Be nâm cündînin verâseti zevce-i metrûkesi Fâtıma bt. Mehmed nâm hâtun ile sülbî sagîr oğulları Mustafâ ve Mehmed ile sülbiye sagîre kızları Zâhide ve 'Âbideye münhasır olduğu mütehakkık olduğdan sonra tahrîr olunan tereke-i müteveffâ-yı mezbûrdur ki ber vech-i âtî zikr olunur tahrîren fî'l-yevmi's-sânî ve'l-'ı rîn muharremü'l-harâm li-sene sitte ve semânîn ve elf

Yagız kısrak re's 1 3000 kıymet
Def'a yagız kısrak ma'a tay 1-1 5000 kıymet
Def'a kula kısrak tay 1-2 5000 kıymet
Def'a kula kısrak 1 3000 kıymet
Kara sığır öküzi re's 3 3000 kıymet
Su sığırı öküzi çift 4000 kıymet
Kara sığır ine i ma'a dana 1 1200 kıymet
Def'a kara sığır ine i ma'a dana 1-1 1200 kıymet
Def'a inek 1 1000 kıymet
Def'a dü e 2 800 kıymet
Def'a dü e 1 300 kıymet
Tosun 1 500 kıymet
Def'a inek 1 1200 kıymet
Def'a inek 1 1200 kıymet
Kazgan 1 800 kıymet
Bakraç 200 kıymet
Tencere 1 300 kıymet
brîk 1 200 kıymet
Kahve ibri i 1 150 kıymet
Le en 1 400 kıymet
Sahan 3 400 kıymet

Tâbe-i dest 1 100 kıymet
Kücek (küçük) bakraç 1 100 kıymet
Na'lbeki 2 100 kıymet
'Araba 2 2000 kıymet
Saban demüri 2 400 kıymet
Nacak 2 100 kıymet
Kayı 50 kıymet
Dö en 1 200 kıymet
Mülk-i menzil der karye-i mezbûr 10000 kıymet
Anbar 1 2000 kıymet
Der anbar bugday müdd 1 2000 kıymet
Bag kıt'a 1 1000 kıymet
Mezrû' bugday müdd 2 4000 kıymet
Mezrû' arpa kîle 6 200 kıymet
Burçak kîle 4 400 kıymet
Nohud kîle 6 600 kıymet
Mercimek 2 200 kıymet
'Alef 2 400 kıymet
Ganem ma'a kuzı re's 8 3200 kıymet
Ganem re's 7 2800 kıymet
Ücret-i gulâm Ken'ân 6000 kıymet
Hırdavât-ı hâne 1300 kıymet

Yekûn 70000

Minhâ'l-ihracât

Mehr-i müeccel-i müsbet be- ahâdet-i Mehmed b. Mehmed ve Halîl b.
Mehmed ba'de't-tahlîf hükm-i mü edded 10000 kıymet
Resm-i 'âdî 3200 kıymet
Ücret-i kadem 1000 kıymet
hzâriyye 200 kıymet
Emîniyye ve kâtibiyye 500 kıymet

Yekûn 14900

Sahhu'l-bâkî

Beyne'l-verese 55100
Hissetü'z-zevce 2888

Hissetü'l-ibn 16080

Hissetü'l-ibn 16080

Hissetü'l-bint 8035

Hissetü'l-bint 8035

el-bâkî 2

Mezkûre Fâtıma Hâtun ibni Mehmed sagîr-i mezkûrun tesviye-i umûrlarına vasî nasb ve ta'yîn olundukda kabûl idicek mezkûre Fâtımanın üzerine karye-i mezbûr sükkânından Ebûbekir Ağa nâzır nasb ve ta'yîn oludugın i bu mahalle erh ve beyân olundı.

Ek 6. Tereke Transkripsiyonu (BS 706, 89a-2)

Medîne-i Balıkesri mahallâtından Mustafâ Fakîh mahallesi sâkinlerinden olub bundan akdem fevt olan 'Osmân Beenin verâseti sagîr ogulları Mehmed ve Mustafâ ve 'Ömer ve sagîr kızı Havvâ ve zevce-i metrûkesi 'Âi eye münhasır olduğu zâhir oldukdan sonra muhalledfât-ı müteveffâ-yı mezbûrdur ki zıkr olunur hurrîre fî'l-yevmi's-sâbi' 'a er min a'bân li-sene mi'e ve elf.

Tüfenk 1 3 guru
Kara kılıç 1 1 guru
Mâî çuka serhatî? 1 3 guru
'Aba alvar 1 1 guru
Köhne kaftân 1 0,5 guru
Kavuk ma'a sarık 1-1 1 guru
Sahan 3 1 guru
Tencere 1 0,5 guru
brîk 1 1 guru
Bakır kıyye 4 2 guru
Tuz 200 2 guru
Kantâr 1 0,5 guru
? tas bakır tas 1-1 1 guru
Sagîr köhne ibrîk ma'a sahan ve kutı 0,5 guru
Nısf menzil der mahalle-i mezbûre 130 guru
Deve re's 8 merkeb 1 180 guru

Yekûn 328 guru

Minhâ'l-ihracât

Mehr-i müeccel-i mezbûre 2,5 guru

Resm-i kısmet 7 guru

Kalemiyye ve hüddâmiyye ve ihzâriyye 2,5 guru

Yekûn 12 guru

Sahhu'l-bâkî

et-Taksîm beyne'l-verese 316 guru

Yalnız üç yüz on altı guru dur

Hissetü'l-ibn Mehmed 79 guru

Hissetü'l-ibn Mustafâ 79 guru

Hissetü'l-ibn 'Ömer 79 guru

Hissetü'l-bint Havvâ 39,5 guru

Hissetü'z-zevce 'Âi e 39,5 guru

Ek 7. Tereke Transkripsiyonu (BS 709, 67b-3)

Medîne-i Balıkesri mahallâtından Martlı mahallesinde sâkin iken bundan akdem fevt olan 'Âi e bt. el-Hâcc 'Âlî nâm hâtunun zevc-i metrûkı Yûsuf b. Süleymân nâm ve vâlidesi ? bt. 'Abdullah nâm hâtuna ve sadrî kebîr o lı Mustafâ ve sagîr oğlu Hüseyin ve sadriyye kebîre kızı Râziye ve sagîre kızları Hadîce ve 'Âsiye ve Ümmühân nâm sagîrlere münhasır olduğu lede' - er' zâhir ve mütehakkık oldukdan sonra muhallelâtıdır ki ber vech-i âtî üzere zikr olunur hurrire fî's-sânî ve'l-'ı rîn min saferü'l-hayr li-sene seb'a ve mi'e ve elf.

Menzil der mahalle-i Kassâblar 24000 meblag

Kaliçe 240 meblag

Müsta'mel ? 360 meblag

Köhne kumâ sade 180 meblag

Bakır avânisi kıyye 0,5 360 meblag

Sîm bilezik 2 240 meblag

Kara sığır ine i re's 1 720 meblag

Müsta'mel muhayyer ferâce 360 meblag

Dana 1 180 meblag

Kara sığır öküzi re's 1 1560 meblag

Kara sığır dü esi re's 1 720 meblag

ncü yüzük 600 meblag

Altun hâtem 480 meblag

Cem'an yekûn 30000 meblag

Minhâü'l-ihracât

Resm-i kısmet 600 meblag

Emîniyye kâtibiyye hüddâmiye ihzâriyye 120 meblag

Sahhu'l-bâkî et-taksîm 29280 meblag

Hisse-i zevc 713 meblag

Hisse-i ümm 4880 meblag

Hisse-i ibn 4270 meblag

Hisse-i bint 2135 meblag

Hisse-i bint 2135 meblag

Hisse-i bint 2135 meblag

Hisse-i bint 2135 meblag